

Magyar BÜNÜLDÖZŐ

A Magyar Bűnöldözők Szakmai Egyesülete tudományos - szakmai folyóirata

Alapítva: 2010

II. évfolyam 3-4 szám

2011/3-4

A tartalomból:

Aktuális jogszabályváltozások

Beszámoló a XXX. Jubileumi Országos Diákköri Tanács
Had- és Rendészettudományi Szekciója munkájáról

A Magyar Bűnöldözők Szakmai Egyesülete Dr. Dobos János-díjának átadása

Szakmai-tudományos közlemények az uzsorabűncselekményről, és a nemi erkölcs
elleni bűncselekmények köréből

**A MAGYAR BÜNÜLDÖZŐK SZAKMAI EGYESÜLETE
TUDOMÁNYOS-SZAKMAI FOLYÓIRATA**

Megjelenik negyedévente
Elektronikus megjelenés: <http://magyarbunuldozo.honlaphat.hu/>

Kiadja:	Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete
Felelős kiadó:	Jakab György elnök
Szerkeszti:	Szerkesztőbizottság
Elnök-főszerkesztő:	Dr. Kovács Gyula
Főszerkesztő-helyettes:	Hóbor Zsolt
Szerkesztőbizottság tagjai:	Prof. Dr. Blaskó Béla r. vezérőrnagy, PhD. Dr. Bócz Endre ny. fővárosi főügyész, CSc. Dr. Kovács Lajos ny. r. ezredes Dr. Lakatos János ny. r. ezredes, főtanácsos
Munkatársak:	Dr. Kovács Gyula rovatvezető Kiss Erika műszaki szerkesztő
Szerkesztőség:	1048. Budapest, Külső Szilágyi út 120. Telefon: 06-30/378-1119 Telefax: 06-1/380-9694 E-mail: magyar.bunuldozo@gmail.com sajto@upcmail.hu
Nyomdai munkák:	iPixel Nyomda és Grafikai Stúdió Kft.
Lapnyilvántartási szám:	163/0474/2/2010 HU ISSN 2061-8727 (nyomtatott) HU ISSN 2062-1078 (online)

KÖZLÉSI FELTÉTELEK

A lap olyan írásokat közöl, melyek a bűnüldözési szakterület problémáival, a szakterületet befolyásoló jogalkotás kérdéseivel foglalkoznak, és a társadalmi devianciákat, a bűnüldözés kérdéseit kriminalisztikai, kriminológiai, kriminálszociológiai, büntetőjogi, rendészeti szempontból elemzik, értékelik. ♦ A szerzők szakmai véleményét a lap híven közli, azok tartalmáért teljes mértékben a szerző felel, ezért a közölt tanulmányokban megjelenő vélemények és következtetések nem feltétlenül azonosak a lapalapító véleményével. ♦ A szerkesztőség fenntartja a jogot a kéziratok stilizálására, korrigálására, tipografizálására – az érdemi mondanivaló érintetlenül hagyása mellett. ♦ A szerkesztőségnek nem áll módjában a kéziratokat megőrizni, és visszaküldeni. ♦ A szerkesztőség alapvetően másodközlést nem vállal.

**mottó: „... nincs olyan rebellis gondolat,
amelyet ne lenne érdemes megismerni!”**

TARTALOM

Milyen úton haladjunk tovább?	4
Jogszabályok változásai	5
Vélemények, beszámolók, tudósítások	10
Beszámoló a Jubileumi OTDK. Had-és Rendészettudományi Szekciójáról.....	10
Tudósítás a Dr. Dobos János-díj alapításáról, adományozásáról.....	20
Beszámoló új civil szervezet alakulásáról.....	22
Tudományos-szakmai közlemények	24
Cseh Eszter: Az erőszakos közösülés nyomozása Angliában és Magyarországon.....	24
Dr. Kovács Gyula: Az erőszakos közösülés a számok tükrében.....	39
Dr. Kiss Szabolcs: Az uzsora büntetendősége a német büntetőjogban.....	55
Dr. Kovács Gyula: A házasság a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIV. fejezet) csoportosítása.....	63

Milyen úton haladjunk tovább? Főszerkesztői gondolatok

Dr. Kovács Gyula
a Szerkesztőbizottság elnöke
főszerkesztő

A Magyar Bűnöldöző 2010. évi 1. számának megjelenése óta (2010 szeptember), történt néhány említésre méltó dolog az Egyesület és a lap életében egyaránt. Az egyesületi életről e hasábkokon rendre beszámoltunk, azonban a szerkesztőségi eseményekről nemigen tájékozódhatott a kedves olvasó.

Mégis, mi történt velünk az eltelt alig másfél év alatt?

Amennyiben általánosságban szeretném jellemezni az elmúlt időszakot, akkor azt kell, hogy mondjam, tevékenységünket meghatározta a létért, a fennmaradásért való szakadatlan küzdelem (itt elsősorban bizonyos tárgyi feltételek hiányára gondolok), de tettük a dolgunkat, ahogyan kell.

Ha egy másik oldalról vizsgálom meg a kérdést (legyen ez egyfajta pozitív megközelítés), akkor örömmel konstataálhatom, hogy szűkös anyagi lehetőségeink ellenére az idén januárban és áprilisban sikerült megjelentetni az 1. és a 2. lapszámot, és lám, a decemberi összevont 3–4. számot is a kezében tarthatja a tisztelt érdeklődő. Higgyék el, nem volt egyszerű!

Úgynevezett személyzeti változások is bekövetkeztek a Magyar Bűnöldöző életében. A leglényegesebb – és nem kifejezetten örömteli – változás, hogy a lap elnök-főszerkesztője, dr. Lakatos János tanár úr, főiskolai és egyéb szakmai-tudományos elfoglaltsága miatt 2011. november 15-i hatállyal lemondott a tisztségéről. Helyét szerény személyem vette át. A megtiszteltetést, a belém fektetett bizalmat itt is megköszönöm. Ígérem, minden erőmmel azon leszek, hogy az elvárásoknak megfeleljek és minden tőlem telhetőt megteszek a lap fennmaradása érdekében.

Lakatos tanár úr annak idején főszerkesztői ars poétikájában felvetette a kérdést: „Milyen utat válasszunk?”¹ Én most arra keresem a választ, hogy milyen úton haladjunk tovább? A felelet egyszerű: haladjunk tovább a régi, jól bevált úton. („Járt utat a járatlanért el ne hagyj!” – tartja a mondás.) Ebből az is következik, hogy főszerkesztőként semmiféle öncélú változtatást nem fogok szorgalmazni, ellenben nem leszek kerékkötője sem a jobbító szándékú törekvéseknek. Ezt garantálhatom.

Petőfivel vallom: „Használni és nem ragyogni akarok”². Végezetül hadd köszönjek el egyik kedvenc Zám Tibor idézetemmel, ami a hosszú évek során mottómmá vált: „Soha nem sietek, tapintom, forgatom, méregetem témáimat, és csak akkor kezdek megírásukhoz önbizalommal, ha már birtokomban érzem a kellő és kézhez álló eszközöket. De hadd mondjam még egyszer: az alázattal végzett munka ihletében is meg-megkísért a kétely, hogy jól végzem-e a dolgomat?”³

A Magyar Bűnöldöző minden kedves olvasójának és munkatársának, családtagjainak és szeretteiknek – a Szerkesztőbizottság nevében is – boldog karácsonyt és sikerekben gazdag, eredményes újesztendőt kívánok!

¹ Magyar Bűnöldöző 2010/1. szám, 7. oldal.

² Petőfi Sándor: Miért zárjátok el az útam?

³ Zám Tibor: Szeplős fogantatás, a borító fülszövege (Magvető Kiadó, Budapest, 1983).

Jogszabályok változásai

Rovatvezető: Hóbor Zsolt

- Alaptörvény
- Törvény
- Kormányrendelet
- Miniszteri rendelet
- Legfelsőbb Bíróság jogegységi határozata

Rovatunk a tárgydőszakban bekövetkezett, a szakmát közvetlenül, vagy közvetve érintő egyes jogszabályi változásokról szól (esetenként megemlítve az új rendelkezések megszületésének bizonyos körülményeit is). Az E-mail formájában számunkra megküldött hozzászólásokat az Internetes kiadásunkban összesítve, szerkesztve jelentetjük meg; míg az idevágó szócikkeket – ha lehet – nyomtatva is közöljük.

ALAPTÖRVÉNY

MAGYARORSZÁG ALAPTÖRVÉNYE (MK:43)

TÖRVÉNYEK

2011. évi XL. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény módosításáról (MK:48)

2011. évi L. törvény a közterület rendjének fenntartása érdekében szükséges egyes törvények módosításáról (MK:53)

2011. évi LXIII. törvény a Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény és egyes törvények pénzügyi bűncselekményekkel összefüggő módosításáról (MK:66)

2011. évi LXXIII. törvény A Rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény, a szabálysértésekről szóló 1999. évi LXIX. törvény, a közúti közlekedési előéleti pontrendszerről szóló 2000. évi CXXVIII. törvény, valamint a személy- és vagyonvédelmi, valamint a magánnyomozói tevékenység szabályairól szóló 2005. évi CXXXIII. törvény módosításáról (MK:70)

2011. évi LXXXIX. törvény az egyes eljárási és az igazságszolgáltatást érintő egyéb törvények módosításáról (MK:79)

2011. évi XCI. törvény az egyes közlekedési tárgyú törvények módosításáról (MK:79)

2011. évi XCII. törvény a közúti közlekedési nyilvántartásról szóló 1999. évi LXXXIV. törvény módosításáról (MK:79)

2011. évi CIV. törvény a sporthuliganizmus jelensége elleni fellépés érdekében szükséges egyes törvények módosításáról (MK:85)

2011. évi CXXVIII. törvény a katasztrófavédelemről és a hozzá kapcsolódó egyes törvények módosításáról (MK:113)

2011. évi CXXXII. törvény a Nemzeti Közszerológati Egyetemről, valamint a közgazgatási, rendészeti és katonai felsőoktatásról (MK:120)

2011. évi CXXXIV. törvény az uzsorával összefüggő egyes törvények módosításáról (MK:125)

KORMÁNYRENDELETEK

67/2011. (IV. 22.) Korm. rendelet

Az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. (XII. 28.) Korm. rendelet módosításáról (MK:42)

71/2011. (IV. 28.) Korm. rendelet

A közbiztonságra különösen veszélyes eszközökről szóló 175/2003. (X. 28.) Korm. rendelet, a Rendőrség szerveiről és a Rendőrség szerveinek feladat- és hatásköréről szóló 329/2007. (XII. 13.) Korm. rendelet, és a közigazgatási bírsággal sújtandó közlekedési szabályszegések köréről, az e tevékenységekre vonatkozó rendelkezések megsértése esetén kiszabható bírságok összegéről, felhasználásának rendjéről és az ellenőrzésben történő közreműködés feltételeiről szóló 410/2007. (XII. 29.) Korm. rendelet módosításáról (MK:45)

89/2011. (VI. 1.) Korm. rendelet

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal szervezetéről és egyes szervek kijelöléséről szóló 273/2010. (XII. 9.) Korm. rendelet módosításáról (MK:58)

94/2011. (VI. 28.) Korm. rendelet

Egyes, a Belügyminisztérium feladatkörét érintő kormányrendeletek módosításáról (MK:71)

36/2011. (VII. 19.) Korm. rendelet

A fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény 276/A. §-a szerinti távolléti díj iránti kérelem elbírálásának rendjéről szóló 371/2010. (XII. 31.) Korm. rendelet és az országos településrendezési és építési követelményekről szóló 253/1997. (XII. 20.) Korm. rendelet módosításáról (MK:85)

137/2011. (VII. 19.) Korm. rendelet

A közúti közlekedés szabályairól szóló 1/1975. (II. 5.) KPM–BM együttes rendelet módosításáról (MK:85)

138/2011. (VII. 19.) Korm. rendelet

Egyes közúti közlekedési igazgatási feladatokról, valamint egyes közlekedési tárgyú kormányrendeletek módosításáról (MK:85)

162/2011. (VIII. 18.) Korm. rendelet

A sportrendezvények biztonságáról szóló 54/2004. (III. 31.) Korm. rendelet és a rendőrség ellenérték fejében végezhető szolgáltató tevékenységéről szóló 16/1999. (II. 5.) Korm. rendelet módosításáról (MK:96)

91/2011. (IX. 20.) Korm. rendelet

A védelem terén alapvető biztonsági érdeket érintő, kifejezetten katonai, rendvédelmi, rendészeti célokra szánt áruk beszerzésére, illetőleg szolgáltatások megrendelésére vonatkozó sajátos szabályokról szóló 228/2004. (VII. 30.)

Korm. rendelet módosításáról (MK:108)

215/2011. (X. 19.) Korm. rendelet

Az elektronikus közszolgáltatásokkal összefüggő elektronikus fizetésekre és elszámolásokra vonatkozó szabályokról (MK:121)

223/2011. (X. 21.) Korm. rendelet

A fegyveres szervek hivatásos állományú tagjainak szolgálati viszonyáról szóló 1996. évi XLIII. törvény végrehajtásáról szóló 140/1996. (VIII. 31.) Korm. rendelet módosításáról (MK:124)

MINISZTERI RENDELETEK

12/2011. (III. 30.) BM rendelet

Az egységes nyomozó hatósági és ügyészégi bűnügyi statisztikáról (MK:34)

17/2011. (IV. 19.) NGM rendelet

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal megalakulásával összefüggő egyes rendeletek módosításáról (MK:41)

19/2011. (VI. 21.) BM rendelet

A belügyminiszter irányítása alatt álló fegyveres szervek hivatásos állományú tagjai illetményének és egyéb juttatásainak megállapításáról, valamint a folyósítás szabályairól szóló 20/1997. (III. 19.) BM rendelet módosításáról (MK:68)

18/2011. (VI. 24.) KIM rendelet

A lefoglalás és a büntetőeljárás során lefoglalt dolgok kezelésének, nyilvántartásának, előzetes értékesítésének és megsemmisítésének szabályairól, valamint az elkobzás végrehajtásáról szóló 11/2003. (V. 8.) IM–BM–PM együttes rendelet, és a bűnügyi és rendészeti biometrikus adatok nyilvántartása részére történő adatközlés, valamint az ujj- és tenyérnyomtatvételezés és a szájnyal-kahártya-törlet levételének részletes technikai szabályairól szóló 21/2009. (VI. 19.) IRM rendelet módosításáról (MK:69)

21/2011. (VII. 13.) BM rendelet

A rendészeti szakvizsgáról és a rendészeti vezetőképzésről (MK:80)

22/2011. (VII. 19.) BM rendelet

A megkülönböztető és figyelmeztető jelzést adó készülékek felszerelésének és használatának szabályairól szóló 12/2007. (III. 13.) IRM rendelet módosításáról és a közúti közlekedési igazgatási feladatokról, a közúti közlekedési okmányok kiadásáról és visszavonásáról szóló 35/2000. (XI. 30.) BM rendelet egyes rendelkezéseinek hatályon kívül helyezéséről (MK:85)

23/2011. (VII. 21.) BM rendelet

Egyes, a belügyminiszter feladat- és hatáskörébe tartozó miniszteri rendeletek módosításáról (MK:87)

27/2011. (VII. 26.) NGM rendelet

A Nemzeti Adó- és Vámhivatal hivatásos állománya egészségi, pszichikai és fizikai alkalmasságának vizsgálatáról (MK:88)

27/2011. (VIII. 24.) BM rendelet

Az egyes migrációs tárgyú miniszteri rendeleteknek az egyes munkaügyi tárgyú és más kapcsolódó törvények jogharmonizációs célú módosításáról szóló 2011.évi CV. törvény végrehajtásához szükséges módosításáról (MK:98)

30/2011. (IX. 22.) BM rendelet

A rendőrség szolgálati szabályzatáról (MK:109)

32/2011. (IX. 29.) BM rendelet

Egyes miniszteri elismerésekkel kapcsolatos miniszteri rendeletek módosításáról (MK:111)

35/2011. (X. 17.) BM rendelet

A belügyminiszter irányítása alatt álló egyes rendvédelmi szervek hivatásos állományú tagjai szolgálati és kiegészítő igazolványainak rendszeresítéséről, kiadásának és nyilvántartásának eljárási rendjéről (MK:120)

A LEGFELSŐBB BÍRÓSÁG JOGEGYSÉGI HATÁROZATAI

A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága 1/2011. (VI. 1.) büntető jogegységi határozata (MK:58)

I. A 2010. évi május hó 1. napja előtt jogerősen elrendelt kényszergyógykezelés végrehajtása és felülvizsgálata során a 2009. évi LXXX. törvény 25. §-ának (1) bekezdésével módosított Btk. 74. § (3) bekezdése nem alkalmazható.

II. A 2010. május hó 1. napja előtt jogerősen elrendelt kényszergyógykezelés tartama alatt elkövetett újabb büntetendő cselekmény miatt – 2010. május 1. napját követően – ismételt kényszergyógykezelés elrendelésének nincs helye.

III. A 2010. május 1. napja után jogerősen elrendelt kényszergyógykezelést követően elkövetett büntetendő cselekmény miatt, amennyiben annak törvényes feltételei fennállnak, a kényszergyógykezelést ismételten el kell rendelni.

IV. Ha ideiglenes kényszergyógykezelést rendeltek el, akkor a kényszergyógykezelés tartamának kezdőnapja az ideiglenes kényszergyógykezelés elrendelésének a napja.

A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága 2/2011. (X. 14.) büntető jogegységi határozata (MK:119)

Ha a szabadlábon lévő elítélt részére több, összbüntetésbe nem foglalható határozott tartamú szabadságvesztés végrehajtására bocsát ki felhívást a megyei (fővárosi) bíróság bv. csoportja, és az elítélt a felhívásnak nem tesz eleget, a Btk. 47. § (4) bekezdésének e) pontja alapján abból a szabadságvesztésből nem bocsátható feltételes szabadságra, amelyet a végrehajtási sorrend [Bv.tvr. 24/A. § (1) bekezdése] alapján elsőként kell végrehajtani.

A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága 3/2011. (X. 14.) büntető jogegységi határozata (MK:119)

Azok a részesi cselekmények, amelyek a folytatólágosság körébe nem vonható több ugyanolyan tettesi alapcselekményhez kapcsolódnak akkor sem alkotnak folytatólágos törvényi egységet, ha a részesi magatartások kifejtésére rövidebb időszakon belül került sor, a részesi akarat-elhatározás egységes volt, és a tettesek cselekményei is rövid időközökkel ugyanazon sértett sérelmére valósultak meg. A részes bűncselekményeinek rendbelisége és minősítése a tettesi alapcselekményekhez igazodik.

Amennyiben a felbújtó rendszeres haszonszerzésére törekedve több tettet bír rá ugyanolyan vagy hasonló egy-egy olyan bűncselekmény elkövetésére, amelynek az üzletszerű elkövetés a minősítő körülménye, e minősített esetért felelősséggel csak akkor tartozik, ha az üzletszerűség a tettesi bűncselekmény tekintetében is megállapítható.

Egyébként a felbújtó ilyen magatartása kizárólag a büntetés kiszabása körében értékelendő. Ez az elv értelemszerűen vonatkozik arra az esetre is, ha a többszöri felbújtás olyan alapcselekményeket vált ki, amelyeket társtettesek nem üzletszerűen követnek el, továbbá arra a bűnsegédre is, akinek cselekménye nem üzletszerűen elkövetett tettesi alapcselekményekhez kapcsolódik.

Vélemények, beszámolók, tudósítások

BESZÁMOLÓ

a XXX. Jubileumi Országos Tudományos Diákköri Konferencia Had- és Rendészettudományi Szekciójáról

A Rendőrtiszti Főiskola szervezésében került sor 2011. április 18-20-a között a XXX. Jubileumi Országos Tudományos Diákköri Konferencia Had- és Rendészettudományi Szekciójának munkájára. A rangos rendezvényen a két tudományterület hallgatói mutatták be pályamunkáikat, amelyeket neves szakértők bíráltak el, és rangsoroltak. A szekció magas színvonalára jellemző, hogy a szokásos helyezések mellett számos – így a Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete által felajánlott – különdíj került kiosztásra.

Beszámolónkban lapunk szakterületéhez igazodva a pályázók rezüméin keresztül mutatjuk be a bűnügyi és gazdaságvédelmi, valamint a kriminalisztikai tagozatokban elhangzott dolgozatok témáit.

A BÍRÓI ENGEDÉLYHEZ KÖTÖTT TITKOS INFORMÁCIÓGYŰJTÉS ESZKÖZEI

Szerző: Panyi István r. főtörzsőrmester

RTF, bűnügyi igazgatási szak, bűnügyi szakirány

Konzulens: dr. Nyeste Péter r. őrnagy, főiskolai szakoktató

A Tudományos Diákköri Dolgozatommal szerettem volna a nyomozóhatóság tagjainak segítségére lenni. Igyekeztem összefoglalni azokat a hatályban lévő jogszabályokat, amelyek a nyomozóhatóság tagjai számára segítséget nyújtanak ahhoz, hogy a bírói engedélyhez kötött titkos információgyűjtés eszközei közül a bűnüldö-

zési cél elérése érdekében a legmegfelelőbbet alkalmazzák. Ezért tartottam fontosnak, hogy a hatályos jogszabályokat összegyűjtsem és beépítsem a diákköri dolgozatomba.

Saját tapasztalataimmal színesebbé igyekeztem tenni az elméleti fejtegetéseket, azért, hogy jobban érthetővé váljon a nyomozóhatóság titkos információgyűjtésben kevésbé tapasztalt kollégái számára és az érdeklődő olvasók részére is, hogy mi az, amire oda kell figyelni a büntetőeljárás sikeres végrehajtása érdekében.

Dolgozatomban bemutató jelleggel ismertettem az európai országokban zökkenőmentesen működő és a témához szorosan kapcsolódó titkos információgyűjtési lehetőségeket is.

Összegezve, a dolgozatom elkészítésével rá szerettem volna mutatni azokra a problémákra, amelyek a kutatási témával kapcsolatban is felmerültek, és amelyek a gyakorlati végrehajtás során talán még nem jelentkeztek nehézségként, de az elkövetkező időszakban könnyen azzá válhatnak.

A CSÚCSTECHNOLÓGIÁS BŰNCSELEKMÉNYEK NYOMOZÁSA

Szerző: Bacsó Márk r. hadnagy

RTF, bünyügyi igazgatási szak, gazdaságvédelmi szakirány

Konzulens: dr. Simon Béla r. őrnagy, tanár

A tudományos diákköri munkám témája a csúcstechnológias bűncselekmények nyomozása. Az informatika, a számítástechnika fejlődése megteremtette az alapját a különböző csúcstechnológias bűncselekmények nagymértékű elterjedésének, illetve fejlődésének. Az ilyen típusú bűncselekmények elkövetőinek rendelkezésére áll a modern technika, és az internet. Az egyik legfontosabb jellemzője és egyben problémája az ilyen típusú bűncselekményeknek a „nemzetköziség”, a világhálónak köszönhetően ezek a társadalomellenes cselekmények nem állnak meg az államhatárnál.

Erre tekintettel nem lehet figyelmen kívül hagyni a nemzetközi, ezen belül is különösen az uniós szabályozást, többek között ez a dolgozatomban egyik célja. A hazai szabályozás alkalmazkodása a közösségi normákhoz, és az ehhez kötődő egyes kérdések, valamint az ebből levonható következtetések szintén a dolgozatomban alapját képezik.

Végül foglalkoztam még az elkövetők és a sértettek problematikájával, a beszerezhető bizonyítékok kérdéskörével és ezek felhasználhatóságával a büntetőeljárásban.

KÖRNYEZETKÁROSÍTÁS, MINT GAZDASÁGVÉDELMI BŰNCSELEKMÉNY⁴

Szerző: Tomayer Árpád

RTF, bünyügyi igazgatási szak, gazdaságvédelmi szakirány

Konzulens: dr. Simon Béla r. őrnagy, tanár

⁴ A pályamunka szerzője a Bünyügyi és Gazdaságvédelmi Tagozat (BGT) II. helyezését ért el, és különdíjban részesült.

Tudományos diákköri dolgozatom címe: Környezetkárosítás, mint gazdaságvédelmi bűncselekmény. A téma kiválasztásánál igyekeztem aktuális problémával foglalkozni, és az aktualitást a dolgozatomban is próbáltam bizonyítani különböző példákon keresztül.

Munkám elkészítésével célom, hogy bemutassam a környezetszennyezésért, a környezet megkárosításáért való felelősségre vonás jelentőségét, fontosságát. Szeretném röviden bemutatni, hogy milyen jogszabályi háttér áll rendelkezésünkre Magyarországon a környezetkárosításért való felelősségre vonások esetén, valamint szeretném megvizsgálni, hogy milyen rendőri munka elvégzése szükséges az ilyen bűncselekmények sikeres felderítéséhez, bizonyításához, valamint milyen nehézségekkel kell szembenézni ilyen ügyek nyomozása során.

A SZERVEZETT BŰNÖZÉS EGY SPECIÁLIS ÁGA – AZ ILLEGÁLIS MŰKINC-SKERESKEDELEM⁵

Szerző: Bari Hajnalka Sára

RTF, bünygyi igazgatási szak, bünygyi szakirány

Konzulens: Dr. Nyeste Péter r. őrnagy, szaktanár

A témaválasztás időszérűségének és fontosságának bemutatása után (1. fejezet) a kulturális örökség elemeinek, különös tekintettel a kulturális javaknak a hatósági és jogalkalmazói munkában alkalmazott fogalomhasználatának részletesebb magyarázatára kerül sor (2. fejezet).

A kulturális örökség védelmével foglalkozó három kiemelt hatóság rövid bemutatását tartalmazza a 3. fejezet, a hatóságok közül is az ORFK, VPOP és KÖH kerül kiemelésre. A 4. fejezet az illegális műkincs-kereskedelem által veszélyeztetett tárgyak körét mutatja be: az egyes csoportokat milyen veszélyek fenyegetik és veszélyeztettségük milyen okokra vezethető vissza. Háborús és békeidőben elkövetett ismertebb esetek kerülnek ismertetésre az 5. fejezetben; a háborús időkből kiemelten foglalkozik a szerző a Napóleon, Hitler és Sztálin által okozott pusztítással. A 6. fejezet rávilágít az 1960-as évek sorsfordító jellegére: az ekkoriban történt események következtében a szervezett bűnözés is bekapcsolódott az illegális műkincs-kereskedelembé. A művészet és a szervezett bűnözők közötti kapcsolat kerül bemutatásra.

Az illegális műkincs-kereskedelemben alkalmazható három profitszerzési lehetőség után (7. fejezet) az olvasó hét olyan bűnözői profillal ismerkedhet meg, akik kifejezetten a műkincsekre specializálódtak (8. fejezet). A 9. fejezet négy olyan elkövetési alakzatot mutat be, amelyek leginkább befolyással bírnak a műkincspiac alakulására. A 10. fejezet egy híres és Magyarország számára kiemelt fontosságú esetet, a *Seuso-ügyet* mutatja be. A hazai és nemzetközi egyezmények és jogszabályok ismertetése után (11. fejezet) a kulturális javak ellen irányuló bűncselekmények jelenlegi helyzete kerül bemutatásra (12. fejezet).

Végezetül a 13. fejezet jövőbe mutató javaslatokat vet fel külön a rendőrség, külön a múzeumok, galériák és a magángyűjtők felé.

⁵ A pályázat a BGT. I. helyezést ért el.

AZ ÜZLETI HÍRSZERZÉS ÉS AZ IPARI KÉMKEDÉS JELENSÉGE – AVAGY A PREVENCIÓ LÉTFONTOSAGÚ⁶

Szerző: Machon Melinda Zsuzsanna

ZMNE BJHK, védelmi igazgatás

Konzulens: Dr. Bebesi Zoltán egyetemi adjunktus

A piacgazdaságban a vállalatok számára létfontosságú a versenypiaci pozíciójuk megtartása. Annak érdekében, hogy mindig naprakészek legyenek, tisztában kell lenniük a konkurencia erejével. Mára számos hazai vállalkozás felismerte, hogy az üzleti hírszerzés módszer- és eszköztárával hatékonyan figyelemmel tudja kísérni a körülötte zajló folyamatokat.

A dolgozatban a hírszerzés szabályozatlanságában rejlő problémákra igyekszem rávilágítani. A fokozott piaci verseny sok esetben arra ösztönzi a vállalatokat, hogy ne csupán a legálisan információk megszerzésére törekedjenek. A legális és az illegális tevékenység sok esetben egyszerre van jelen. Ebből fakad az a problémakusság, amely felkeltette az érdeklődésemet és a dolgozat megírására ösztönzött.

A dolgozatban bemutatom az üzleti hírszerzés és az ipari kémkedés definiálásából fakadó különbségeket. Kitérek az információs társadalomban rejlő veszélyek – témához kapcsolódó – ismertetésére. Végezetül pedig a prevenció néhány aspektusát kívánom bemutatni.

KÜLFÖLDI FELSÉGJELZÉSŰ GÉPJÁRMŰVEKKEL ÖSSZEFÜGGÉSBEN ELKÖVETETT GAZDASÁG RENDJÉT SÉRTŐ JOGELLENES CSELEKMÉNYEK⁷

Szerző: Soltész Lukács

RTF, bünyügyi igazgatási szak, gazdaságvédelmi szakirány

Konzulens: Dr. Simon Béla r. őrnagy, tanár

Dolgozatom témájának egy olyan komplex jelenséget választottam, ami napjainkban több szempontból is aktualitással bír és a figyelem középpontjában áll, mind a sajtóban, mind az emberek között. A külföldi felségjelzésű gépjárművekkel összefüggésben elkövetett gazdaság rendjét sértő jogellenes cselekményekről van szó.

A 2004-es uniós csatlakozás óta számos olyan terület maradt „kiaknázatlanul”, ami kvázi joghézagként teret enged olyan cselekményeknek, amik a jövőben mindeképpen szigorúbb szabályozást kívánnak meg. Ezen kikapukra felfigyelve választottam dolgozatom témáját, amely olyan sokrétű jelenség, s amiben összekapcsolódik a már említett jogharmonizációs folyamat, a modern autógyártás, a közlekedésrendészet, a gazdasági bűncselekmények és számos más vonatkozó jogsértő magatartás.

A dolgozatomban arra próbálok rámutatni, hogy egy magyar állampolgárnak miért „értelmes” külföldi felségjelzésű gépjárművel járni és, hogy milyen előnyei származhatnak belőle.

Ezen kívül foglalkozom még a vonatkozó jogszabályi háttérrel, a külföldi rendszámú gépjárművek ellenőrzésével és forgalomba helyezésével, valamint azzal,

⁶ A pályamunka a GBT. különdíjában részesült.

⁷ A pályázat a GBT. III. helyezését ért el, és különdíjban részesült.

hogyan a jogszabályok kijátszásával milyen magatartásokat fejthetnek ki büntetlenül ezeknek a gépjárműveknek a vezetői.

A MODUS OPERANDI – AZ INFORMATIKAI FEJLŐDÉS TÜKRÉBEN⁸

Szerző: Dankó Diána

RTF, rendészeti igazgatási szak, igazgatásrendészeti szakirány

Konzulens: Cielešky Péter r. őrnagy, kiemelt főreferens, ORFK Bűnügyi Főigazgatóság

dr. Anti Csaba r. alezredes, főiskolai tanársegéd

Tudományos diákköri munkám témájának a Modus Operandit választottam. A kérdéskörön belül pedig az aktualitásnak megfelelően a kódszótárak egyezőségének problémakörét, illetve kialakulásának okait tártam fel.

Elsősorban a Modus Operandi kialakulását reprezentáltam történeti fejlődésén keresztül mind nemzetközi, mind hazai viszonylatban. Részletesen szemléltettem az egykori manuális, kartotékrendszeren alapuló működését, illetve leírást adtam a régi ügyfeldolgozás módjáról. Különös figyelmet fordítottam az informatikai fejlődéssel előtérbe kerülő Robotzsaru rendszerre, amely új távlatokat nyitott a nyilvántartások összehangolásában, fejlesztésében. Feltártam a Robotzsaru integrált ügyviteli és ügyfeldolgozó rendszer és a Modus Operandi Nyilvántartás között lévő kapcsolatot, mely során kitértem a jellegükből adódó eltérésekre, problémákra. Az adatátvételi problémát elemezve, javaslatot tettem annak megoldására, ill. elemeztem az egyes kódszótárak megfeleltetési lehetőségeit.

Dolgozatom fő célja, hogy „rávilágítsak” a gyakorlati alkalmazás során felmerült problémákra és megoldási lehetőségeket tárjak fel egy – ma még nem tökéletesen működő, a jövőre nézve azonban rendkívüli jelentőséggel bíró – nyilvántartás eredményes felhasználására.

A POLIGRÁF MINT A VALÓSÁG KERESÉSÉNEK EGYIK ESZKÖZE⁹

Szerző: Lúczy Erika

RTF, bűnügyi igazgatási szak, bűnügyi szakirány

Konzulens: dr. Sléder Judit r. alezredes, főiskolai docens

dr. Budaházi Árpád r. főhadnagy, főiskolai tanársegéd

Tudományos diákköri dolgozatomban kifejtem, hogy feladata-e a nyomozó hatóságnak a valóság megállapítása vagy sem, melyek a valóság megállapításának törvényi feltételei; a büntetőeljárás alapelvei, illetőleg a bizonyítási tilalmak érintik-e a poligráfós vizsgálatot. Vizsgálom azt, hogy a poligráfós vizsgálat bizonyítási eljárás-e vagy sem, a kriminalisztika vagy a büntetőeljárás körébe sorolható-e, illetőleg kivel szemben lehet a poligráfós vizsgálatot lefolytatni, kitérve a magyar és a külföldi különbségekre. Ismertetem a vizsgálat feltételeit, és választ keresek arra a kérdésre is, hogy minek minősül a poligráfós vizsgálat: szakértői vizsgálatnak, szaktanácsadói véleménynek, bizonyítási eljárásnak, felismerésre bemutatásnak vagy kihallgatás-

⁸ A dolgozat a Kriminálisztikai Tagozat (KT) különdíját kapta meg.

⁹ A dolgozat a KT. különdíjában részesült.

nak, esetleg ezek kombinációjának, illetőleg őszinteség- vagy hazugságvizsgálat-e a poligráfos vizsgálat.

Bemutatom, hogy megoldható-e a védő, illetőleg a nyomozó hatóság tagjának a jelenléte a poligráfos vizsgálaton, és ismertetem a felderítettség és a bizonyítottság közötti különbséget. A dolgozatomban figyelemmel vagyok a külföldi gyakorlatra is.

AZ EMBERÖLÉS NYOMOZÁSÁNAK PROBLEMATIKÁI

Szerző: László Nóra

RTF, bűnügyi igazgatási szak, bűnügyi szakirány

Konzulens: Dr. Kovács Gyula ny. r. alezredes, főiskolai tanársegéd

A dolgozat a bevezetővel kezdődik, melyben azt fejttem ki, hogy miért is választottam ezt a témát. Megjelöltem a célokat, illetve a témához kapcsolódó alaptéziseket állítottam fel.

A következő fejezetben a címben lévő szavaknak, tehát az alapfogalmaknak a jelentését írtam le és értelmeztem, majd egy külön rész tartalmazza az emberölés rendszertani elhelyezkedését a magyar Büntető Törvénykönyvben, fogalmát és tényállási elemeit, valamint alakzatait.

A negyedik fejezetben az élet elleni bűncselekmények alaktanáról szoltam. Ez magába foglalja az elkövetők és az áldozatok körét, főbb személyiségjellemzőit, illetve az elkövetés helyét, eszközét, módszerét. Tartalmazza még az alany elkövetés után kifejtett magatartását. Ebben a fejezetben részletesebben ezekről és a nyomozásban betöltött szerepükről van szó, illetve az általam elvégzett kutatások eredményeit foglaltam bele. A kutatás alapja két kérdőív volt, egyet a civil emberek részére készítettem, a másikat pedig a Rendőrtiszti Főiskola hallgatói számára. Tartalma pedig az emberölés főbb morfológiai sajátosságai voltak.

A továbbiakban az emberölés főbb nyomozási cselekményeit fejtettem ki. A kezdeti szakaszoktól a gyanúsított kihallgatásáig foglalják magukba a főbb intézkedéseket. Ezeknek a fejezeteknek az alapja az általános taktikai ajánlások, melyekre ráépíttem a gyakorlati tapasztalatokat, és az itt jelentkező főbb nehézségeket próbáltam meg megfogalmazni. Itt a kutatásomat a területen dolgozó nyomozókkal elvégzett interjúk alapján készítettem el. Ezek adták a gyakorlati tapasztalatok alapját. Az általam összeállított kérdőív alapját Dr. Barta Endre *Az emberölés nyomozása* c. könyve adta. Olyan kérdésköröket foglal magába, amikre elsősorban szerettem volna választ kapni, feltárni azokat az elemeket, amelyek esetlegesen eltérnek az elmélettől. A kutatást négy szervnél, 15 nyomozóval készítettem el, akik hasznos tanácsokkal is elláttak. A fejezetek a végleges kép kialakítása érdekében elvégzendő feladatokról és a területi ajánlásokról szólnak. Utoljára, az összegzésben pedig kifejtettem a hipotézisemmel és az élet elleni bűncselekmények nyomozásával kapcsolatos következtetéseimet, megállapításaimat.

AZ ERŐSZAKOS KÖZÖSÜLÉS NYOMOZÁSA ANGLIÁBAN ÉS MAGYARORSZÁGON¹⁰

Szerző: Cseh Eszter

RTF, bűnügyi igazgatási szak, bűnügyi szakirány

Konzulens: Dr. Kovács Gyula ny. r. alezredes, főiskolai tanársegéd

Témaválasztáskor elsődlegesen az vezérelt, hogy mindazon ismeretet, pozitív tapasztalatot, amit magamba zártam a három hónapos angliai szakmai gyakorlatom ideje alatt, papírra vethessem.

Dolgozatom a brit rendőrség és ügyészség bemutatásával kezdődik. A nemi erkölcs fogalmának tisztázását és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények csoportosítását követően a számadatok tükrében világítok rá az erőszakos közösülés bűncselekményének hazai és angliai elterjedtségére. Különös figyelmet szentelek az eltérő büntető anyagi jogi szabályozás ismertetésének.

Dolgozatom fő részét a nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozásának sajátosságai képezik. Milyen nyomozási cselekményeket, hogyan és ki hajtja végre itthon és Angliában, milyen speciális erőket, nyilvántartásokat alkalmaznak a tengetentűli detektívek?

Mit is rejt a HOLMES2, a CCTV vagy a VISOR? A dolgozatom többek között ezekre is választ ad. Fontosnak tartottam a bizonyítás problematikájáról is szót ejteni.

Az utolsó fő fejezet a házassági életközösségen belül elkövetett erőszakos közösülésről szól. Az összegzésben megtalálható a téma kapcsán általam levont, szubjektív és enyhén bíráló hangvételű konklúzió, némi kitekintéssel.

Pályamunkámat a mellékletben található, eredeti fényképfelvételekkel, ábrákkal és táblázatokkal igyekeztem még szemléletesebbé, élvezetesebbé tenni.

AZ INTERNET SEGÍTSÉGÉVEL ELKÖVETETT SZERZŐI JOGOK MEGSÉRTÉSE (A FELDERÍTÉS ÉS BIZONYÍTÁS NEHÉZSÉGEI A CYBER-TÉRBE)¹¹

Szerző: Révész János

RTF, rendészeti igazgatási szak, határrendészeti szakirány

Konzulens: Dr. Vígh András r. alezredes, főiskolai docens

A térhódítása fokozódik, elfogadottsága az alkoholfogyasztással egyenrangú, az okozott kár felbecsülhetetlen. Napjainkban egyre nagyobb méreteket ölt a digitális világban elkövetett bűncselekmények száma.

Az Internet megjelenésével párhuzamosan törtek be a piacra az azt használó alkalmazások, mint például a banki szolgáltatások, kommunikációs alkalmazások, webshopok, a pornóipar, hírportálok, hirdetések, közösségi portálok, szórakoztató site-ok és emellett a tömörked mennyiségű hasznos és haszontalan adat, a világ minden tájáról, mindenféle mennyiségben és minőségben.

Ezen lehetőségek mindegyike hordoz magában lehetőséget a nem etikus, nem törvényes felhasználásra, így nem is tudok mindegyikkel teljes mértékben és kimerítően foglalkozni, ezért a tanulmányban a multimédiás anyagokkal való visszaélés-

¹⁰ A pályamunka a KT. I. helyezését érte el, és különdíjban is részesült. A pályázatból a Szakmai-tudományos közlemények rovatunkban bővebb ismertetőt is adunk.

¹¹ A pályamunka a KT. különdíjában részesült.

sel, a szerzői jogok megsértésével foglalkozom. Választásom azért esett erre a témakörre, mert az Interneten áramló adatmennyiség legnagyobb hányadát ez a fajta adatforgalom teszi ki.

Kutatásomban a rövid történeti áttekintés után, a jogszabályi háttérrel fogok szólni. Ezt követően feldolgozom a leggyakoribb és legelterjedtebb módjait a szerzői jogi védelem alatt álló anyagok interneten való terjedésének. Végül megoldást keresek a kialakult helyzet kezelésére, kifejezem gyakorlati tapasztalataim és az eljárások során felmerülő problémákat.

A tanulmányommal próbálom felhívni a figyelmet, egy igen nagy méreteket öltött és a lakosság számára „elfogadott” bűnözési formára. Majd lehetséges kiutakat vázolok fel a probléma megoldására.

VERZIÓK EGY ÉLETELLENES ÜGY NYOMOZÁSÁBAN¹²

Szerző: Kőszegi Judit Renáta

RTF, bűnügyi igazgatási szak, bűnügyi szakirány

Konzulens: Farkasné Halász Henrietta r. őrnagy, tanár

A dolgozat keretét egy 1997-ben elkövetett bűnügy nyomozati iratainak felhasználásával az életellenes ügyek nyomozása adja, fő tartalmát pedig a verziókkal végzett munka gyakorlati alkalmazás során történő bemutatása. A választott eset egy aljas indokból, különös kegyetlenséggel elkövetett emberölés.

A verziókkal végzett munka felépítésén keresztül mutatom be a választott jogesetet oly módon, hogy ismertetem a nyomozási cselekményeket, majd egy általam hasznosnak talált módon, táblázatban összegezve az azokból megkapott, illetve hiányzó információkat, verziókat állítok fel rájuk, amiket a további nyomozási cselekmények adataival egészítek ki, így eljutva a nyomozás végéig.

A választott téma, és szerkezeti megoldás fő célja a verziókkal végzett munka fontosságának hangsúlyozása, és az elméleti tananyag beépítése a gyakorlati alkalmazásba.

¹² A pályamű a KT. II. helyezését érte el.

Munkában a Kriminálisztikai Tagozat bírálóbizottsága

A Bűnügyi- és Gazdaságvédelmi Tagozat bírálóbizottsága

*Dr. Lakatos János ny. r. ezredes, az OTDK. Had- és Rendészettudományi
Szakmai Bizottsága elnökhelyettese Cseh Eszter r. hdgy. előadását
kíséri figyelemmel*

Fotó: RTF. Kriminálisztikai Tanszék
Forrás: <http://www.rtf.hu/otdkk.htm>

KÖZLEMÉNY
a Dr. Dobos János-díj adományozásáról

A Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesülete Közgyűlése által alapított legmagasabb szakmai elismerését, a Dr. Dobos János-díjat 2011-ben a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság volt bűnügyi igazgatójának, egykori főkapitány-helyettesének, Kálmán Jenő ny. r. ezredesnek adományozta az egyesület.

Dr. Kovács Gyula
a Dr. Dobos János Eseti Bizottság
elnöke

Jakab György
az Egyesület
elnöke

Az Egyesület 2010. május 26-án – a névadó születésének 75. évfordulóján – alapította meg a Dr. Dobos János-díjat, mely az Egyesület legmagasabb szakmai elismerése. A díjra indokolt jelölést tehettek a központi és területi nyomozóhatóságok, a Rendőrtiszti Főiskola, valamint a rendészeti szakközépiskolák kijelölt vezetői. A Közgyűlés Eseti Bizottsága a beérkezett javaslatok alapján a díjat első alkalommal Kálmán Jenő ny. r. ezredesnek ítélte.

Kálmán Jenő, ny. r. ezredes 1966. november 16-án kezdte meg hivatásos szolgálatát, melyet egy év híján harminc évig látott el. Bűnügyi munkáját a Szolnok Megyei Rendőr-főkapitányság Szolnoki Városi és Járási Bűnügyi Alosztályán kezdte nyomozóként, majd 1969. augusztus 1-től az MRFK Vizsgálati Osztály fővizsgálója lett. Az itt eltöltött négy év alatt nyújtott kiemelkedő szakmai teljesítménye, valamint karizmatikus egyénisége miatt bizalmat kapott az akkori rendőri vezetéstől, s 1973. november 1-től a Mezőtúri Rendőrkapitányság Bűnügyi Osztály Vezetőjévé nevezték ki. A rendőrkapitányságon vezetői beosztásban eltöltött hét év, az elért eredmények, a példamutató parancsnoki hozzáállás azt eredményezték, hogy munkája elismeréseként 1980. január 1-vel a JNSZ MRFK Bűnügyi Osztály vezetésével bízták meg. Ezt a vezetői beosztást közel tíz évig töltötte be, mely évek alatt végzett áldozatos munkája hosszú időre megalapozta a megye kiemelkedő bűnügyi tevékenységét. Meghatározó szerepe volt egy olyan bűnügyes „csapat” összekovácsolásában, amely olyan eredményeket produkált a bűnfelderítés területén, amely nem egyszer országos elismerést hozott a megyének. Egy rövid időre visszatért a JNSZ MRFK Vizsgálati Osztályára osztályvezető-helyettesi beosztásba, majd 1991. július 16-val a Főkapitány Bűnügyi Helyettesévé nevezték ki. Ebből a beosztásból vonult nyugállományba 1995. április 30-án.

A közel harminc éves szolgálati viszony, számos szakmai elismerést, kitüntetést, jutalmat hozott számára. Már 1970-ben, fiatal rendőrként méltónak bizonyult a Közbiztonsági Érem Arany fokozatára. Hivatásos pályája alatt megkapta a Haza Szolgálat Érdem Érem bronz, ezüst és arany fokozatát.

Szinte nem volt olyan év, amikor hivatása folyamatos, kiemelkedő szakmai színvonalon való gyakorlása elismeréseként ne részesült volna kapitányság vezetői, főkapitányi, ORFK vezetői, ORFK főigazgatói, belügyminiszter-helyettesi dicséretben és jutalomban. 1993-ban az „év Rendőre” Miniszteri Díj odaítélésére találták méltónak. Kálmán Jenő ma is példaként állítható a rendőrség bűnügyi állománya elé.

Dr. Kálmán Jenő ny. r. ezredes a Dr. Dobos János-díj átvétele után

Dr. Dobos János-díj plakettje

Civil szervezeti szaklapként örömmel számolunk be egy új társadalmi szervezet megszületéséről, kiváltképp, ha az új szervezet szakmailag kötődik egyesületünkhöz.

A Magyar Ülnöki Egyesület megalapításáról a Pázmány Péter Katolikus Egyetem BTK. kommunikáció szakos hallgatója készített tudósítást.

Az alakuló ülés

November 25-én új kezdeményezés indult útjára: a bírósági ülnökök megalakították saját egyesületüket. A Fővárosi Bíróságon megtartott alakuló ülésükön az összegyűlteket megválasztották a szervezet vezetőit és meghatározták célkitűzéseiket.

Már csak pár pillanat, és kezdetét veszi a tanácskozás. A legtöbben kellemesen csevegnek az ajtó előtt. Ismerkednek egymással, illetve az egyesület jövőbeli feladatairól társalognak. Mert ezért is gyűltek össze, hogy összefogjanak, és egy új egyesületet hozzanak létre. A Magyar Ülnöki Egyesületet, rövidítve a MÜE-t.

De hivatását tekintve ki is pontosan az ülnök? A bírósági ülnök jogai és kötelezettségei a hivatásos bíróéval azonosak, részt vesz az ítélezésben, a bírói tanács tagja. Ezt támasztja alá az a tény is, miszerint –a bírák jogállásáról és javadalmazásáról szóló törvény értelmében– az ülnök, tisztsége gyakorlásának megkezdése előtt bírói esküt tesz.

Amíg mindenki a pontosan meghirdetett kezdésre vár, alkalmam nyílik beszélgetni dr. Vágány Melindával –2007 óta a Fővárosi Bíróság ülnöke–, aki nem is olyan rég másodmagával fogott az egyesület alapításába. Elmeséli, hogy az ötlet, miszerint az ülnököknek külön egyesületet hozzanak létre, először a svéd kollégák látogatása során merült fel. Elmondásuk szerint saját szervezetük hathatósan támogatja tagjait, és elősegíti, hogy azok felkészültebben végezhesék munkájukat. Ezután fogant meg bennük a gondolat: érdemes lenne itthon is létrehozni egy országos ülnöki egyesületet. A gondolatot tett követte, egy rövid felhívó levelet fogalmaztak a lehetséges célkitűzésekről, melynek hatására egyre több ülnöktársuk jelentkezett. "Ezért vagyunk most itt tulajdonképpen" mondja dr. Vágány Melinda.

Az ülnököknek már csak azért is szükségszerű volt ezt a lépést megtenni, mert az ülnök-bírót a bírók egyesülete nem veszi fel tagjának, a bírák etikai kódexe pedig rájuk nézve nem alkalmazható. Az ülnökök etikai eljárást nem kezdeményezhetnek, etikai eljárást velük szemben lefolytatni sem lehet. Pedig a Bírák Etikai Kódexe nem

kizárólag a hivatásos bíróról szól, így jogszerűen annak alkalmazásából az ítélkezésben azonos jogokkal és köteleességekkel rendelkező ülnök-bíró kizárni sem lehetne.

Ezért a saját egyesületük megalapításával megoldhatják ezt a problémát és alkalmuk nyílik kidolgozni a csak rájuk vonatkozó etikai kódexet.

A leendő tagok lassan helyet foglalnak a Fővárosi Bíróság Kollégiumi termében, ahol az ülést tartják. Elsőként dr. Szemán Felicitasz, a Fővárosi Bíróság elnöki jogkörében eljáró elnökhelyettese köszönti az egybegyűlt ülnök kollégákat, és rövid beszédében biztosította a megalakulandó egyesületet szakmai és személyes támogatásáról, munkájukhoz sok sikert kívánva.

A gyűlést dr. Vágány Melinda nyitja meg, majd pár mondatban felvázolja az egyesület célkitűzéseit. Fontos pontok kerülnek napirendre, többek közt az egyesület fő feladatairól, amelyek magukban foglalják, hogy a szervezet véleményt nyilvánít a bírósági ülnökök helyzetét érintő intézkedésekről és jogszabályokról, továbbképzéseket, előadásokat, szakmai összejöveteleket szervez, gondoskodik szakmai jellegű kiadványok beszerzéséről, hazai és nemzetközi tanulmányutakat bonyolít le, kapcsolatot épít és tart más országok ülnöki szerveivel, és a hazai igazságszolgáltatás szervezetével. Vagyis a jövőben elkövet mindent annak érdekében, hogy szélesítsék tagjaik ismeretét, tapasztalatait, s ezáltal eredményesebbé, hatékonyabbá tegyék munkájukat.

Az egyesület alakuló közgyűlése kimondta a Magyar Ülnöki Egyesület megalapítását, elfogadta Alapszabályát, és megválasztotta az egyesületet irányító Elnökség tagjait. Az újonnan létrehozott egyesület elnöke dr. Vágány Melinda lett, akinek a munkáját három alelnök és a főtitkár segíti.

Miután mindent tisztáztak és minden kötelezettségnek eleget tettek, az ülés lezárul, és megállapodás születik, hogy az egyesületet hivatalosan is bejegyeztessék.

Az alapító tagok száma megközelítette a harmincat. Mára, értesüleseim szerint, az információ nehéz terjedése ellenére is pozitív visszajelzéseket kaptak az ország több pontjáról, például a Gyöngyösi Városi Bíróságról vagy a Szolnok Megyei Bíróságról, illetve több fővárosi kerületi bíróságról, ahonnan több tag is jelentkezett az egyesületbe.

A kezdeményezés azért is fontos, mert a jövőre életbe lépő Alaptörvény, és a rá épülő igazságszolgáltatási rendszer továbbra is számít az ülnök-bírák munkájára.

(-hkd-)

Szakmai-tudományos közlemények

Rovatvezető: Dr. Kovács Gyula

szakcikk,
tanulmányok,
dolgozatok

Cseh Eszter¹³

AZ ERŐSZAKOS KÖZÖSÜLÉS NYOMOZÁSA ANGLIÁBAN ÉS MAGYAR- ORSZÁGON¹⁴ (Részletek)

„Ennek az országnak a rendőrségét a jog és szokások soha nem tekintették olyan erőnek, amely elkülönült volna a polgárok közösségétől (...). Változatlanul él az az alapelv, amely szerint a rendőr a szokás-jog alapján csupán olyan személy, aki kötelességszerűen végzi azt a tevékenységet, amelyet egyébként tudatos polgárként önként is ellátna.”¹⁵

BEVEZETÉS

Munkám jelentős része az Angliában eltöltött három hónapos szakmai gyakorlat során szerzett tapasztalatokra épül. A Suffolk megyei nyomozókkal együtt tevékenykedve ismerhettem meg az angol rendőrség felépítését, működését, valamint az angol nyomozási és részben bírósági főszakasz sajátosságait. Megjegyezni kívánom, hogy az „angol” kifejezés általánosságban Nagy-Britanniára, de alkalmanként – főként az egyes jogi szabályozások esetén – csak Angliára és Walesre vonatkozik.

Angliai tartózkodásom csaknem harmadát egy erőszakos közösülés bűncselekmény nyomozásával töltöttem. (Pontosabban annak figyelemmel kísérésével, mivel a Rendőrtiszti Főiskolán elsőéves, Erasmus-diák voltam akkortájt). E konkrét bűnügy kapcsán nyertem mélyebb betekintést a tengerentúli detektívmunkába: milyen speciális szervek, osztályok működnek ott, és milyen eljárásokat, eszközöket, nyil-

¹³ A szerző rendőr hadnagy, a Pécsi Rendőrkapitányság Vizsgálati Osztályának munkatársa, a Pécsi Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának másodéves hallgatója, a Magyar Bűnöldözők Szakmai Egyesületének rendes tagja.

¹⁴ A mű eredeti formájában a szerző szakdolgozatoként látott napvilágot, amelyet 2010 tavaszán jeles eredménnyel védett a Rendőrtiszti Főiskolán, egyben első díjat nyert vele az intézményi TDK Kriminológiai Szekciójában. A pályamű az idén áprilisban ugyancsak első helyezést ért el az OTDK Had- és Rendészettudományi Szekciójában. A műből – a szerző írásbeli hozzájárulása alapján – részleteket közlünk. A lektor Szőnyi Gusztáv ny. r. alezredes, aki nyugállományba vonulásakor a BRFK Gyermek-, Család- és Ifjúságvédelmi Osztályának alosztályvezetője volt. Szerkesztette: dr. Kovács Gyula, aki az eredeti dolgozat konzulens tanára volt.

¹⁵ Dr. Parádi József (szerk.): Rendvédelem-történeti Füzetek IX. évfolyam 10. szám. Innen: Dr. Szikinger István: Az angolszász rendvédelem fejlődésének tendenciái a XIX. századtól napjainkig, 174. oldal (Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 1999).

vántartásokat használnak fel a suffolki nyomozók a mindennapos és a kiemelt bűncselekmények, így az erőszakos közösülés sikeres felderítése, vizsgálata érdekében.

Választásom emellett azért esett a nemi erkölcs elleni bűncselekmények közül éppen az erőszakos közösülésre, mert az ilyen bűncselekmények miatt tett feljelentések száma – mint azt a statisztikák is mutatják – rendkívül magasak Angliában. A feljelentési hajlandóság növekedése évről évre megfigyelhető az országban, melynek köszönhetően egyre kisebb mértékű a látencia. (Nem úgy, mint például hazánkban. Ezzel összefüggésben alapos ok-kutatást végeztem arra vonatkozóan, hogy nálunk miért nem tesznek feljelentést az áldozatok.)

Mind Angliában mind Magyarországon jelen voltam néhány (bár sajnos nem az összes) nyomozási cselekményen, nagy érdeklődéssel kutattam itthon és külföldön egyaránt az erőszakos nemi deliktumok nyomozásához, jogi szabályozásához kapcsolódó szakirodalmat, illetve a témában jártas nyomozókat, jogászokat is felkerestem. Mindezek kapcsán érdekes összefüggésekre döbbsentem: többek között arra, hogy mekkora jelentősége van annak, hogy az egyes nyomozási cselekményeket, például az áldozatok meghallgatását, orvosi vizsgálatát ki, hol és hogyan végzi, illetve milyen a tárgyalt bűncselekmény jogi környezete.

Kutatásaim eredményeképpen arra is rájöttem, hogy lehetetlen e téma teljes és tökéletes feldolgozása, hiszen hazánkban és Angliában is rendkívül sokféle kriminalisztikai és kriminológiai csoportosítással kell számolni az erőszakos közösülés bűncselekményén belül. Írásomban így elsősorban az általam személyesen megismert ügyeket veszem alapul, melyek arra adnak választ, hogy milyen intézkedéseket, hogyan kell és célszerű fogantatni, ha ismeretlen tettes ellen erőszakos közösülés miatt tesznek feljelentést. Munkám során nem ügyiratokból építkeztem, azt nem is ügyelemzésnek szántam, hanem egyrészt problémákra kívánok rávilágítani, másrészt egy átfogóbb képet szeretnék adni a bűncselekmény – elsősorban angliai – nyomozásáról.

Ahhoz, hogy művem az olvasók jobban megértsék, vagy inkább átérezzék azt a közeget, amelyben három hónapig dolgoztam, és amely egy plusz motivációt adott számomra a rendőri hivatáshoz (különösen az élet-, áldozat- és ifjúságvédelem területéhez), fontosnak tartottam, hogy némiképp bemutassam az angol rendőrséget is. Az angol rendőrség felépítésének felvázolását követően kitérek a speciális angol jogi környezet bemutatására, majd a nemi erkölcs elleni bűncselekményeket csoportosítom kriminalisztikai és kriminológiai szempontok szerint. Végül bemutatom az erőszakos közösülést a számadatok tükrében, valamint néhány szót ejtek a látenciáról is. Ebből kap egy kis ízelítőt a Tisztelt Olvasó.

I. A BRIT RENDŐRSÉG HAGYOMÁNYA: MODELL VAGY MÍTOSZ¹⁶

„Saját generációink tagjainak lelki szemei előtt az 'angol rendőrség' szavak hallatán egy fegyvertelen rendőrökből álló, a turistákhoz rendkívül udvarias, türelmes, a tömegekkel való összeütközést kerülő testület jelenik meg.”¹⁷

¹⁶ Dr. Vigh József–Dr. Katona Géza: Társadalmi változások, bűnözés és rendőrség, 27–33 oldal [Robert Reiner egyetemi tanár előadása alapján (Nemzetközi Konferencia, Budapest, 1992. június 1–4.) Budapest, 1993].

¹⁷ Társadalmi változások, bűnözés és rendőrség 26. oldal.

1829-ben határozták meg a brit rendőrség sajátos modelljét mint az új Metropolitan Police (városi rendőrség) tevékenységének eszményi iránymutatóit. Az elvek kidolgozóit Sir Robert Peel, valamint az első két rendőrfőnök, Sir Charles Rowan és Richard Mayne voltak. A fiatal rendőrség ellen kialakult általános állampolgári ellenállás legyőzése érdekében alakították ki stratégiájukat.

A nyájas, jóindulatú brit rendőrségről kialakított kép a XX. század során általánossá lett, olyannyira, hogy a rendőrséget a nemzeti büszkeség kulcsszimbólumává minősítette. A gyakran „*megegyezéssel rendelkező rendőri tevékenységként*” emlegetett jellemvonás továbbra is hatásos alapotívuma maradt a rendőrség szakmai ideológiájából kiépített mítosznak.

A modell elemzése során nyolc alkotóelemet találunk:

1. bürokratikus szervezet,
2. a jog uralma,
3. politikai semlegesség,
4. felelősségre vonhatóság,
5. a legcsekélyebb erőszak elve,
6. a szolgálati szerep,
7. a megelőző rendőri tevékenység és
8. a rendőrség hatékonysága.

Az angol közbiztonság-védelem struktúrája olyan sajátosságokkal rendelkezik, amelyek az alkotmányos elhelyezkedésben, az ellenőrizhetőségben, a jogi szabályozottságban és számos más fontos területen nem elhanyagolhatók. Az ilyen értelemben felfogott jellemzők a következőkben foglalhatók össze:

- alacsony létszám,
- korlátozott hatáskörök,
- magas szintű felelősség,
- közmegegyezés mint fellépési alap,
- a lakossági elégedettség kivívásának célja a segítő és rendészeti funkciók gyakorlásával,
- alaptípusa a saját körzetét egymagában járó rendőr,
- a közösséghez közeliség.¹⁸

A mai rendőrségi struktúra alapjait az 1964-es rendőrségi törvény vetette meg. A Rendőrhatóság (Police Authority) feladata a szervezet működési feltételeinek megteremtése és biztosítása és a szervezeti irányítás. A belügyminiszter (Home Secretary) a szükséges egység kialakításáért és a külső szakmai ellenőrzés megszervezéséért felelős. A rendőri szervezet vezetése és minden operatív szakmai kérdés eldöntése a főkapitány (vagy rendőrfőnök, chief constable) kizárólagos hatáskörébe tartozik. Angliában és Walesben jelenleg 43 önálló, általános hatáskörű rendőrség működik a '64-es törvény alapján létesített, és azóta többször módosított séma szerint. Rajtuk kívül számos speciális jogállású rendőri (közbiztonsági és bűnmegelőzési) feladatokat ellátó szervezet funkcionál (pl. Neighbourhood Watch,¹⁹ special constables²⁰).

A magyar struktúrához hasonlóan Angliában és Walesben is megtaláljuk a bűnügyi főosztályokat, valamint a közrendvédelmi (egyenruhás) egységeket. Ezen túl-

¹⁸ Rendvédelem-történeti Füzetek IX. évfolyam 10. szám, ugyanott.

¹⁹ Szomszédok Egymásért Mozgalom (Neighbourhood Watch): lakóközösségek aktív bevonására építenek, elsősorban a gyanús mozgások jelzésével, a távollévők lakásainak szemmel tartásával (pl. postálada rendszeres kiürítése az otthon nem lévők egyetértésével, a betörők figyelmének felkeltését elkerülendő célból). A Neighbourhood Watch rendszerek mindig egy jól körülhatárolható területen tevékenykednek, amit táblák is jeleznek.

²⁰ Speciális rendőr, lényegében önkéntes segédrendőr (egyenruhás, de mindösszesen négyhetes képzésben részesül, és korlátozottabb hatáskörökkel bír).

menően jellemző a társadalmi kapcsolatok fenntartásának, az igazgatási tevékenységnek, a humánpolitikai és oktatási ügyeknek, továbbá a fegyelmi munkának egy-egy főosztály keretébe való beillesztése. A főosztályok azután osztályokra, alosztályokra, illetőleg – a gyakorlati munka körében – szakaszokra, bevetési egységekre tagolódnak.

A számos kifogás miatt 1984-ben a rendőrségről és a büntetőeljárásról szóló törvény (PACE)²¹ több ponton módosította a panaszügyek intézésével kapcsolatos procedúrát és felállította a Rendőrség Elleni Panaszok Hatóságát (Police Complaints Authority).

A rendőrség ellenőrzése természetesen számos más formában is megvalósul mind az államszervezetben belül, mind pedig társadalmi oldalról. Kiemelést érdemel a „*laikus látogatói rendszer*”, ami azt jelenti, hogy a helyi szabályozásnak megfelelően kiválasztott állampolgárok előzetes bejelentés nélkül is beléphetnek a rendőrségi fogdába, megtekinthetik a fogva tartás körülményeit.

A rendőrség tevékenységére vonatkozóan változatlanul irányadó a Common Law, vagyis a bírói gyakorlat által kifejtett, szokásjognak tekintett szabályrendszer. Megjegyzendő azonban, hogy mind mennyiségét, mind pedig jelentőségét illetően viszszafejtendő van ez a jogi alap, egyes területeken ma az angol jog már részletesebb normákat tartalmaz, mint a kontinentális rendszerek. A törvényhez kapcsolódik a szolgálati szabályzat jellegű, „*gyakorlati kódex*”, a Code of Practice.

A rendőri hivatás változatlanul vonzó életpálya. Ma már biztos megélhetést, magas szintű társadalmi megbecsülést jelent a testületekben végzett munka. (Megdöbbenéssel tapasztaltam, hogy amikor engem is egyenruhába bújtattak néhány órára, az emberek mosolyogva üdvözöltek. A jó rendőrállampolgár kapcsolat fontos, ez képezi a bizalom alapját, ami például egy erőszakos közönségsértétnél is elsődleges. Mindez az angoloknál érezhetően jelen van. Vajon ez hazánkban mikor lesz így?) Mintegy tízszeres túljelentkezés van a szolgálatra, így egyrészt létszámihiánnyal nem kell küzdeni, másrészt van lehetőség a legjobbak kiválogatására. Az előmeneteli rendszer egyébként zártpályás, nem lehetséges a belépés a civil szférából a magasabb vezetői szinteken. Mindenkinek a constable rangjánál kell kezdenie, innen lépkedhet felfelé a „*szamárlétrán*”. A tehetségesebb fiatal rendőrök számára azonban vezetői kiválasztás alapján lehetőség van a gyorsabb ütemű emelkedésre, amit egy Bramshill-i képzéssel kombinált program tesz lehetővé.

A rendőrség munkájának eredményességét, hatékonyságát évente értékeli a Home Office volt magas rangú rendőrökből álló testülete, a Her Majesty's Inspectorate of Constabulary (HMI), azaz a Legfőbb Rendőri Felügyelőség. Ennek eredményétől függ a jövőbeni állami támogatás mértéke.

David Cutler (detective chief inspector²²) – akinek nyomozócsoportjával dolgozhattam együtt a témaként választott ismeretlen tettes által elkövetett brandoni erőszakos közönségsértés során – az egész rendszert kicsit idejét múltnak látja. A vele készített interjúmban hangsúlyozta, hogy a túlzott bürokrácia rendkívül lassítja a munkát. Megállapításait a nagy tudású Ronnie Flanagan írásaira alapozta, aki mint a HMI chief inspector, a korszerűsítés jövőbeni lehetőségeiről publikált számos esszét. David Cutler szerint valóban szükség lenne az írásbeli dokumentáltság csökkentésére (akár egy egyszerű igazoltatás során), a korszerű technikák, így például a rendőrök kalapjára szerelt mini kamera szélesebb körű használatára (mely egyértelmű bizonyítékként szolgál a bíróságon).

A hivatalos rendőrség mellett, annak munkáját segítve funkcionál önkéntes segédrendőrség, amelynek jogi alapjait az 1931-es segédrendőrségi törvény (Special Constables Act) teremtette meg. Az önkéntes segédrendőrség voltaképpen nem egyetlen szervezet, hanem az önkéntes segédrendőrök összessége. A segítők rendőri jogosítványokat gyakorolnak és egyenruhát viselnek. A rendőri erőforrások kiegészítésén túl igen fontos szerepet töltenek be a rendőrség és a közösség kapcsolatainak fejlesztésében, a lakossági elvárások közvetítésében.

²¹ PACE Act: Police And Criminal Evidence Act, azaz Rendőrségi és Bizonyítási Törvény.

²² A detective chief inspector: tulajdonképpen főnyomozót jelent.

II. AZ ÜGYÉSZSÉG (CROWN PROSECUTION SERVICE) SZEREPE ANGLIÁBAN

Az Egyesült Királyság két területén, Angliában és Walesben működik 1985 óta a Crown Prosecution Service (a továbbiakban: CPS), amely az ügyészséget jelenti, azonban teljesen más jogkörökkel, mint a hazai értelemben vett ügyészség. A CPS-nek ugyanis semmi beleszólása a rendőrségi nyomozásba, kizárólag a vádemelésről vagy a vádelejtésről szóló döntést hozza meg, illetve a vád képviselőjét látja el.

A szervezet jelenleg 42 területi egységre oszlik. Ez megegyezik a rendőrség szervezeti felépítésével. Az ügyészség tagozódása tehát, hazánktól eltérően, nem a bírósági szervezethez alkalmazkodik. Ennek oka egyfelől az, hogy az ügyészség elsődleges feladata a törvény értelmében, a rendőrség által kezdeményezett ügyek átvétele. Másfelől pedig a fellebbvitel az angol büntetőeljárásban igen korlátozott. Így az ügyek döntő többsége első fokon elrendeződik, s emiatt a jelenlegi angliai viszonyok közepette többszintű ügyészség kialakítása nem oly' lényeges.

A nyomozást röviden azzal lehetne jellemezni, hogy a CPS jóformán semmilyen ráhatással nem bír a folyamatra.²³ A rendőrségi nyomozás alatt a kényszerintézkedésekkel kapcsolatosan nincsenek jogosítványai, nincs nyomozás feletti felügyelet, a CPS nem utasíthatja a rendőrséget nyomozási cselekmények elvégzésére, nyomozás kiegészítésére, sőt a CPS ügyésze nem végezhet nyomozási cselekményeket.

Jómagam is meglepődve tapasztaltam, hogy lényegében a rendőrség az ügyészség felügyelete, irányítása nélkül teljesen önállóan dolgozik. Önállóan dönt a nyomozás elrendeléséről, elutasításáról és befejezéséről. Amikor végül a rendőrség az ügyet tárgyalásra alkalmasnak találja, a vádlottal ismerteti a vádat, és az ügyet a CPS-nek átadja. Az ügyészség dönthet az eljárás megszüntetése mellett vagy változtathat a vádon, de a rendőrséget illetően jogosítványa nincsen. Kérhet további nyomozási cselekményeket, de ezekben a kérésekben a rendőrség saját hatáskörében dönt, az ügyészség kérését nem köteles teljesíteni. (A CPS létrehozását megelőzően a fent felsorolt jogokat is a rendőrség gyakorolta.)

III. ELÉGTELEN TÖRVÉNYEK A NEMI ERŐSZAKKAL KAPCSOLATBAN

„Ha megszűnne, akkor az élet szűnne meg, mert a nemiség minden élet forrása.”²⁴

Az angol jogrendszert, azon belül is a nemi erkölcs elleni bűncselekményeket szabályozó Sexual Offences Act-et hosszú időn át tanulmányoztam már angliai tartózkodásom alatt is. A fenti törvényt olvasva, meglepődve tapasztaltam, hogy az első benne szereplő tényállás – amely a „rape”, azaz erőszakos közönségesség tényállása volt – mennyiben eltér megfogalmazásában (is) a magyar Btk.-ban szereplő tényállástól. (Lásd a következő fejezet alatt.) Hazatérve hosszas kutatásba kezdtem többek között annak megválaszolására is, hogy miben rejlik az eltérések oka, és melyik megfogalmazás segíti leginkább a nyomozóhatóság munkáját, az áldozat érdekeinek érvényre juttatását. Több hazai és külföldi jogász, valamint rendőr is megírta, hogy komoly hiányosságok mutatkoznak abban, ahogyan a magyar Büntető Tör-

²³ Drinóczi Tímea (szerk.): A Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kara Hallgatóinak Tanulmányai. Innen: Jancsó Gábor: Az angol közvádkozás és büntetőeljárás konfliktusai, 343. oldal (Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2001).

²⁴ Lukács–Trayetter: A nemi erkölcs elleni bűntettek, 13. oldal (Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Budapest, 1963).

vénykönyv meghatározza és büntetni rendeli a szexuális erőszakos bűncselekményeket. A tényállás szövege több helyen XIX. századi törvényeket és társadalmi attitűdöket tükröz, annak ellenére, hogy az elmúlt tíz évben jelentős reformok történtek, beleértve a házasságon belüli nemi erőszak kriminalizálását 1997-ben.²⁵

A Büntető Törvénykönyv továbbra is a XIV. fejezet alatt határozza meg a nemi erőszakot és más erőszakos szexuális bűncselekményeket (A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények). E fejezeten belül a II. cím sorolja fel az inkriminált deliktumokat (A nemi erkölcs elleni bűncselekmények). Ez a meghatározás egyrészt eltereli a figyelmet arról, hogy milyen sérelem éri az áldozatot magát (aki általában fiatal lány vagy felnőtt nő), és félelmet kelt az áldozatban, illetve hallgatásra kényszeríti, hiszen ha panaszt tesz, az megingathatja a közösségében betöltött pozícióját. A közelmúltban számos más országban úgy alakították át ezeket a bűncselekményeknek a meghatározását, hogy a megfogalmazás tükrözze: személy ellen elkövetett bűncselekményekről vagy **szexuális bűncselekményekről van szó**. (Nemcsak az angol, de például a német Btk. is a szexuális önrendelkezést jelöli meg védett jogtárgyként.)

Az Európa Tanács ajánlása a Tagállamoknak: „biztosítsák, hogy minden személy elleni erőszakos bűncselekmény, különösen a fizikai vagy szexuális erőszak a személy fizikai, pszichológiai és/vagy szexuális szabadságának és integritásának megsértését jelentse, és ne az erkölcs, a morál vagy a tisztesség megsértését!” [Miniszeri Bizottság, Ajánlás (2002) 5. 34.]

Véleményem szerint a jogalkalmazónak is könnyebb lenne a helyzete, ha első sorban jogi normák alapján döntené, és nem kellene állást foglalnia semelyik társadalmi csoport erkölcsről sem.

Ám a magyar Btk. nemi erőszak-definíciójának legnagyobb hibája az, hogy megköveteli: a nőknek bizonyítaniuk kell, hogy fizikailag ellenálltak. Jó példa erre, hogy maga a tényállás szövege, valamint a töretlen jogalkalmazói (bírói) gyakorlat főszbály szerint akaratot megtörő erőszakot (vis absoluta), valamint minősített fenyegetést követel meg az elkövetőtől, és elvárja a sértettől, hogy például az erőszakkal szemben komoly ellenállást fejtsen ki.

Az Európai Emberi Jogi Bíróság egyik ítélete szerint az, ha a nemi erőszak bizonyításához követelményként szabják a fizikai ellenállást, túlságosan leszűkíti a nemi erőszakra vonatkozó törvények hatáskörét, és ellentétes az alapvető európai emberi jogi normákkal.²⁶ A Bíróság szerint, a nemi erőszakra szóló törvények az utóbbi időben már nem követelik meg a fizikai erőszakot és a fizikai ellenállást, és a nemi erőszakot a **szexuális autonómia** megsértésének tekintik. A Bíróság szerint a vonatkozó kutatások is azt mutatják, hogy **az áldozatok első reakciója gyakran nem a fizikai ellenállás**.

A CEDAW Bizottság²⁷ Magyarország 2002-es (4–5.) kormányjelentése kapcsán néhány javaslatot fogalmazott meg: „a Bizottságot továbbra is aggodalommal tölti el, hogy a magyar Büntető Törvénykönyv jelenleg a **nemi erkölcs elleni bűncselekményként nevezi meg a szexuális bűncselekményeket**, nem pedig a nők testi biztonsághoz való jogának megsértéseként. Különösen aggasztónak tartja, hogy a nemi erőszak meghatározása, illetve a házasságon belüli nemi erőszak meghatározása is a **kényszerítés alkalmazásán alapszik, nem pedig a beleegyezés hiányán**. A Bizottság azt javasolja, hogy az Állam változtassa meg a törvényt: a szexu-

²⁵ 1997. évi LXXIII. törvény 22. §. A módosító rendelkezés 1997. szeptember 15-től hatályos.

²⁶ M.C. v. Bulgária, application no. 39272/98. számú ítélet, 2003. december 4.

²⁷ A nőkkel szembeni hátrányos megkülönböztetés minden formájának kiküszöböléséről szóló egyezményt – The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination against Women (CEDAW) – az ENSZ hozta létre 1979-ben.

ális bűncselekményeket határozza meg olyan bűncselekményekként, amelyek sértik a nők jogát a testi biztonsághoz, illetve nem beleegyezésen alapuló szexuális kapcsolatként határozza meg a nemi erőszak bűncselekményét.” [CEDAW A/57/38 III. rész (2002) 333–334.]

IV. A NEMI ERKÖLCS ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK FAJTÁI AZ ANGOL SEXUAL OFFENCES ACT²⁸ 2003 SZERINT

Az erőszakos közöszülés tényállása az Angliára és Walesre vonatkozó Szexuális bűncselekmények törvénye szerint azt mutatja, hogy az angol jogalkotók 2003-ban megfogadták az Európa Tanács és az Európai Emberi Jogi Bíróság ajánlásait. A törvény alkalmazása a 2004. május 1-jét megelőzően elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekményekre (sexual offences) még nem vonatkozik.²⁹

A nemi erkölcs elleni bűncselekményeket az angol jog „sexual offence”-nek, azaz szexuális bűncselekménynek hívja, és a következő fő kategóriákra tagolja:

Erőszakos közöszülés	Rape
(1) Egy személy, (A) bűncselekményt követ el, ha (a) (A) szándékosan, (B) beleegyezése nélkül, hímveszőjével behatol (B)-nek végbelébe, szájába vagy vaginájába, (b) (B) nem egyezett bele a behatolásba és (c) (A) nem hiheti kétséget kizáróan (B) beleegyezését. (2) Körülményeket, hogy (A) biztosan meggyőződött-e (B) beleegyezéséről, jogalkalmazó vizsgálja.	(1) A person (A) commits an offence if – (a) he intentionally penetrates the vagina, anus or mouth of another person (B) with his penis, (b) (B) does not consent to the penetration, and (c) (A) does not reasonably believe that (B) consents. (2) Whether a belief is reasonable is to be determined having regard to all the circumstances, including any steps (A) has taken to ascertain whether (B) consents.

(A korábbi, **Sexual Offences Act 1956** az orális erőszakot még nem sorolta a „rape”-hez és nem definiálta a beleegyezés fogalmát sem).

Ami tehát az angol jogban a bizonyítás tárgyát képezi, az a „consent”, azaz beleegyezés, illetve a „penetration”, azaz behatolás, közöszülés – **ideértve az orális és anális közöszülést** – megtörténte is. Azt kell a nyomozás során kideríteni, hogy valóban történt-e hímveszővel behatolás a nő nemi szervébe, végbelébe, vagy szájába és az a sértett beleegyezésével, vagy annak akarata ellenére történt-e.

Szexuális zaklatás	Sexual Assault
Megérintéses szexuális zaklatás (1) Egy személy, (A) bűncselekményt követ el, ha (a) (A) szándékosan megérinti (B)-t, (b) az érintés szexuális jellegű, (c) (B) nem egyezett bele az érintésbe és (d) (A) nem hiheti kétséget kizáróan (B) beleegyezését.	Sexual Assault by touching (1) A person (A) commits an offence if – (a) he intentionally touches another person (B), (b) the touching is sexual, (c) (B) does not consent to the touching, and (d) (A) does not reasonably believe that (B) consents.
Behatolós szexuális zaklatás	Assault by penetration

²⁸ Szexuális bűncselekmények törvénye.

²⁹ Policy for Prosecuting Cases of Rape by Crown Prosecution Service (a Koronaügyészség által kiadott, erőszakos közöszülés vádja esetén követendő eljárási szabályzat).

(1) Egy személy, (A) bűncselekményt követ el, ha

(a) (A) szándékosan, (B) beleegyezése nélkül, a hímvessző kivételével behatol (B)-nek végbélbe, szájába vagy vaginájába,

(b) a behatolás szexuális jellegű,

(c) (B) nem egyezett bele a behatolásba és

(d) (A) nem hiheti kétséget kizáróan (B) beleegyezését.

(1) A person (A) commits an offence if –

(a) he intentionally penetrates the vagina or anus of another person (B) with a part of his body or anything else,

(b) the penetration is sexual,

(c) (B) does not consent to the penetration, and

(d) (A) does not reasonably believe that (B) consents.

A fentiekből látható, hogy amikor dolgozatomban az erőszakos közönség nyomozásáról beszélek, úgy annak angol megfelelőjeként a „rape” bűncselekményét értem, mivel az említett angol törvényben szereplő „sexual assault” egyik formája, a „*behatolásos szexuális zaklatás*”, a hazai értelemben vett szemérem elleni erőszak törvényi tényállását meríti ki. Ezzel szemben a „*megérintéses szexuális zaklatás*” hazai értelemben – egyéb feltételek megléte esetén – lehetne garázdaság (Btk. 271. §, mivel a zaklató, tolatódó fellépés is erőszaknak minősül), vagy talán tetteles becsületsértés (Btk. 180. § (2) bekezdése).

Teljes mértékben egyetértek az angol szabályozással, hiszen egynéhány szemérem sértő simogatást elkövető személy hazánkban is ugyanolyan jogosan várhatná el, hogy cselekménye a sértettel hosszasan anélkül közönség elkövetővel ne essen ugyanolyan értékelés alá.

A **Sexual Offences Act 2003** és a **Human Right Act 1998** ad néhány fogalommagyarázatot is.

A „*sexual*” definíciója: olyan cselekmény, amely

(a) a körülményektől és a szándéktól függetlenül, természeténél fogva szexuális jellegű,

(b) természeténél fogva feltételezhető szexuális jellege, és a körülmények vagy bármely személy szándéka arra vonatkozóan szexuális.

A „*touching*”, azaz az érintés definíciója:

1. bármely testrészsel,

2. bármi mással,

3. bármin keresztül. (Így például az áldozat ruhájának ilyen irányú megérintése.) A szándék illetve maga az érintés szexuális jellegéről 12 fős esküdtszék dönt.

A „*consent*”, azaz beleegyezés definíciója: a személy maga választ, hogy beleegye-e, és megvan a „*szabadsága*” és a „*képessége*” a döntés meghozatalához. A **beleegyezési korhatár** – ami hazánkban a 14. életév – **Angliában a 16. életév** betöltése. (Ha például a 13 év alatti a kiskorú, csak a kora és a szándékos „*penetration*”, azaz közönség bizonyítandó, a beleegyezés nem. Nálunk a 12. életévét be nem töltött kiskorú eleve védekezésre képtelennek tekintett állapota³⁰ jelenti ugyanezt a „*minősítő körülményt*”.)

Magyarországon, amennyiben a passzív alany életkora a 12–14. életév között van, megrontás büntette³¹ miatt felel az elkövető. Az erőszakos közönséggel a vérfertőzést³² bűnhalmazatban kell megállapítani, ha a sértett az elkövetőnek a vér szerinti testvére vagy féltestvére; ha azonban a sértett az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll, a cselekményt egységesen az erőszakos közönség minősített eseteként kell értékelni. Ha az erőszakos közönség sértette az elkövetőnek olyan egyeneságbeli rokona, aki nem áll a nevelése, a felügyelete, a gondozása vagy a gyógykezelése alatt: az erőszakos közönség büntettének

³⁰ Btk. 210. §.

³¹ Btk. 201–202/A. §.

³² Btk. 203. §.

az alapesetét és a vérfertőzés büntettét halmazatban kell megállapítani. Ugyanez igaz a megrontás tényállás esetén is.

A fenti „rape” tényállásához annyit feltétlenül megjegyeznék, hogy sem a Sexual Offences Act 2003 és az ahhoz fűzött értelmező rendelkezések, sem pedig az angol „rendőrnebulók” (23–28 évesek átlagban) jogi tankönyvei nem tartalmazzák, hogy elegendő-e a nemi szervek érintkezése a „penetration”, azaz közösülés megtörténtehez. Az említett (jog)források csak ennyit tesznek hozzá, hogy: *„Ejakuláció nem szükséges, de az elkövetőről, az áldozatról és a helyszínről származó biológiai anyagmaradványok – ondó, nyál – felkutatása és rögzítése fontos, hiszen egy szexuális bűncselekmény elemeit kell bizonyítani.”*³³

Véleményem szerint az angol büntetőjogi szabályozás szerint a nemi szervek érintkezése – a hazai rendelkezésekkel ellentétben – nem az erőszakos közösülés tényállását valószínűsíti meg, hanem a sexual assault egyik változatát, a megérintéses szexuális zaklatást, azaz a sexual assault by touching tényállását. Az erőszakos közösüléshez a törvény szerint maga a hímtaggal való behatolás (penetration) és valamely „körülmény” együttes fennállása szükséges. A „körülményre”, a konszenzus illetve a szabad beleegyezés hiányára néhány példa az Egyesült Királyság kormánya által kiadott útmutatóból.

Amikor a szexuális erőszak áldozata:

- megadja magát, vagy nem tud ellenállni kényszerítés vagy fenyegetés miatt;
- megadja magát fenyegetés hatására, vagy, mert komoly sérelem vagy kár érheti, bármilyen formában, őt vagy valaki más;
- alszik, nincs a tudatánál, vagy alkohol illetve drog hatása alatt áll és nem képes a szabad beleegyezésre;
- nem érti a cselekedet célját, akár mert nem képes rá, akár mert megtévesztették a cselekedet célját illetően;
- megadja magát, vagy nem tud ellenállni, mert elrabolták vagy jogtalanul fogvatartják;
- harmadik fél ad beleegyezést a nevében.³⁴

A törvény 76. szakasza azt is hozzáteszi: *„Ha a beleegyezés szabad akaratból történik, akkor is bármikor visszavonható. Az ennek ellenére történő folytatás is ugyanolyan bűncselekmény.”*

A magyar szabályozáshoz hasonlóan, az angol eljárásban is a sértett feljelentése (nálunk: magánindítvány) alapján lehet az elkövetőt büntetőjogilag felelősségre vonni.

A teljességre törekvés kedvéért a következőkben felsorolom a többi, Sexual Offences Act által definiált nemi erkölcs elleni bűncselekményfajtákat és azok egy-egy altípusát.

Child sex offences – gyermekek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmény (pl. gyermek jelenlétében vagy gyermeknek és családtag között folytatott szexuális tevékenység is ide tartozik).

Sexual offences against people with mental disorder – kóros elmeállapotú személyek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmények (pl. az ilyen személyekkel, vagy az ilyen személyek jelenlétében folytatott szexuális tevékenység).

Sexual displays and voyeurism – szemérem sértés, voyeurizmus³⁵

- Outraging public decency – szemérem sértés, exhibicionizmus,

³³ Blackstone's Police Manual Volume 1. Crime, 106. oldal (Oxford University Press, Centrex, 2006).

³⁴ United Kingdom Home Office: Setting the Boundaries: Reforming the law on sex offences, 2000.

³⁵ A voyeur személy arra érez vágyat, hogy másokat intim helyzetekben megleshessen. Az okoz számára örömet, hogy izgulhat a lelepleződés miatt.

- Exposure – kitartottság,
 - Voyeurism – voyeurizmus,
 - Sexual activity in a public lavatory – szexuális tevékenység nyilvános WC-ben.
- Preparatory offences** – előkészületi bűncselekmények.

V. A NEMI ERKÖLCS ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK KRIMINALISZTIKAI ÉS KRIMINOLÓGIAI³⁶ CSOPORTOSÍTÁSA

A kriminalisztikai és kriminológiai csoportosításhoz segítségül hívtam a Guidance on Investigating Serious Sexual Offences 2005 című a legutóbb, 2005-ben Angliában megjelent „*Nyomozási segédlet a szexuális bűncselekmények nyomozásához*” című kiadványt (a továbbiakban: segédlet) és az abban létrehozott kategóriákat:

1. Acquaintance serious sexual offences – ismerős által elkövetett szexuális bűncselekmény;
2. Child victim serious sexual offences – gyermek sérelmére elkövetett szexuális bűncselekmény;
3. Domestic serious sexual offences – családon belüli erőszak keretében elkövetett szexuális bűncselekmény;
4. Drug-assisted serious sexual offences – kábítószerrel kapcsolatos bűncselekmény (ideértve az áldozat kábítószertől, alkoholtól befolyásolt állapotát is és az olyan eseteket, amikor az áldozat nem tud arról, hogy ezeknek a szerekek a befolyása alatt áll: pl. kábítószer italba keverése);

Itt jegyezném meg **Dr. Zacher Gábor** toxikológus által is gyakran emlegetett, és rendkívül elterjedt GHB-t (Gamma-Hidroxi-Butírat), közismertebb nevén Gina-t, a partidrogok egyik fajtáját: „*Erőszak, erőszak nélkül*”.³⁷ A partidrogokat gyakran használják fel nemi erőszakra, amikor például a diszkókban a lányok italába észrevétlenül belekeverik a szert. A pszichoaktív drogok euforikus állapotot idéznek elő, az elkábított nő úgy viselkedik, mint egy robot: magánál van, rávehető bizonyos dolgokra, irányítható, képes felállni, menni, ha megfogják a kezét. Ez kívülről megtévesztő lehet, mert nem tűnik kényszernek, erőszaknak, pedig a nő valójában a manipulált ital hatására teljesen képtelen a védekezésre. Az akaratan kívül történő szex közben így nincs is szükség erőszakra.

5. Multiple offender serious sexual offences – azonos sértett sérelmére történő többek általi elkövetés;

6. Stranger sexual offences – ismeretlen tettes általi elkövetés.

A segédlet külön foglalkozik az olyan szexuális bűncselekményekkel, amikor az áldozat nem ismeri az elkövetőt, nem találkozott vele korábban, és nem tudja megnevezni, vagy nem tud információt adni az elkövető személyazonosságáról vagy hollétéről. A segédletben az effajta szexuális bűncselekményekre vonatkozó rendelkezések alkalmazandók, ha az elkövető megközelítette az áldozatot, beszélgetést kezdeményezett vele, ami által az áldozat képes az elkövető vizuális azonosítására.

A segédlet szerint, amennyiben a feljelentés egy harmadik féltől származik, vagy névtelenül történik, részletesen ki kell kérdezni, illetve a Sexual Assault Referral Centre segítséget lehet kérni annak megállapításában, hogy a feljelentő milyen minőségben (barát, rokon, szomszéd, stb.) tette a feljelentést, feljelentés okát, és hogy miért kíván névtelen maradni. Ezen kívül fontos arra kérni, győzze meg az áldozatot a feljelentésről.

A fentiekén kívül további csoportokat is létrehozhatunk

1. Elkövetés helye és ideje szerint

A statisztikai adatok azt mutatják, hogy a nyilvános helyeken, lakott településen, lakott területen kívüli utakon, kivilágítatlan közterületeken, kirándulóhelyeken a leggyakoribb e bűncselekmény. Az elkövetés időpontja főként az éjszakai, esti órák-

³⁶ A kriminológia a bűnözéssel mint társadalmi és a bűnelkövetéssel mint egyedi jelenséggel foglalkozó tudomány.

³⁷ Zsaru Rendőrségi Magazin 2009/15. szám (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2009).

ra tehető, de – mint ahogy az általam hivatkozásként szereplő angol és magyar esetben is – a nappali órákban is nagy gyakoriságot mutat. [A Suffolk megyei Brandonban történt erőszakos közönség esetében 14:15-kor, a helyi Tesco parkolójából rabolta el az elkövető a 21 éves lányt, illetve a Budapest, XI. kerületi esetben is nyáron, nappali világosságban, 17:30 körül történt az „elrablás”, míg a tényleges közönségre mindkét esetben elhagyatott helyiségekben. Az előbbinél lakókocsiban („portakabin”), az utóbbinál már „nemigen lakott” társasház lépcsőházában – került sor.]

A bűncselekmény a statisztikák alapján szezonális jelleget mutat, tavasztól ősziig a leggyakoribb.

II. Sértett személyi körülményei szerint

A sértett erkölcsös vagy erkölcstelen életvitele, ideértve a prostitúció folytatását is, jogilag nem játszik szerepet, de a bűncselekmény kriminológiai, kriminalisztikai értékelése szempontjából gyakran igen jelentős lehet (pl. éjszakai szórakozóhelyek rendszeres látogatása, italozás, kábítószeres, csavargás).

(A Budapest, II. kerület, Moszkva téri eset kapcsán annak eldöntésében, illetve megerősítésében, hogy a 16 éves lány valóban erőszakos közönség áldozata lett-e, nagy szerepe volt szülei példamutató, rendezett életkörülményeinek, illetve a kislánnyal az iskolában kialakult erkölcsi képnek. Az ilyen jellegű információk beszerzésére már a nyomozás kezdeti szakaszában sort kell keríteni.)

III. A sértett és a tettes kapcsolata szerint

Az angol segédlet tárgyalásakor már említettem e csoportba tartozó típusok közül néhányat, úgymint:

1. *a sértett és tettes a cselekményt megelőzően nem ismerték egymást.* (Ilyenkor a sértett számára váratlan a támadás, ezek a cselekmények agresszív jellegűknél fogva az erőszakos közönség legtipikusabb megjelenési formái. A sértettek általában rögtön feljelentést tesznek, ezért a tárgyi bizonyítékok elvileg könnyen beszerezhetők a cselekmény és a feljelentés között eltelt rövid idő miatt.)

2. *a sértett és a tettes között rokoni kapcsolat áll fenn.* (Az ilyen ügyekben rendszerint a vér szerinti vagy a nevelőszülő a bűncselekmény tettese. Jóval nehezebben bizonyítható, a sértettek és hozzátartozóik sokszor késve tesznek feljelentést.)

3. bár az angol segédlet nem utal rá, de ide kívánczik egy másik csoport: *a sértett az elkövető házastársa, élettársa, bejegyzett élettársa vagy jegyese.*

4. *a sértett és a gyanúsított között alkalmi ismeretség jön létre.* (A sértett – gyakran öntudatlanul is – provokálja a tettest. Rendszerint késve tesznek feljelentést, ami arra utalhat, hogy a sértett maga is ellentétes érzelmekkel viszonyul „meg-erőszakolásához”).

5. *a sértett és a tettes közelebbi ismeretségben van egymással, például szomszéd, munkatárs.* (Itt a bizonyítás azért nehéz, mert arra a védekezésre számíthatunk, hogy a sértett a közönséget nem ellenezte.)³⁸

IV. Elkövetők köre szerint

Az élettani sajátosságokból adódóan az elkövetői kör zömében fiatalokból és fiatal felnőttekből kerül ki. Az elkövetők száma szerint egyedi és többek általi elkövetésről lehet szó. Azok a személyiség- és magatartástípusok, amelyek a pszichológiai vizsgálatok során elkülöníthetők, a következők voltak:

a) A morális személyiség. A bűncselekmény ezen a körön belül rendszerint szituatív meghatározottságú, vagy pedig úgynevezett aktuális konfliktus eredménye.

³⁸ Dr. Barta Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása, 12. oldal (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000).

- b) Szükséglet-kielégítés közvetlenségével élő bűnelkövető (pszichopata).
- c) Neurotikus személyiség.
- d) Gyengeelméjű bűnöző. Többségük debilis vagy imbecillis.
- e) Az elkövetők körülbelül 20%-a krónikus alkoholista.³⁹

Az elkövető személyiségének speciális vonásai általában a nemi aberrációk, főleg a pedofília illetve ellenpontja a gerontofília.⁴⁰ Ezek a jellegzetes vonások könnyen felfedezhetők, például, ha az elkövető és a sértett közötti korkülönbség felfelé, illetve lefelé számottevő különbséget mutat. Az ilyen esetekben mindig ki kell rendelni az igazságügyi elmeorvos és/vagy szexuálpszichológus szakértőt.

VI. AZ ERŐSZAKOS KÖZÖSÜLÉS A SZÁMADATOK TÜKRÉBEN ITTHON ÉS ANGLIÁBAN. Néhány szó a látenciáról

It is much more common than people think. (Sokkal gyakoribb, mint azt az emberek gondolják.)

A dolgozat elkészítését megelőző adatgyűjtés és kutatás során behatóan tanulmányoztam a magyarországi kriminálstatisztikai (ENYÜBS) adatait. Vizsgálódásaim tárgyát alapvetően a 2006–2008. I–VIII. hónapig terjedő (a továbbiakban: bázisidőszak) nemi erkölcs elleni bűncselekmények képezték. Látható, hogy míg 2006-ban nyolc hónap alatt körülbelül 12.000 nemi erkölcs elleni bűncselekményt követtek el, addig 2008-ról 2009-re ez a szám pontosan felére, azaz 6.000-re csökkent. Ennek magyarázata az, hogy a tiltott pornográf felvétellel visszaélés bűncselekménye a nyolcadára esett vissza. A bázisidőszakban 135, éves szinten pedig 220 volt átlagosan a magyar hatóság tudomására jutó erőszakos közöskülések száma, mely csaknem megegyezik a szemérem elleni erőszak bűncselekményének számával. Az ismeretlen tettes ellen indult nyomozásokban átlagosan 47 esetben sikerült az elkövető felderítése, míg 24 esetben ismeretlen maradt a kiléte, így felderítési mutatója átlagosan 66%.

Az eredeti dolgozatomban 2009-es évre vonatkozóan térképen ábrázoltam, hogy melyik megyében mennyi erőszakos közöskülést követtek el. Abban az évben 6.658 nemi erkölcs elleni bűncselekményt regisztráltak, melyből 228, azaz az összes nemi erkölcs elleni bűncselekmény 3,4 %-a volt az erőszakos közöskülés. Angliában ez az arány mintegy 25%!

Más statisztikából is az kitűnik, hogy Magyarországon a támadók leggyakrabban ismert elkövetők, azaz az áldozatok házastársai, partnerei, barátai, iskolatársai, kollégái, illetve korábbi házastársai vagy partnerei voltak.⁴¹ (Megjegyzem, Angliában ugyanezzel találkoztam, amit dolgozatomban a mellékletben található diagrammal is alátámasztottam.) Míg más bűncselekmények vonatkozásában az esetek kétharmadában az áldozat nem ismeri személyesen az elkövetőt, a szexuális bűncselekményeknél ez az arány éppen fordított: **az ismertté vált szexuális bűncselekmények kétharmadát Magyarországon olyan emberek követik el, akiket az áldozat személyesen ismer.**⁴²

³⁹ Rózsa János: Szexuális bűnözés. 251–316. oldal (Közigazgatási és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1977).

⁴⁰ Gerontofília: azokat az embereket hívjuk gerontofilnek, akik szerelmi vagy szexuális partnerüknek náluknál jóval idősebb embert választanak. A gerontofil vonatkozhat nőre és férfira egyaránt.

⁴¹ Virág György: A szexuális erőszak áldozatai a társadalomban és a büntetőeljárásban. Belügyi Szemle 1998/3. szám, 39–50. oldal (Belügyminisztérium, Budapest, 1998).

⁴² Virág György (szerk.): Szexuális bűncselekmények. Innen: Áldozatok és vélemények, 73. oldal (Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2004).

A visszaesésre vonatkozóan egy érdekes börtönstatisztikát tartalmaz a dolgozat melléklete, de területi okokból itt külön nem térek ki ennek tárgyalására.

Angliában a British Crime Survey foglalkozik a statisztikák elkészítésével, azonban az erőszakos bűncselekményeken belül létrehozott csoportokra tekintettel, külön-külön az egyes „szexuális bűncselekményekről” nem tudok pontos adatokkal szolgálni. A rendkívül hosszú beszámolóból kiderül, hogy Angliában és Walesben együtt 51.488 szexuális bűncselekményt követtek el 2008–2009-ben. Ez a hazánkban elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekményeknek (6.658) majdnem nyolcszorososa, de ha figyelembe vesszük, hogy Anglia és Skócia összlakossága hazánk népességének ötszöröse, azaz ötvenmillió fő, akkor is láthatjuk, hogy e bűncselekmény aránya Angliában és Walesben kimagaslóbb.

Az angol statisztika e része ugyanakkor a „bejelentett” és nem a „ténylegesen ki nyomozott” erőszakos közöselések számáról ad tájékoztatást. A nők sérelmére bejelentett erőszakos közöselések (rape) száma 12.165, míg a férfiak sérelmére 968 ilyen bűncselekményt jelentettek. A hazai értelemben szemérem elleni erőszaknak számító „sexual assault” 19.740 volt a női, míg 2.323 a férfi áldozatok esetében 2008–2009 év első felében Anglia és Wales területén.⁴³ (Az erőszakos közöselések aránya tehát a nemi erkölcs elleni deliktumokon belül jóval magasabb.)

Hazánkban éves szinten körülbelül 220 a statisztika szerint megtörtént és annak minősített erőszakos közöselések száma (a tényleges feljelentések, bejelentések számáról nincs adat), addig Anglia és Wales területén 13.000 erőszakos közöselést jelentenek évente. Így is – a terület nagyságát figyelembe véve – tízszeresnek mondható a nálunk nyomozott és az angoloknál bejelentett erőszakos közöselések számbeli eltérése. (Véleményem szerint ez azzal is magyarázható még, hogy az angol törvény az orális és anális erőszakot is – mely nálunk szemérem elleni erőszakként van definiálva – az erőszakos közöseléshez sorolja, másrészt mutatja az angol áldozatok nagyobb feljelentési hajlandóságát!) Megjegyzendő, hogy 2001-ben és 2002-ben még „csak” 9734; 2003-ban és 2004-ben már 12.354; míg 2005-2006-ban viszont 13.712 erőszakos közöselést jelentettek Anglia és Wales területén.

Az igazságszolgáltatás szerveihez forduló nők előtt alapvető akadály, hogy nagyon magas az eredménytelenül záruló ügye száma (mintegy 50%). Sok az olyan eset, amely mintegy kihullik az eljárásból, és a bíróságig sem jut el. Az ilyen ügyek különböző stádiumokban és számos okból veszhetnek el: előfordul, hogy a rendőrség nem azonosítja a támadót, vagy az áldozat úgy dönt, hogy nem tesz feljelentést, illetve nem vesz részt a továbbiakban az eljárásban. Az esetről születhet az a döntés is, hogy „hamis a feljelentés”. A rendőrségi és ügyészségi statisztikák nem mutatják meg, hogy a rendőrség mennyi nemi erőszakra és más szexuális erőszakra kapott bejelentést. Így nem tudhatjuk, hány esetben nem indult nyomozás, mert az áldozat úgy döntött, hogy nem tesz feljelentést vagy, mert a rendőrség úgy döntött, hogy nem tartja elégségesnek a rendelkezésre álló bizonyítékokat. (Angliában a Belügyminisztérium egyik kutatása szerint az ügyek 80%-a már a rendőrségen, 6%-a pedig az ügyészségen véget ér, a feljelentések mindössze 14%-a jut el a bírósághoz, de ezek közül is csak 6–8%-ban ítélik el az elkövetőt.)

Számos szakértő szerint az első és több szempontból legjelentősebb pont, ahol sok eset elvész, az, hogy a nők nem is jelentik a rendőrségnek a nemi erőszakot. A látenciával kapcsolatosan arra kerestem a választ, hogy miért nem tesz feljelentést egy erőszakos közöselés sértettje. A következő okokat sikerült összegyűjtenem:

- félelem az elkövetőtől, annak fenyegetésétől;

⁴³ <http://www.crimereduction.homeoffice.gov.uk/sexualoffences/finalsyaap.pdf> (Crime Home Office – We're the government department responsible for reducing and preventing crime.)

- félelem attól, hogy erkölcsileg elítélik majd a történetek miatt. Főleg, az úgynevezett „*intim partner által elkövetett nemi erőszak*” esetén ambivalens a feljelentő érzése;
- a személyes trauma után túl rövid a harminc napos határidő a magánindítvány megtételéhez, a sértettek első reakciója ilyenkor a külvilágtól való elzárkózás;
- a sértett nem szeretné, hogy mások is tudomást szerezzenek, azaz „*pletyka tárgyává*” válják;
- szorongás, félelem a hatóságtól, az orvosi vizsgálattól;
- bizalmatlanság (nem bíznak a bűnügyi igazságszolgáltatási rendszerben és az egészségügyben);
- szégyenérzet (a nők attól tartanak, hogy családjuk, későbbi partnerük vagy barátai is stigmatizálják és hibáztatják őket);
- enyhébb kóros elmeállapot, debilitás, imbecillitás.

A British Crime Survey a látens bűncselekmények feltárására dolgozta ki az úgynevezett számítógépes öninterjút, a CASI-t (**Computer Assisted Self-Interviewing**). A felmérésben résztvevők egy laptop segítségével maguk tölthetik ki a kérdőívet, úgy, hogy közben nem egy személynek, hanem csupán egy gépnek válaszolnak. Ily' módon az is bevallja a vele történt szexuális erőszakot, zaklatást, aki egy személyes megkérdezéstől visszariadna, mert nem akarná felidézni a számára megrázó élményt. A kutatások szerint a kislányok 21%-a, a kislányok 11%-a szenved el gyermekkorában valamilyen szexuális bűncselekményt. A felnőtt nők 23%-a, a férfiak 3%-a szenved szexuális bántalmazást (sexual assault), a nők 5%-a és a férfiak 0,4%-a erőszakos közöszlést.⁴⁴ Ezért mondják az angolok: „*It is much more common than people think*”. (Sokkal gyakoribb, mint azt az emberek gondolják.)

⁴⁴ www.homeoffice.gov.uk/documents/Sexual-violence-action-plan (Archived Content – Cross-government action plan on sexual violence and abuse).

FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

1. Felhasznált irodalom

1. Barta Endre: A nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása (Rejtjel Kiadó, Budapest, 2000).
2. Blackstone's Police Manual Volume 1. Crime, (Oxford University Press, Centrex, 2006).
3. Drinóczi Tímea (szerk.): A Pécsi Tudományegyetem Állam-és Jogtudományi Kara Hallgatóinak Tanulmányai. Innen: Jancsó Gábor: Az angol közbiztonság és büntetőeljárás konfliktusai (Pécsi Tudományegyetem, Pécs, 2001).
4. Lukács–Trayetler: A nemi erkölcs elleni bűntettek (Közgazdasági és Jogi könyvkiadó, Budapest, 1963).
5. Parádi József (szerk.): Rendvédelem-történeti Füzetek IX. évfolyam 10. szám. Innen: Dr. Szikinger István: Az angolszász rendvédelem fejlődésének tendenciái a XIX. századtól napjainkig (Szemere Bertalan Magyar Rendvédelem-történeti Tudományos Társaság, Budapest, 1999).
6. Rózsa János: Szexuális bűnözés (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1977).
7. Vigh József–Katona Géza (szerk.): Társadalmi változások, bűnözés és rendőrség [Robert Reiner egyetemi tanár előadása alapján (Nemzetközi Konferencia, Budapest, 1992. június 1–4.) Budapest, 1993].
8. Virág György (szerk.): Szexuális bűncselekmények. Innen: Áldozatok és vélemények (Országos Kriminológiai Intézet, Budapest, 2004).
9. Virág György: A szexuális erőszak áldozatai a társadalomban és a büntetőeljárásban. Belügyi Szemle 1998/3. szám (Belügyminisztérium, Budapest, 1998).
10. Zsaru Rendőrségi Magazin 2009/15. szám (Országos Rendőrfőkapitányság, Budapest, 2009).

2. Internetes hivatkozások

1. <http://www.crimereduction.homeoffice.gov.uk/sexualoffences/finalsvaap.pdf>
(Crime Home Office – We're the government department responsible for reducing and preventing crime.)
2. www.homeoffice.gov.uk/documents/Sexual-violence-action-plan (Archived Content – Cross-government action plan on sexual violence and abuse).

Dr. Kovács Gyula⁴⁵

Az erőszakos közöszlés a számok tükrében⁴⁶

E tanulmányban – az erőszakos közöszlással kapcsolatos néhány kriminálstatisztikai adat ismertetése mellett – bevezetés gyanánt e deliktum hatályos büntető anyagi jogi szabályozásával foglalkozom. Ezt követően kitérek a házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények, majd az erőszakos közöszlés számadatainak a bemutatására. Ez utóbbi részben helyet kap egy „Múlt-idéző” című fejezet, illetve az interneten keresztül közzétett közvélemény-kutatás eredményeit taglaló rész. A művet forrás- és irodalomjegyzék zárja. Hangsúlyozom, hogy munkám alapvetően kriminálstatisztikai tárgyú és kifejezetten a nemi erkölcs elleni bűncselekmények, azon belül pedig súlyozottan az erőszakos közöszlés oldaláról közelíti meg a témát. Ebből eredően a büntető anyagi jogi és a büntető eljárás-jogi, illetve a kriminalisztikai kérdéseket mélyebben nem feszegetem: bízom benne, hogy ezeket az ismereteket a Tisztelt Olvasó már elsajátította.

A mű elkészítéséhez korábbi írásaimból is merítettem, valamint egyéb – kriminalisztikai témájú – kutatásaim eredményeit szintén felhasználtam.

I. A hatályos büntető anyagi jogi szabályozás

Az erőszakos közöszlés tényállását legutóbb a Btk. és más törvények módosításáról szóló 2005. évi XCI. törvény változtatta meg, 2005. szeptember 1-jei hatállyal. A törvény 5. § (1) és (2) bekezdése a Btk. 197. § (2) bekezdés a) pontját, illetve (3) bekezdését módosította.

Az új (2) bekezdés a) pontja értelmében a büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha „az erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közöszlésre kényszerített sértett a tizenkettedik életévét nem töltötte be”.

A megváltoztatott (3) bekezdés pedig kimondja, hogy „a büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a (2) bekezdés a) pontja szerinti erőszakos közöszlés a (2) bekezdés b) vagy c) pontja szerint is minősül”.

A 2005. évi XCI. törvény 5. § (1) bekezdéséhez fűzött indokolás szerint, a Btk. 197. § (2) bekezdésének módosított a) pontja esetében, a korábbi szabályozással ellentétben – immár elkerülve a kettős értékelést – a tizenkettedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett cselekmény csupán abban az esetben értékelendő minősített esetként, ha erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel párosul. Ennek hiányában az alapeset megállapításának van helye.

Néhány szó a bűncselekmény jogtechnikai felépítéséről: az erőszakos közöszlés tényállása egy szakaszból áll. A szakaszok három bekezdésre, a (2) bekezdés pedig három alpontra [a)–c) alpont] tagozódik. Az (1) bekezdés az alapeseti tényállást tartalmazza (itt amúgy két fordulatot fogalmaz meg a jogalkotó), a (2) bekezdésben

⁴⁵ A szerző szakíró, újságíró (a Magyar Újságírók Országos Szövetségének és a Tudományos Újságírók Klubjának tagja), a Magyar Bűnüldöző szakmai-tudományos folyóirat rovatvezető munkatársa, a Rendőrtiszti Főiskola Kriminalisztikai Tanszékének oktatója, a Magyar Bűnüldözők Szakmai Egyesületének tudományos titkára.

⁴⁶ A mű részét képezi, lényegében előtanulmánya egy várhatóan 2012 első negyedévében megjelenő terjedelmesebb, a nemi erkölcs elleni erőszakos bűncselekmények nyomozásával foglalkozó írásnak.

a minősített eset, a (3) bekezdésben pedig a súlyosabban minősített eset kap helyet. A 197. §-hoz szorosan kapcsolódnak a 209. és a 210. §-ban nevesített magánindítvánnyal összefüggő, illetve értelmező rendelkezések.

A kézirat lezárásakor hatályos tényállás a következő:

Erőszakos közöszlés

197. § (1) Aki mást erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közöszlésre kényszerít, vagy más védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát közöszlésre használja fel, büntetett követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha

a) az erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közöszlésre kényszerített sértett a tizenkettedik életévét nem töltötte be,

b) a sértett az elkövető nevelése, felügyelete, gondozása vagy gyógykezelése alatt áll,

c) a sértettel azonos alkalommal, egymás cselekményéről tudva, többen közöszlnek.

(3) A büntetés öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztés, ha a (2) bekezdés a) pontja szerinti erőszakos közöszlés a (2) bekezdés b) vagy c) pontja szerint is minősül.

II. A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények a számok tükrében

E részben a Btk. XIV. fejezetében szereplő bűncselekményeket vizsgálom meg a számok tükrében. A feltüntetett számadatok az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Elemző-értékelő Főosztály kimutatásain alapulnak, ezért csak a rendőrség által lezárt eljárások ENYÜBS adatait teszem közzé. (Az inkriminált bűncselekmények zömét egyébként is a rendőrségi eljárások keretében nyomozzák.) A bázisidőszak 2006-tól 2010-ig tejed, a statisztikai mutatók pedig kettő tizedespontra kerekített értékek.

2.1. A RENDŐRI ELJÁRÁSOKBAN REGISZTRÁLT BŰNCSELEMÉNYEK ALAKULÁSA 2006–2010. ÉVEKBEN

A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIV. fejezet) összbűncselekményekhez viszonyított aránya átlagosan 2,82%. Ezen belül a házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekmények (Btk. XIV. fejezet I. cím) hányada 1,15%, a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIV. fejezet II. cím) részaránya pedig 1,67%.

A fenti adatok a következő táblázaton részletesebben nyomon követhetők.

Rendőri eljárásokban regisztrált bűncselekmények számának alakulása (2005–2009.) ⁴⁷						
Évszám	2006	2007	2008	2009	2010	Átlag (%)
Bűncselekmények	414.670	406.668	391.054	375.383	428.785	100,00
Btk. XIV. fejezet	20.936	15.150	7.467	6.571	6.780	2,82
XIV. fejezet I. cím	4.508	4.328	4.463	4.734	5.093	1,15
XIV. fejezet II. cím	16.428	10.822	3.004	1.837	1.687	1,67

⁴⁷ Forrás: ORFK Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Elemző-értékelő Főosztály (a továbbiakban: ORFK BF BEFO).

Amennyiben a Btk. XIV. fejezet I–II. címében foglalt bűncselekményeket a fejezetten belül arányítom egymáshoz, akkor a házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekmények (I. cím) 40,64 százalékot képeznek, a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (II. cím) ennél többet, pontosan 59,36% százalékot tesznek ki.

2.2. A RENDŐRI ELJÁRÁSOKBAN REGISZTRÁLT NEMI ERKÖLCS ELLENI BŰNCSELEMÉNYEK ALAKULÁSA 2006–2010. ÉVEKBEN

Az előző fejezetben utaltam rá, hogy a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (Btk. XIV. fejezet I. cím) a fejezetten belüli deliktumok 59,36 százalékát képezik. Nézzük meg, hogyan alakul a kérdéses jogsértések számaránya egymáshoz viszonyítva.

A jelzett bűncselekménycsoporton belül az első helyet a tiltott pornográf felvétellel visszaélés (Btk. 204. §) foglalja el (83,16%). A második helyen a szemérem elleni erőszak (Btk. 198. §) szerepel (4,25%), míg a harmadik helyre a szeméremsértés (Btk. 208. §) szorult (3,72%). Figyelemreméltó, hogy az erőszakos közöszülésnek (Btk. 197. §) csak a negyedik hely jutott (3,27%). Sereghajtó a vérfertőzés (Btk. 203. §) 0,19%-kal, de az üzletszerű kéjelgés elősegítése (Btk. 205. §) és a kitartottság (Btk. 206. §) is a „futottak még” kategóriába tartozik (0,29%, illetve 0,67%).

Kérem, kísérik figyelemmel az alábbi táblázatot!

Rendőri eljárásokban regisztrált nemi erkölcs elleni bűncselekmények számának alakulása (2005–2009.) ⁴⁸						
Évszám	2006	2007	2008	2009	2010	Átlag (%)
XIV. fejezet I. cím	16.428	10.822	3.004	1.837	1.687	100,00
Btk. 197. §	206	214	214	226	246	3,27
Btk. 198. §	273	252	2.75	296	338	4,25
Btk. 201–202/A. §	174	174	190	203	178	2,72
Btk. 203. §	15	11	10	6	22	0,19
Btk. 204. §	15.182	9.824	1.845	720	519	83,16
Btk. 205. §	31	34	10	11	11	0,29
Btk. 206. §	37	39	47	66	39	0,67
Btk. 207. §	260	52	124	71	77	1,73
Btk. 208. §	250	222	289	238	257	3,72

III. Az erőszakos közöszülés a számok tükrében

Az erőszakos közöszülés a számok tükrében címszó alatt egyfelől kriminálstatistikai mutatók (ENYÜBS adatok) nézőpontjából mutatom be az elkövetés helyét és idejét, az elkövetés eszközeit és módszereit, valamint az elkövetőket és a sértetteket. Másfelől a statisztikai adatok ismertetése mellett közkinccsé teszem egy általam végzett internetes közvélemény-kutatás eredményeit is.

⁴⁸ Forrás: ORFK BF BEFO.

3.1. AZ ELKÖVETÉS HELYE ÉS IDEJE

Az erőszakos közöszlés elkövetésének helyéről és idejéről – mint a tárgyi oldal nem szükségképpen szituációs ismérveiről – számos, az erőszakos közöszlés bizonyításával kapcsolatos munkámban⁴⁹ már írtam. Most az elkövetés helyével és idejével kapcsolatos számadatokat mutatom be, amelyek ugyancsak az ORFK BF BEFO kimutatásain alapulnak. A bázisidőszak szintén 2006-tól 2010-ig terjed, a százalékokban megadott adatok pedig kettő tizedespontra kerekített értékek.

A bázisidőszakban a rendőri eljárásokban regisztrált erőszakos közöszlések száma 1106 volt. Ez a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (33.778) 3,27 százalékát képezi. A legtöbb ilyen bűncselekményt (179) Budapesten követtek el, ami 16,18 százalékot jelent. A második helyen (107) Pest megye szerepel 9,67 százalékkal, míg a harmadik és a negyedik helyre – majdhogynem holtversenyben – Borsod-Abaúj-Zemplén megye (84) és Szabolcs-Szatmár-Bereg megye (81) került 7,59, illetve 7,32 százalékkal. A sereghajtó Zala megye, ahol a kérdéses intervallumban összesen 13 erőszakos közöszlést követtek el (1,18 %). Megjegyezni kívánom, hogy a külföldön elkövetett egy bűncselekményt kihagytam a rangsorból. A rendőri eljárásokban regisztrált erőszakos közöszlések számát megyék és évek szerinti bontásban a következő táblázat tartalmazza.

Rendőri eljárásokban regisztrált erőszakos közöszlések számának alakulása a regisztrálás éve és az elkövetés helye szerint (2005–2009.) ⁵⁰						
Megyék és évszámok	2006	2007	2008	2009	2010	Összesen
Budapest	41	34	35	40	29	179
Baranya megye	8	13	10	14	15	60
Bács-Kiskun megye	11	12	12	10	5	50
Békés megye	10	14	6	13	7	50
Borsod-Abaúj-Zemplén	9	13	19	23	20	84
Csongrád megye	12	6	10	9	6	43
Fejér megye	5	5	9	7	6	32
Győr-Moson-Sopron megye	6	4	9	5	6	30
Hajdú-Bihar megye	14	16	8	13	21	72
Heves megye	2	9	7	8	7	33
Komárom-Esztergom megye	9	6	10	7	6	38
Nógrád megye	4	6	3	6	1	20
Pest megye	24	17	15	22	29	107
Somogy megye	10	7	14	6	11	48
Szabolcs-Szatmár-Bereg	17	20	15	17	12	81
Jász-Nagykun-Szolnok	7	15	12	7	10	51

⁴⁹ Dr. Kovács Gyula: A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények vázlata (Btk. XIV. fejezet). ORFK Tájékoztató, 4/2002. szám, 21–53. oldal (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2002).

⁵⁰ Forrás: ORFK Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Elemző-értékelő Főosztály (a továbbiakban: ORFK BF BEFO).

Tolna megye	3	7	5	4	39	58
Vas megye	3	3	5	2	4	17
Veszprém megye	10	5	4	11	9	39
Zala megye	1	2	5	2	3	13
Külföld	0	0	1	0	0	1
Összesen						1106

A fenti adatokból olybá tűnhet, hogy például fővárosunk az erőszakos közöszlések elkövetése szempontjából kiemelten fertőzött. Jelzem, hogy amennyiben e bűncselekmények számát Budapest, illetve a megyék lakosságának a számához viszonyítom, akkor kiderül, hogy Budapesten a bázisidőszakra nézve, 9.685 lakosra jut egy erőszakos közöszlés, míg Pest megyében ez az arány 10.093 lakos. Tehát Budapest Pest megyéhez képest lényegesen nem fertőzöttebb. (Zala megye mindenféleképpen dicséretet érdemel: itt ugyanis 22.572 főre esik egy erőszakos közöszlés.)⁵¹

Az erőszakos közöszlés elkövetési helyének jellegét vizsgálva megállapítható, hogy a bűncselekmények 28,66 százalékát (317 eset) lakóházban, 26,40 százalékát (292 eset) pedig lakásban követték el. Jellemző elkövetési hely volt még az út, lakott területen belül (79 eset, 7,14%), egyéb hely, lakott területen belül (67 eset, 6,06%), tér, park, lakott területen belül (62 eset, 5,61%), erdő, mező, rét, legelő (26 eset, 2,35%), út, lakott területen kívül (21 eset, 1,90%) és egyéb hely, lakott területen kívül (17 eset, 1,54%). A többi elkövetési hely aránya az egy százalékot sem érte el, sőt néhány helyszín a bázisidőszakban csak egy-egy alkalommal fordult elő. Például: padlás, tehergépkocsi, kemping, garázs, öltöző, autóbusz, műemlék, vendéglő, étterem, piac, vásárcsarnok, váróterem, stb. Meglepő módon e körbe tartozik a büntetés-végrehajtási szervezet létesítménye is, bár megjegyzendő, hogy a szemérem elleni erőszak vonatkozásában már korántsem ilyen kedvező a helyzet (a szemérem elleni erőszak elkövetésével kapcsolatos ENYÜBS adatokkal e tanulmányban nem foglalkozom).

3.2. AZ ELKÖVETÉS ESZKÖZEI ÉS MÓDSZEREI

Az elkövetés eszközeivel és módszereivel ugyancsak korábbi írásaimban⁵² foglalkoztam, ahol egyebek mellett felhívtam a figyelmet arra, hogy az eszköz egyfelől, mint nyomhordozó fontos szerepet játszik a bizonyítás során, másfelől az eszközhasználatból és a módszerből következtetéseket lehet levonni az ismeretlen elkövetőre. Sajnálatos tény, hogy az erőszakos közöszlés vonatkozásában az ENYÜBS az elkövetés eszközeiről nem szolgáltat adatokat. Ez az egyik probléma. A másik gond pedig, hogy az elkövetési módszerek egy részét (pl. „védekezésre képtelen állapotát előidézve közöszlésre használja fel”) csak 2009. január 1-től regisztrálják, illetve más elkövetési módszereket (pl. „útonállásszerűen erőszakkal”) 2009. január 1-től törölték a rendszerből. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy 2009. január 1-től három (az erőszakos közöszlésnél csak kettő) elkövetési módszer rögzítésére is lehetőség nyílik. Ebből eredően a bűncselekmény elkövetési módszerei – visszafogottan fogalmazva is – vegyes képet mutatnak. Ennek ellenére azt gondolom, nem hiábavaló, ha ezeket a korántsem teljes statisztikai adatokat vágtatlanul közzéteszem.

⁵¹ Forrás: <http://www.valtozovilag.hu/di/megye.htm> (Megyei útmutató és címtár).

⁵² Dr. Kovács Gyula: Az erőszakos közöszlés bizonyítási problémái az 1997. évi LXXIII. törvény módosítását követően. Belügyi Szemle 4–5/2000. szám, 39–60. oldal (Belügyminisztérium, Budapest, 2000).

A következő táblázat a rendőri eljárásokban 2006 és 2008 között regisztrált erőszakos közöszlések számának alakulását mutatja az elkövetés módszerei szerint. A számadatok azt mutatják, hogy a „nem útonállásszerűen, erőszakkal” történő elkövetés áll az élen, az „útonállásszerűen erőszakkal” való elkövetés pedig a második helyet foglalja el. A harmadik helyre szorult a „védekezésre képtelen állapot felhasználásával” megvalósított elkövetés, míg az utolsó helyen kullog az „akaratnyilvánításra képtelen állapotba helyezéssel” történő elkövetési mód.

Rendőri eljárásokban regisztrált erőszakos közöszlések számának alakulása az elkövetés módszerei szerint (2006–2008.) ⁵³		
Elkövetés módszere 1.	Elkövetés módszere 2.	Számadatok
Útonállásszerűen erőszakkal		99
Útonállásszerűen fenyegetéssel		38
Nem útonállásszerűen erőszakkal		209
Nem útonállásszerűen fenyegetéssel		54
Védekezésre képtelen állapotba helyezéssel		56
Akaratnyilvánításra képtelen állapotba helyezéssel		36
Védekezésre képtelen állapot felhasználásával		79
Akaratnyilvánításra képtelen állapot felhasználásával		63

Az alábbi táblázat a rendőri eljárásokban 2009 és 2010 között regisztrált erőszakos közöszlések számának alakulását mutatja az elkövetés módszerei szerint. E táblázatban jól látható az előzőekben említett kétfajta elkövetési módszer, amely zavarólag hathat, de a teljes körű adatszolgáltatásra való törekvés arra sarkalt, hogy ezeket a csonka adatokat is közvétegyem. Bízom benne, hogy ezzel senkinek nem okoztam túl nagy traumát. (Akiben mégis, valamiféle törés keletkezett, attól elnézést kérek.)

E kimutatás szerint a prímet az „erőszakkal közöszlésre kényszerít” módszer viszi, a soron következő pedig a „Védekezésre képtelen állapotát közöszlésre használja fel” elkövetési mód, majd a „testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közöszlésre kényszerítés” következik. Jól látható, hogy számarányukat tekintve a további elkövetési módszerek (pl. a sértett védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapotát közöszlésre használja fel) között sincs lényeges különbség (nyilvánvalóan a 2. második elkövetési módszereket nem számítottam e körbe).

Rendőri eljárásokban regisztrált erőszakos közöszlések számának alakulása az elkövetés módszerei szerint (2009–2010.) ⁵⁴		
Az elkövetés módszere 1.	Az elkövetés módszere 2.	Számadatok
Védekezésre képtelen állapotát előidézve közöszlésre használja fel	Erőszakkal közöszlésre kényszerít	2
Védekezésre képtelen állapotát előidézve közöszlésre használja fel		41
Védekezésre képtelen állapotát közöszlésre használja fel		60
Akaratnyilvánításra képtelen állapotát előidézve közöszlésre használja fel		6

⁵³ Forrás: ORFK BF BEFO.

⁵⁴ Forrás: ORFK BF BEFO.

Akaratnyilvánításra képtelen állapotát közöszülésre használja fel		41
Élet ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közöszülésre kényszerít		9
Élet ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közöszülésre kényszerít	Védekezésre képtelen állapotát előidézve közöszülésre használja fel	1
Erőszakkal közöszülésre kényszerít	Testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közöszülésre kényszerít	1
Erőszakkal közöszülésre kényszerít		249
Más élete ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közöszülésre kényszerít		1
Más testi épsége ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közöszülésre kényszerít		7
Testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel közöszülésre kényszerít		54

3.3. AZ ELKÖVETŐK ÉS A SÉRTETTEK

E fejezetben a rendőri eljárásokban regisztrált erőszakos közöszülés ismertté vált elkövetőit, illetőleg sértetteit fogom csoportosítani

- a nemek és a korcsoport,
- az előélet,
- az oksági tényezők,
- az elkövetők és a sértettek viszonya

szerinti bontásban. Előre bocsátom, hogy egyes táblázatokban (pl. az elkövetők neme és korcsoportja) a számadatok között azok az elkövetők is szerepelnek, akikkel szemben gyermekkor vagy egyéb büntethetőséget kizáró ok miatt elutasították a feljelentést, illetőleg megszüntették a nyomozást,⁵⁵ tehát büntető anyagi jogi szempontból elkövetővé válásuk fogalmilag kizárt. A bázisidőszak ugyancsak a 2006-tól 2010-ig terjedő éveket öleli fel.

A) Az elkövetők

Az erőszakos közöszülés nyomozása során mindösszesen 693 ismertté vált elkövetőt regisztráltak. Ezek 98,10 százaléka *férfi* (680 elkövető), 1,20 százaléka *nő* (8 elkövető), illetve az elkövetők 0,70 százalékanak (5 elkövető) a neme adathiány miatt nem volt megállapítható. Az ismertetett statisztikai adatok tükrében bátran állítható, hogy az erőszakos közöszülés elkövetői között a férfiak aránya többszörösen felülreprezentált.

Az elkövetők korcsoportját vizsgálva megállapítható, hogy az erőszakos közöszülések zömét a 25–59 éves korosztály valósítja meg 63,35%, ami 439 elkövetőt jelent). A második helyen a fiatal felnőttek állnak (18,47%, ez 128 elkövetőt takar), míg a dobogó harmadik fokát a fiatalkorúak foglalják el (9,81%, 68 elkövető). Sajátos, hogy a gyermekkorú elkövetők aránya (4,47%, 31 elkövető) meghaladja a hatvanéves vagy annál idősebb elkövetők hányadát (3,17%, 22 elkövető).

A *bűnelkövetők előéletét* (az előző elítélést vagy elítéléseket) görcső alá véve látható, hogy az erőszakos közöszülés elkövetőinek 51,36 százaléka (284 fő) büntetlen előéletű. A büntetett előéletű, de nem visszaeső elkövetők hányada 28,92% (160 fő), míg a visszaesők részaránya sorrendben a következőképpen alakult:

- többszörös visszaesők 8,32% (46 fő),

⁵⁵ Be. 174–175/A. § és 190–192/A. §.

- visszaesők 7,78% (43 fő),
- különös visszaesők 3,62% (20 fő).

A dolgok természetéből eredően a feltüntetett számadatok között nem szerepelnek azok az elkövetők, akikkel szemben gyermekkor vagy egyéb büntetethez vezető kizáró ok miatt a feljelentést elutasították, illetve a nyomozást megszüntették.

A *bűnelkövetőkkel kapcsolatos oksági tényezők* körében az ügyek 69 százalékában (387 elkövető) nem volt megállapítható egyik ok sem. Az alkohol hatása az esetek 28,93 százalékában játszott szerepet, ellenben a többi ok (pl. kábítószer hatása, kábító hatású anyag hatása, alkohol és kábítószer hatása, stb.) együttesen is alig haladta meg az egy százalékot. Megjegyezni kívánom, hogy az alkohol, a kábítószer és a kábító hatású anyag együttes hatása elnevezésű kód helyett 2009. január 1-től külön-külön az alkohol és kábítószer hatása, az alkohol és kábító hatású anyag hatása, valamint a kábítószer és a kábító hatású anyag hatása elnevezésű kódok kerültek bevezetésre.

A *bűnelkövetők és a sértettek egymáshoz való viszonyának kimutatása* céljából az ENYÜBS 2008. december 31-ig huszonhét, 2009. január 1-től pedig harminchárom kategóriát állított fel. Ebből kifolyólag a tipizálás nem volt egyszerű, ráadásként 2008. december 31-ig a bűnelkövetők, ezt követően viszont a bűncselekmények száma képezte a kiindulási alapot.⁵⁶ Tetézte a problémát az is, hogy a bázisidőszak utolsó kettő évében hat új kategória került bevezetésre. Ezért a közérthetőség kedvéért a *harminchárom kategóriából nyolc, úgynevezett gyűjtőcsoportot hoztam létre* a következők szerint:

1. az elkövető a sértettnek hozzátartozója (lásd a házastárs és az élettárs kivételével a Btk. 137. § 6. pontjában foglaltakat),
2. az elkövető a sértettnek nevelője, felügyelője, gondozója vagy gyógykezelője,
3. az elkövető a sértettnek házastársa vagy élettársa,
4. az elkövető a sértettnek volt házastársa vagy élettársa,
5. az elkövető a sértettnek rendszeres vagy alkalmi szexuális partnere,
6. az elkövető a sértettnek valamilyen ismerőse (barátja, egyéb ismerőse, iskolatársa, lakótársa, szomszédja, stb.),
7. az elkövető és a sértett között korábban semmilyen kapcsolat nem volt (más-
képpen: az elkövető a sértettnek idegen),
8. egyéb kategória (a kapcsolat milyensége egyéb okból nem állapítható meg, adathiány, stb.).

A felsorolt gyűjtőcsoportokat figyelembe véve, a vizsgálat eredményeképpen az elsődleges megállapítás az, hogy *az esetek 66,54 százalékában az elkövető és a sértett között valamilyen, az 1–6. kategóriában nevesített viszony fennállt*. Más-
képpen fogalmazva, az ügyek kétharmad részében az elkövető és a sértett egymás számára nem volt idegen. A további vizsgálat fényt derített arra is, hogy *az erősza-
kos közösülések elkövetőinek 21,83 százaléka a sértettnek idegen volt* (vagyis ko-
rábban nem ismerték egymást), míg 11,63 százalékot képeztek azok az ügyek, ahol az elkövető és a sértett közötti inkriminált viszony nem volt megállapítható, például adathiány vagy egyéb ok miatt. A következőkben nézzük meg, hogy az 1–6. csoporton belül miképpen alakultak az arányok:

1. az elkövető a sértettnek hozzátartozója, 20,02%,
2. az elkövető a sértettnek nevelője, felügyelője, gondozója vagy gyógykezelője, 4,65%,
3. az elkövető a sértettnek házastársa vagy élettársa, 5,17%,

⁵⁶ 2008. december 31-ig az elkövető és a sértett kapcsolata az elkövetői oldal (T-lap), 2009. január 1-től a bűncselekményi oldal (B-lap) adatai között szerepel.

4. az elkövető a sértettnek volt házastársa vagy élettársa, 5,43%,
5. az elkövető a sértettnek rendszeres vagy alkalmi szexuális partnere, 1,94%,
6. az elkövető a sértettnek valamilyen ismerőse, 29,33%.

A fenti számadatokból kitűnik egyfelől (és ezt nem győzőm eleget hangsúlyozni), hogy az erőszakos közöszlések zömét (lényegében kétharmadát) az általános vagy széles értelemben vett ismerősök (1–6. gyűjtőcsoport), azon belül pedig súlyozottan barátok, egyéb ismerősök és hozzátartozók sérelmére követik el (1. és 6. gyűjtőcsoport). Másfelől nem elhanyagolható szempont az sem, hogy a házastársak és az élettársak sérelmére megvalósított ilyen deliktumok sorrendben csak a hatodik helyet foglalják el (3. gyűjtőcsoport).

B) A sértettek

Az erőszakos közöszlés nyomozásakor összesen 1101 sértettet regisztráltak. A sértettek 98,64 százaléka (1086 sértett) *nő*, 1,36 százaléka (15 sértett) pedig *férfi*. (Ez a számadat kevesebb, mint 0,5 százalékpontos eltéréssel fordított arányban igaz a bűncselekmény elkövetőinek nemek szerinti megoszlására.) A kérdéses statisztikai adatok ismeretében kétségtelen, hogy az erőszakos közöszlés sértettjei között nagyságrendekkel nagyobb a nők számaránya.

A sértettek korcsoport szerinti elközlölését vizsgálva megállapítható, hogy ezeket a bűncselekményeket jellemzően a 25–59 éves korosztály sérelmére követik el (35,33%, 389 sértett). A második helyet a fiatalok sértettek foglalják el (21,80%, 240 sértett), a gyermekkorú sértettek pedig sajnálatos módon a dobogó harmadik helyén állnak (19,89%, 219 sértett). A fiatal felnőtt sértettek aránya 17,89% (197 sértett), míg a hatvanéves és annál idősebb sértettek hányada 5,09% (56 sértett). Megjegyzendő, hogy ez utóbbi korosztály az elkövetők esetében is az utolsó helyre került.

A sértettek előző elítélését vagy elítéléseit az ENYÜBS értelemszerűen nem regisztrálja.

A sértettekkel összefüggő oki tényezők tekintetében az ügyek 86,08 százalékában (952 ügy) nem volt megállapítható egyik ok sem. Az alkohol hatása – az elkövetőkhöz hasonlóképpen – a második helyet foglalja el (11,57%, 128 ügy), míg a többi ok (kábitószer hatása, kábító hatású anyag hatása, stb.) mindösszesen 1,90 százalékra rúg (21 eset). Jelzem, hogy sértettek esetében is az alkohol, a kábítószer és a kábító hatású anyag együttes hatása elnevezésű kód helyett 2009. január 1-től külön-külön az alkohol és kábítószer hatása, az alkohol és kábító hatású anyag hatása, valamint a kábítószer és a kábító hatású anyag hatása elnevezésű kódok kerültek bevezetésre.

A bűnelkövetők és a sértettek egymáshoz való viszonyát az elkövetőknél részletesen kifejtettem (lásd ott). Ezzel kapcsolatosan hadd idézzek egy napjainkra már már szállóigévé vált mondatot, amely a kilencvenes évek elején, a Rendőrtiszti Főiskolán egy kriminológiai témájú előadáson hangzott el dr. Domokos Andrea⁵⁷ szájából: „A családi otthon a legveszélyesebb hely a világon”.

3.4. MÚLTIDÉZŐ

A bevezető részben szót ejtettem arról, hogy munkám elkészítéséhez az adatgyűjtés és a kutatás során – saját tapasztalataim mellett – számtalan dokumentumot ta-

⁵⁷ Dr. Domokos Andrea PhD, habilitált egyetemi docens, a Károli Gáspár Református Egyetem és a Széchenyi István Egyetem oktatója.

nulmányoztam, és használtam fel forrásként, sőt szerénytelenül saját, korábbi műveimből is merítettem. Most múltidéző gyanánt álljon itt *Az erőszakos közösülés* címmel, 2000-ben megjelent munkám⁵⁸ rövid részlete, amely a nemi erkölcs elleni bűncselekmények és az erőszakos közösülés kriminálstatisztikai adatait ismerteti, továbbá az erőszakos közösülés morfológiai sajátosságai, valamint a sértettek korcsoport szerinti megosztásával és az elkövetőkkel foglalkozik. Hiszem, hogy nem haszontalan dolog (akár összehasonlításképpen sem az) újraolvasni a több mint tíz éve papírra vetett sorokat!

A) A nemi erkölcs elleni bűncselekmények és az erőszakos közösülés a számadatok tükrében

Az erőszakos nemi erkölcs elleni bűncselekmények kategóriájába az erőszakos közösülés (Btk. 197. §), a szemérem elleni erőszak (Btk. 198. §) és a természet elleni erőszakos fajtalanlás (Btk. 200. §)⁵⁹ tartozik. Az elmúlt évtizedekben a jelzett fogalomkörbe sorolható deliktumok közel kétharmadát az erőszakos közösülés, egynegyedét pedig a szemérem elleni erőszak tette ki.

Az erőszakos nemi erkölcs elleni bűncselekmények gyakorisága kisebb hullámzásoktól eltekintve nem változott, de struktúrája az elmúlt időszakban, a II. világháború előtti adatokhoz képest lényegesen átalakult. Erőszakos közösülés és szemérem elleni erőszak miatt 1938-ban összesen 622 személyt ítélték el, ez a szám a 1960-as évek elején 600, az évtized második felében 650 körül mozgott. Az 1970-es évek első felében évi átlagban 760 személyt ítélték el e két bűncselekmény elkövetéséért.

A fiatalok száma és aránya az erőszakos nemi erkölcs elleni bűncselekmények, de különösen az erőszakos közösüléseken belül korábban 15–19% között hullámzott, 1969–1970-ben 25%-ra, majd 33%-ra nőtt. 1971-ben és 1972-ben kb. kétszer annyi fiatalok ítélték el erőszakos közösülés miatt, mint korábban, és mint napjainkban. Az 1970-es évek második felében az elítéltek száma évi átlagban 550 körül mozgott, 1980–1983 között ez a számadat – éves átlagban – 578-ra változott, a fiatalok aránya 19% volt.

A struktúráváltozást a jelzett kategóriában kisebb mértékben a szexuális cselekmények jellegének átalakulása, nagyobb mértékben a bírói gyakorlat megváltozása eredményezte, amelynek következtében a II. világháború előtti adatokhoz képest az erőszakos közösülések száma növekedett, a szemérem elleni erőszaké pedig kisebb lett, összességében pedig mind relatíve, mind pedig abszolút mértékben csökkent.

Az erőszakos közösülések morfológiai, valamint a tettes és az áldozat viszonya szempontjából három csoportra bonthatók:

- a) az ismeretleneket megtámadók,
- b) a családi és rokoni kapcsolatokat és
- c) az ismertségi viszonyokat kihasználók cselekményeire.

Az első két csoportba tartozik kb. egyenlő arányban a bűnelkövetők valamivel több mint kétötöde, a harmadikba pedig közel 60%-a. A tettesek több mint egynegyede fiatalok, a felnőtt korúaknak 47%-a 24 éven, 72%-a pedig 30 éven aluli személy. Szokatlanul magas az elkövetők között a büntetett előéletűek aránya. A bűncselekmények 60%-át a szeszital motiválja, az elkövetők között sok az alkoholisták és a gyengeelméjű. Gyakorta a tettes személyiségében abnormalis jellemvonások fedezhetők fel: fokozott nemi ösztön a szexuális élet terén, az erőszakos vonások túltengése, vagy éppen a nemi kapcsolatok szokásos módon történő létesítését akadályozó testi vagy szellemi fogyatékoság.⁶⁰ Figyelemre méltó, hogy a felnőtt korú bűnelkövetők mindössze 27%-a él házasságban, kb. 14%-a elvált vagy különélő, és több mint 58%-a nőtlén.⁶¹

B) Az erőszakos közösülés morfológiai sajátosságai

⁵⁸ Dr. Kovács Gyula: *Az erőszakos közösülés*. Dr. Blaskó Béla (szerk.): Magyar Rendészet 1–2/2000. szám, 36–65. oldal és 3–4/2000. szám, 33–73. oldal (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2000).

⁵⁹ A Btk. 200. § rendelkezéseit megsemmisítette a 37/2002. (IX. 4.) AB határozat. Hatálytalan: 2002. szeptember 4-től.

⁶⁰ Forrás: Rudas György (szerk.) *Kriminálisztika*. Különös rész I. kötet, 170. oldal (BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1973).

⁶¹ Forrás: Gödöny József (szerk.): *Kriminológiai és kriminálisztikai tanulmányok XXIII. kötet*, innen Rózsa János–Münnich Iván: *Erőszakos bűnözés az elmúlt negyedszázadban*, 261–268. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvtár, Budapest, 1986).

Az erőszakos közönség miatt indult eljárások alapját képező bűnügyek jellemző vonásai, fontosabb morfológiai sajátosságai az ügyekben szereplő elkövetők és sértettek személyi körülményei, pszichés tulajdonságai az alábbiakban foglalhatók össze:

- a) A bűnügyek 22%-ában a terhelt és a sértett korábban nem ismerte egymást.
- b) Az erőszakos közönségek második legjellegzetesebb típusát azok a cselekmények adják, ahol a tettes és a sértett között vér szerinti vagy jogi természetű rokoni kapcsolatok vannak.
- c) Az e bűncselekmények miatt indult büntető eljárások harmadik csoportjában a büntett elkövetése előtt a terhelt és a sértett között alkalmi ismeretség jött létre.
- d) Az erőszakos közönségek miatt indult büntető eljárások 33%-ában a tettes és a sértett között korábbi ismeretségből származó, lazább vagy szorosabb kapcsolat van.

C) A sértettek korcsoportok szerinti megoszlása, illetve az elkövetők köre

Az erőszakos közönség sértettjei korcsoportok szerint a következőképpen oszlanak meg:

A sértettek

- a) 16%-a 12 éven aluli gyermek s ezek majd egyharmada még a nyolcadik életévét sem töltötte be;
 - b) 17%-a 12–14 év közötti serdülő;
 - c) 27%-a pedig 14–18 év közötti fiatalok;
 - d) 30%-a 18–50 év közötti;
 - e) 10%-a pedig 50 év felett lévő személy. Ez utóbbiak zöme már jóval túl van a 60. életén.
- A gyermekkorúak sérelmére elkövetett cselekmények 44%-ában a terhelt apja, nevelőapja vagy egyéb hozzátartozója volt az áldozatnak. A tettesek további 40%-a közeli ismerőse, szomszédja volt az áldozat családjának és csupán a cselekmények 16%-ában volt a terhelt a gyermek számára idegen.

A 14–18. év közötti korosztálynál az elkövetők jelentős része ugyancsak a sértett hozzátartozója. Utóbbiak mellett az említett korosztály sérelmére elkövetett erőszakos közönségek tettesei között már nem a szomszédi vagy közeli, a családhoz tartozó ismerősöket találjuk elsősorban, hanem az olyan ismerősöket, akikre a fiatalok maguk tettek szert.

A 18–50 év közötti korosztály – annak ellenére, hogy az átlagférfi szexuális igényeinek kielégítésére a legalkalmasabb – jóval kevésbé veszélyeztetett rétege az erőszakos nemi cselekményeknek. Az a tény, hogy ez a korosztály mindössze 30%-ot képvisel, azt mutatja, hogy a szexuális támadásra hajlamos férfiak tartanak a fizikailag egészséges, fejlett nőktől és többnyire csak a védekezésre kevésbé képes személyekkel szemben mernek fellépni. Ennek oka egyfelől a terheltek személyiségében, a teljes értékű nemi partnerrel szemben érzett kisebbségi érzéssel rejlik, másfelől pedig abban, hogy a cselekmény sikere az előbbi sértetti kategória esetében valószínűbbnek tűnik.

Az erőszakos közönség elkövetőinek és általában a szexuális bűnözőknek a tipizálására többféle alap kínálkozik. Elkülöníthetők egymástól életkor, kulturális vagy műveltségi színvonal, szociális helyzet, alkati vagy személyiség típusok alapján vagy csak egyszerűen a szexuális deviáció formái szerint. Külön csoportosíthatók azok, akiknél a visszafojtott szexuális érzelm kirobbanása és azok, akiknél szadisztikus törekvések vagy a férfiaság mutogatása motiválja az agressziót. Ismét más csoportba sorolhatók az elkövetők az erőszakra való hajlam mint beállítódás alapján, ami esetleg nemcsak a nemi élet terén, hanem többé-kevésbé mindenütt jelentkeznek náluk. Megkülönböztethetők az általában rosszul alkalmazkodók és a jól adaptáltak. A csupán példaként felsorolt lehetséges csoportokon belül is különválaszthatók egymástól az elkövetők temperamentum, intelligencia, kontrollképesség vagy egyéb személyiségjegyek alapján. Bármely szempont szerint törekszünk is homogén csoportok vagy osztályok alkotására, a konkrét cselekményt, az elkövetés módját nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hiszen ez a tipizálás értelme. A pszichiátriai, pszichológiai vagy szociológiai természetű ismérvek mint csoportképzők csak egymással és a konkrét tevékenységgel korrelációban alkalmasak kriminológiai vizsgálódásokra.

Azok a személyiség- és magatartástípusok, amelyek a pszichológiai vizsgálatok során elkülöníthetőek voltak a következők:

- a) A morális személyiség. A bűncselekmény ezen a körön belül rendszerint szituatív meghatározottságú vagy pedig úgynevezett aktuális konfliktus eredménye.
- b) Szükséglet-kielégítés közvetlenségével élő bűnelkövető (pszichopata).
- c) Neurotikus személyiség.
- d) Gyengeelméjű bűnöző. Többségük debilis vagy imbecill. A felsorolt típusok nem egyenlő arányban fordulnak elő az egyes elkövetési formákon belül.
- e) Az elkövetők kb. 20%-a krónikus alkoholisták.⁶²

⁶² Forrás: Rózsa János: Szexuális bűnözés, 251–316. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1977).

3.5. EGY INTERNETES KÖZVÉLEMÉNY-KUTATÁS EREDMÉNYEI

Az interneten közzétett közvélemény kutatást – mint az adott bűncselekménnyel kapcsolatos laikus vélemények megismerésének módszerét – legutóbbi jegyzeteimnél már alkalmaztam.⁶³ E tanulmány elkészítésekor az adatgyűjtést – Hoxa portálján⁶⁴ és saját honlapomon⁶⁵ túlmenően – kiterjesztettem Liszy fórumára,⁶⁶ Hargitai Márta internetes naplójára,⁶⁷ az iWiW közösségi portálra,⁶⁸ valamint – legjobb tudomásom szerint – a kérdőíveket számos barátom megosztotta a Facebook közösségi oldalon⁶⁹ létrehozott adatlapján is.

A nemi erkölcs elleni bűncselekmények, illetve azokon belül súlyozottan az erőszakos közösülés és a szemérem elleni erőszak társadalmi megítélésének megismerése érdekében *a jelzett internetes oldalakon öt kérdőívet tettem közzé*. Mint minden alkalommal, jelen esetben is tanulságos válaszokat kaptam. Az inkriminált kérdőívek a következő kérdéseket tartalmazták:

1. Elkövetek-e már a sérelmedre nemi erkölcs elleni bűncselekményt?
2. A sérelmedre elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmény miatt tettél-e feljelentést?
3. Megítélésed szerint, a sértettek miért nem tesznek feljelentést (a sérelmükre elkövetett) nemi erkölcs elleni bűncselekmények miatt?
4. Büntetnéd-e a házastárs sérelmére elkövetett erőszakos közösülést vagy szemérem elleni erőszakot?
5. A szó élettani (köznapi) értelmében lehetséges-e férfi sérelmére erőszakos közösülést elkövetni?

Jelzem, hogy a kérdőíveket név nélkül tettem közzé (a válaszolók anonimitását így garantáltam), valamint, ahol indokoltan tartottam, a vonatkozó jogszabályhelyeket is megjelöltem (pontosan a megkérdezettek laikus mivolta miatt). Jelzem továbbá, hogy *Hoxa portálja kifejezetten női oldal* (saját magukat is így aposztrofálják), amelynek a kérdőívek kiértékelésének napján (2011. október 19.) 306.827 regisztrált tagja volt. A következőkben vizsgáljuk meg, hogy az egyes kérdőíveken szereplő felvetésekre milyen válaszok születtek.

Ad.1. Elkövetek-e már a sérelmedre nemi erkölcs elleni bűncselekményt?

E kérdés – megítélésem szerint – különösebb értelmezést nem igényel. Itt a megkérdezettek 90,50 százaléka kategorikus nemmel válaszolt, míg 9,50 százalékuk valamilyen formában – igen feleletet adott:

- igen, szeméremsértést (4,49%),
- igen, szemérem elleni erőszakot (2,11%),
- igen, erőszakos közösülést (1,32%),
- igen, megrontást (1,32%),
- igen, a fenti bűncselekmények közül kettőt is (0,26%).

A kapott válaszokból levonható az a következtetés, hogy a megkérdezettek közel 10 százaléka (tehát *majdnem minden tízedik válaszadó*) *sérelmére elkövettek már*

⁶³ Dr. Kovács Gyula–Dr. Lóczy Zsolt: Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének nyomozása. Dr. Lakatos János (szerk.): Kriminálisztikai jegyzetek és tanulmányok, 2009, 1–96. oldal (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2009); Dr. Kovács Gyula–Dr. Lóczy Zsolt: Visszaélés kábítószerrel nyomozása. Dr. Lakatos János (szerk.): Kriminálisztikai jegyzetek és tanulmányok, 2010, 146 oldal (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2010).

⁶⁴ www.hoxa.hu/ – Hoxa portál az életről és egyéb jószágokról.

⁶⁵ <http://kggyula.5mp.eu/> – Dr. Kovács Gyula [KGyul@] honlapja.

⁶⁶ <http://sgforum.hu/forum.php3?azonosito=Liszy> – Liszy Home Vendégkönyv és Fórum.

⁶⁷ http://kibogozom.blogter.hu/474746/egyes_nemi_erkolcs_elleni_bcs-ek_nyomozasahoz – Blogter.

⁶⁸ <http://iwiw.hu/kggyula1101/adatlap> – Dr. Kovács Gyula [KGyula] adatlapja.

⁶⁹ www.facebook.com/ – Facebook.

valamiféle nemi erkölcs elleni bűncselekményt. Jól látható az is, hogy az erőszakos közönség és a megrontás között holtverseny alakult ki.

Azok a válaszok, amelyeket a megkérdezettek egyáltalán nem jelöltek meg, sorrendben a következők voltak: igen, vérfertőzést; igen, tiltott pornográf felvétellel visszaélést; igen, üzletszerű kéjelgés elősegítését; igen, kitartottságot; igen, kerítést; igen, a fenti bűncselekmények közül hármát vagy annál többet.

Ad.2. A sérelmedre elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmény miatt tetel-e feljelentést?

A második kérdőív csak és kizárólag azokat célozta meg, akiknek a sérelmére elkövettek valamilyen (bármilyen) nemi erkölcs elleni bűncselekményt. Nem szaporítom tovább a szót! Döbbenetes válaszok születtek: a sértettek 95,19 százaléka nem tett feljelentést a sérelmére elkövetett nemi erkölcs elleni bűncselekmény miatt, mindössze 4,81 százalékuk élt ezzel a lehetőséggel – esetünkben egytől-egyig – a nyomozó hatóságon (pl. a rendőrségen). Megítélésem szerint ez az arány (amely nagyjából hússzoros látenciát feltételez), adalékkal szolgálhat az ilyen jellegű deliktumok gyakoriságának megítéléséhez.

A továbbiakban vizsgáljuk meg, hogy a tagadó válaszokhoz milyen okok társultak:

- nem, mert... [egyéb ok miatt (69,24%)],
- nem, de tájékoztattam a történetről a szüleimet és/vagy egyéb hozzátartozómat (11,54%),
- nem, de tájékoztattam a történetről a barátomat (szexuális partneremet), az osztálytársamat és/vagy egyéb ismerősimet (6,73%),
- nem, mert szégyelltem a történetet (1,92%),
- nem, mert idegenkedtem a hatósági eljárással járó kellemetlenségektől (1,92%),
- nem, a fenti okok közül kettő is fennállt (1,92%),
- nem, mert a történet miatt magamat is felelősnek tartottam (0,96%),
- nem, a fenti okok közül három vagy annál több állt fenn (0,96%).

A nemleges válaszokhoz kapcsolódó okok közül – minden különösebb kommentár nélkül – egyre szeretném felhívni a figyelmet: a megkérdezettek alig egy százaléka vallotta azt, hogy a történet miatt felelősnek érzi magát...

És most lássuk azokat a válaszlehetőségeket, amelyek felelet nélkül maradtak: igen, más hatóságnál (pl. az ügyésznél, a gyámhatóságnál); nem, de tájékoztattam a történetről a tanáromat (a felügyelőmet, a gondozómat) és/vagy az orvosomat; nem, mert tartottam az elkövető bosszújától.

Ad.3. Megítélésed szerint, a sértettek miért nem tesznek feljelentést (a sérelmükre elkövetett) nemi erkölcs elleni bűncselekmények miatt?

A következő, szám szerint a harmadik formuláré a kívülről szolgáltatta meg. Ez esetben arra voltam kíváncsi, vajon mások (tehát nem a sértettek), miképpen vélekednek a nemi erkölcs elleni bűncselekményeknél tapasztalt alacsony szintű feljelentési hajlandóságról. (Azt persze nyilvánvalóan nem tudtam megakadályozni, hogy a kérdőíveket a sértettek egy része is kitöltse.)

A megkérdezettek 68,18 százaléka úgy vélte, hogy a feljelentések hiánya a felsoroltak közül három vagy annál több ok együttes fennállásában keresendő, 9,34 százalékuk pedig nem tudta a választ. A szégyenérzetre (azért, mert szégyellik a történetet) 6,06 százalékuk voksolt, míg 4,29 százalékuk arra az álláspontra helyezkedett, hogy a sértettek idegenkedtek a hatósági eljárással velejárá kellemetlenségektől. A további okok sorrendben az alábbiak voltak:

- a felsoroltak közül kettő ok együttes fennállása miatt (4,04%),
- azért mert tartanak az elkövetők bosszújától (3,54%),

- egyéb okok miatt (3,54%),
- azért, mert a történetek miatt önmagukat is felelősnek tartják (0,76%),
- azért, mert az elkövetőkhöz érzelmileg kötődnek, pl. a hozzátartozójuk (0,25%).

Amennyiben egy pillantást vetünk az előző (2. számú) kérdőív azonos vagy hasonló válaszlehetőségeire, néminemű eltérést tapasztalhatunk, amelynek oka valószínűsíthetően a megkérdezettek másságában rejlik. Jelzem, hogy ennél a kérdőív-nél nem akadt olyan válaszfajta, amelyre ne szavaztak volna.

Ad. 4. Büntetné-e a házastárs sérelmére elkövetett erőszakos közöszülést vagy szemérem elleni erőszakot?

A négyes számú kérdőív azt firtatja, hogy *a megkérdezettek* – amennyiben rajtuk múlna – *büntetné-e a házastárs sérelmére elkövetett erőszakos közöszülést vagy szemérem elleni erőszakot*.

Mint ismeretes, az 1997. évi LXXIII. törvény 22. § módosító rendelkezéseinek következményeképpen – 1997. szeptember 15-től – *az erőszakos közöszülést és a szemérem elleni erőszakot* – a korábbi szabályozástól eltérően – *házassági életközösségen belül* (az erőszakos közöszülést plusz férfi sérelmére) *is el lehet követni*. E módosítások akkortájt komoly visszhangot keltettek jogalkalmazói körökben, sőt a probléma a jogtudományok művelőit a mai napig megosztja. Vizsgáljuk meg tehát, hogy az úgynevezett laikusok hogyan vélekednek e témáról!

A megkérdezettek 88,89 százaléka *lényegében igennel, elenyésző hányaduk (0,23%) pedig nemmel szavazott*. Megjegyezni kívánom, hogy 9,26% volt azok aránya, akik szerint *egy normálisan működő házasságban például erőszakos közöszülés elkövetése fogalmilag kizárt*. (Ez utóbbi egyfajta elterelő vagy kitérő válasz volt: se igen, sem pedig nem.) Nézzük a részletes válaszokat a szavazatok arányának csökkenő sorrendjében:

- igen, feltétlenül (86,91%),
- szerintem, egy normálisan működő házasságban nemi erkölcs elleni bűncselekmény elkövetése fogalmilag kizárt (9,26%),
- nem tudok a kérdésre válaszolni (1,62%),
- igen, ha az erőszakkal, avagy az élet vagy testi épség ellen irányuló közvetlen fenyegetéssel történik (1,39%),
- igen, de enyhébb büntetési tétellel sújtanám (0,69%),
- nem, mert a házasságkötéssel a felek mintegy feladják szexuális önrendelkezési jogukat (0,23%).

Kettő felvetésre nem érkezett jelölés: igen, ha az védekezésre, illetőleg akaratnyilvánításra képtelen állapot kihasználásával történik; nem, ha az akaratnyilvánításra képtelen állapot kihasználásával történik (pl. az elkövető álmában „lepi meg” a házastársát).

Nos, a fenti válaszok alapján úgy tűnik, hogy az erőszakos közöszülés (és a szemérem elleni erőszak) tényállásának 1997-es módosítása a hozzá nem értő közönségből különösebb ellenkezést nem váltott ki. Nekem a házasságon (bejegyzett élettársi vagy be nem jegyzett élettársi kapcsolaton) belüli és a házasságon (bejegyzett élettársi, stb. kapcsolaton) kívüli erőszakos közöszülés azonos minősítésével (büntetési tételével) szemben komoly kétségeim vannak. (A házastárs álmában történő „meglepése” mint elkövetési módszer büntetni rendelve, különösen bizonyítása pedig – pestiesen szólva – megérne egy misét.)

Ad. 5. A szó életteni (köznap) értelmében lehetséges-e férfi sérelmére erőszakos közöszülést elkövetni?

Az utolsó (ötödik) kérdőív arra keresi a választ, hogy *a szó köznap* (tehát nem büntetőjogi) *értelmében lehetséges-e férfi sérelmére erőszakos közöszülést elkövet-*

ni. Az erőszakos közösülés bizonyításával foglalkozó, korábban hivatkozott munkáimban említettem volt, hogy *a közösülés köznapis és büntetőjogi fogalma eltér*. (Köznapis értelemben a közösülésen olyan szexuális aktus értünk, amelynél a férfi nemi szerve részben vagy egészben behatol a nő nemi szervébe, és amelynek következtében a magömlés is bekövetkezik. Büntetőjogi szempontból a közösülés befejezett, ha közösülési szándékkal a nemi szervek érintkezése megtörtént, a férfi hímvesszője a szeméremajakkal érintkezett.)

E tárgykörben a felvetésekre adott válaszok igen nagy szóródást mutattak (igaz ez akkor is, ha a kérdőíveket kitöltők több mint kétharmada nem tudott a kérdésre válaszolni). *Kategorikus igenre a megkérdezettek 6,23 százaléka, kategorikus nemre pedig 3,43 százaléka szavazott*, ami a harmadik, illetve a hatodik helyre volt elég. Lássuk, hogyan alakultak a részletes válaszok (a sorrendiségnél itt is a szavazatok részarányát vettem alapul):

- nem tudok a kérdésre válaszolni (67,59%),
- csak büntetőjogi értelemben lehet elkövetni [a nemi szervek közösülési szándékkal érintkeznek, de nincs behatolás (11,53%)],
- igen, feltétlenül (6,23%),
- élettani vagy köznapis értelemben nem lehet elkövetni (4,67%),
- csak más bűncselekményt (pl. kényszerítést, szemérem sértést) lehet elkövetni (4,05%),
- nem lehet elkövetni (3,43%),
- csak az erőszakos közösülés kísérletét lehet elkövetni (1,25%),
- csak szemérem elleni erőszakot lehet elkövetni (1,25%).

Jelzem, hogy a hármask számú kérdőívhez hasonló módon, itt sem volt olyan válaszlehetőség, amelyre ne voksoltak volna. Megjegyezni kívánom továbbá, hogy ennél a formanyomtatványnál volt a legnagyobb (és nagyságrendekkel a legnagyobb) a kérdésre válaszolni nem tudók aránya (3. számú kérdőív: 9,34%; 4. számú kérdőív: 1,62%).

E fejezet zárógondolataként hadd fejezzem ki abbéli reményeimet, hogy az ENYÜBS adatok és az interneten végzett közvélemény-kutatás eredményeinek közzétételével sikerült a nemi erkölcs elleni bűncselekményeket, különösen az erőszakos közösülést és a szemérem elleni erőszakot más nézőpontból (szerencsés esetben több szempontból) bemutatni. Egyébként Hoxa portálján és a honlapomon a kérdőívek a mai napig aktívak, ebből eredően a válaszok aránya folyamatosan változik.

4. Forrás- és irodalomjegyzék

Felhasznált irodalom

1. Gödöny József (szerk.): Kriminológiai és kriminalisztikai tanulmányok XXIII. kötet, innen Rózsa János–Münnich Iván: Erőszakos bűnözés az elmúlt negyedszázadban, 261–268. oldal (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1986).
2. Kovács Gyula–Lóczy Zsolt: Visszaélés kábítószerrel nyomozása. Dr. Lakatos János (szerk.): Kriminalisztikai jegyzetek és tanulmányok, 2010 (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2010).
3. Kovács Gyula: A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények vázlata (Btk. XIV. fejezet). ORFK Tájékoztató, 4/2002. szám, 21–53. oldal (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2002).
4. Kovács Gyula: Az erőszakos közösülés bizonyítási problémái az 1997. évi LXXIII. törvény módosítását követően. Belügyi Szemle 4–5/2000. szám, 39–60. oldal (Belügyminisztérium, Budapest, 2000).
5. Kovács Gyula: Az erőszakos közösülés. Dr. Blaskó Béla (szerk.): Magyar Rendészet 1–2/2000. szám, 36–65. oldal és 3–4/2000. szám, 33–73. oldal (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2000).
6. Kovács Gyula–Lóczy Zsolt: Szerzői vagy szerzői joghoz kapcsolódó jogok megsértésének nyomozása. Dr. Lakatos János (szerk.): Kriminalisztikai jegyzetek és tanulmányok, 2009, 1–96. oldal (Rendőrtiszt Főiskola, Budapest, 2009).
7. Rózsa János: Szexuális bűnözés (Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1977).
8. Rudas György (szerk.) Kriminalisztika. Különös rész I. kötet (BM Tanulmányi és Propaganda Csoportfőnökség, Budapest, 1973).

Internetes hivatkozások

1. <http://iwiw.hu/kgyula1101/adatlap> – Dr. Kovács Gyula [KGyula] adatlapja.
2. <http://kgyula.5mp.eu/> – Dr. Kovács Gyula [KGyul@] honlapja.
3. http://kibogozom.blogter.hu/474746/egyeb_nemi_erkolcs_elleni_bcs-ek_nyomozasahoz – Blogter.
4. <http://sqforum.hu/forum.php3?azonosito=Liszy> – Liszy Home Vendégkönyv és Fórum.
5. <http://www.valtozovilag.hu/di/megye.htm> (Megyei útmutató és címtár).
6. www.facebook.com/ – Facebook.
7. www.hoxa.hu/ – Hoxa portál az életről és egyéb jószágokról.

Dr. Kiss Szabolcs⁷⁰AZ UZSORA BÜNTETENDŐSÉGE A NÉMET BÜNTETŐJOGBAN⁷¹

A német Büntető Törvénykönyv (a továbbiakban StGB⁷²) „uzsora” elnevezés alatt a 291.§-ban foglalt elkövetési magatartásokat rendeli büntetni. A szabályozás legfeljebb megfogalmazását tekintve mondható új keletűnek, hiszen a társadalmi igényt felismerve a német büntetőjogban a jogalkotó már 1880 óta pönalizálja e cselekményt.⁷³ A zsaroláshoz, csaláshoz és a hűtlen kezeléshez hasonlóan a tárgyalt tényállás is a vagyon elleni bűncselekmények között került elhelyezésre azzal a jelentős különbséggel, hogy e deliktum esetében a vagyoni hátrány vagy tényleges kár okozása nem fogalmi elem. Az alapeseti tényállás – klasszikus veszélyeztetési cselekményként – nem tartalmaz eredményt, önmagában már a jogellenes módon való vagyonszerzésre törekvés is büntetendő.

1. A TÉNYÁLLÁS LÉNYEGÉRŐL

291.§ (1) „Aki más szorult helyzetének, tapasztalatlanságának, ítélőképessége hiányának vagy jelentős akaratgyengeségének kihasználásával (kizsákmányolással) a maga vagy más személy részére

- lakóhelységek bérletére illetve ezekkel összefüggő mellékkötelezettségekre,
- hitel nyújtására vagy
- egyéb szolgáltatásra vonatkozó vagyoni előnyt,
- illetve ezek közvetítésén keresztül

olyan vagyoni előnyt nyújt vagy ígér, ami feltűnő aránytalanságban áll a szolgáltatással vagy annak közvetítésével, három évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel sújtandó. Amennyiben a fenti módon történő szolgáltatás nyújtásában vagy közvetítésében több személy működik közre és ezáltal a vagyoni előny és az ellenszolgáltatás között feltűnő aránytalanság lép fel, úgy valamennyi elkövető az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki ennek érdekében más személy szorult helyzetét vagy egyéb gyengeségét kihasználta.

(2) A büntetés hat hónaptól tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha az elkövető cselekményével

- más gazdasági vész helyzetbe hoz,
- cselekményét üzletszerűen követi el,
- váltó megszerzése útján uzsorás vagyoni előnyt remél.

A tényállás vizsgálata során egyfajta párhuzam vonható a zsarolással és a csalással. A sértett szorult helyzete a kényszerítéssel, tapasztalatlanságának és ítélőképességének hiánya pedig a tévedésbe ejtéssel hasonlítható össze. Szembetűnő különbség azonban, hogy a zsarolás és a csalás elkövetése esetén az iménti fogalmi elemek az elkövető cselekménye folytán „következnek be”, míg az uzsorás jellegű magatartást tanúsító személy a sértett vonatkozásában korábban kialakult hátrá-

⁷⁰ A szerző a BRFK Bűnügyi Koordinációs Osztály vezetője, egyetemi adjunktus, a Pécsi Tudományegyetem Büntetőjogi Tanszékének oktatója.

⁷¹ A szerző a Rendészeti Szemle 2009/7-8. számában érintőlegesen már tárgyalta a német szabályozás lényegi elemeit. Most egy tartalmi szempontból lényegesen kibővített, szerkesztett változattal ismerkedhet meg a Tisztelt Olvasó.

⁷² Strafrechtsgesetzbuch In der Fassung der Bekanntmachung vom 13.11.1998 (BGBl. I S. 3322) zuletzt geändert durch Gesetz vom 22.12.2010 (BGBl. I S. 2300) m.W.v. 01.01.2011.

⁷³ Gesetz, betreffend den Wucher, Deutsches Reichsgesetzblatt Band 1880, Nr. 10, Seite 109–110.

nyos helyzetet használja ki. A vagyoni hátrány tényleges bekövetkezése nem tényállási elem, a bűncselekmény befejezettségéhez elég, ha az elkövető magatartása a sértett személy vagyoni helyzetét veszélyezteti. Vizsgálódásaink során, egyik oldalon az uzsorás – hitelező – elkövető, illetve másik oldalon az adós – sértett kifejezéseket egyfajta szinonimaként használjuk.

2. TÖRTÉNETI ELŐZMÉNYEK

Az uzsora kialakulása egyidős az áruforgalom megjelenésével. Vizsgálódásainkat célszerű a szociális piacgazdaság kialakulásától kezdeni, amelynek egyik követelménye az egyén kizsákmányolásának tilalma. Akinek anyagi-gazdasági körülményeire tekintettel méltányos kontraktus megkötésére esélye sincs, csak az uzsorás megállapodás létrejöttében bizakodhat. E szerződések egyik jellemzője, hogy a hitelt nyújtó személy óriási kockázatot vállal, amely az aktuális kamatokban és a törlesztő részletekben nyilvánul meg. Másrészről az adós gyakorlatilag mindent elveszízheti, ezt azonban a megállapodás megkötése előtt nem mérlegeli, hiszen helyzete annyira kilátástalan, hogy gyakorlatilag mindent „bevállal”, sok esetben ezzel biztosítva az alapvető életszükségeinek kielégítését.

Az 1871-es Birodalmi Büntető Törvény a korszak gazdasági liberalizmusát tükrözte. Ennek megfelelően – miután az Észak-német Szövetség 1867-ben a szerződési szabadság jegyében valamennyi kamatkorlátozó rendelkezést eltörölte – a jogalkotó nem avatkozott bele a hitelgazdálkodás folyamatába, így az uzsora nem minősült büntetendő cselekménynek. Kis idő elteltével azonban a földbirtokosok és az iparosmesterek mint adósok által kötött aránytalan kölcsönügyletek felszínre hozták a szabályozás hiányosságait. Az 1880. évi ún. „Uzsorás Novellát” 1893-ban egy újabb követte, amelynek lényege az uzsorás vonásokat hordozó kölcsönügyletekhez hasonló megállapodások büntetendővé tétele volt.⁷⁴

1976-ra világossá vált, hogy a már több tényállásban is büntetni rendelt és gyakorlatilag áttekinthetatlenné vált, bűjtatott és szerteágazó megjelenési formával bíró „jelenség” egységes szabályozása elkerülhetetlen. A törvény egyetlen uzsorafogalom alatt egyesítette a tényállásszerű magatartásokat, uzsorás szolgáltatásként értékelve azokat. Ennek ellenére az elmarasztaló ítéletek száma igen alacsony, számuk 1977 óta nem haladja meg az évi 40-et. Az ok elsősorban a feljelentési hajlandóságban (illetve annak hiányában) keresendő: figyelemmel arra, hogy ezen ügyletek megkötése rendszerint zárt ajtók mögött történik, ezért szinte kizárólag csak a sértettek elhatározásán múlik a feljelentés megtétele. Ha a sértett viszonylag alacsony intellektusú és kevésbé iskolázott, elképzelhető, hogy át sem látja szorult helyzetét. Ha viszont felismeri azt, nagy valószínűséggel szegényében csak a legvégső esetben kéri a hatóságok segítségét. Más esetben az is előfordul, hogy az uzsorás zsarolja meg az adóst a feljelentés megtételével, mivel a sértett a megállapodás megkötésénél vagyoni viszonyait illetően valótlan adatokat adott meg.⁷⁵ Meg kell említenünk, hogy a német dogmatika az uzsorának alapvetően két típusát különbözteti meg a mai napig is. Beszélhetünk ekként egyrészt ún. „egyéniessített uzsoráról”, amikor a sértett egyértelműen meghatározható és felismerhető kényszerhelyzetben cselekszik, másrészről pedig az ún. „szociális uzsoráról”, amikor egyes személyek egy meghatározott embercsoport általános rossz helyzetének ki-

⁷⁴ Arzt-Weber: Strafrecht Besonderer Teil, Verlag Ernst und Werner Gieseking, Bielefeld 2000, 615-617. oldal.

⁷⁵ Arzt-Weber: i.m. 617-618. oldal.

zsákmányolásával érnek el bizonyos előnyöket. Ez utóbbit a StGB (a szükségszerű fogalmi elemek hiánya miatt) nem rendeli büntetni.⁷⁶

3. A SÉRTETTI OLDAL JELLEMZŐI

Előzetesen megjegyzendő, hogy számos olyan jogügyletet kötnek napjainkban, ahol valamelyik szerződő fél „gyengesége” meghatározó tényező. A médiában látható reklámok jó része is a „címzettek” ellenálló képességének hiányára épít. Az egyén döntési szabadságát zászlajára tűző társadalom azonban nem minősítheti valaki cselekményét pusztán a miatt büntetendővé, mert az a sértett akaratgyengeségére építve célozza meg a haszonszerzést. A jelentős akaratgyengeség kihasználása viszont már büntetendő (pl. kábítószerfüggő személy esetében).

3.1. Az adós szorult helyzetének kihasználása

1. Az adós szorult helyzete akkor áll fenn, ha valaki szükségletei kielégítése céljából arra kényszerül, hogy a fentebb meghatározott szolgáltatások valamelyikét a hátrányos feltételek elfogadásával igénybe vegye. A gazdasági szükséghelyzet nem feltétlenül függ össze az egzisztencia veszélyeztetésével, akár átmeneti munkanélküliség vagy likviditási problémák, illetve bármely más olyan ok előidézhetik, amelyek által az adós képtelen az őt eredetileg terhelő kötelezettségek (pl. lakáshitel törlesztése) teljesítésére. Távolabbról nézve pl. ilyen helyzetben van az a személy, aki egy meghatározott földrajzi helyen sürgősen ingatlant keres és több ajánlatot követően egy előnytelenebbet kényszerül elfogadni (az eddigi lakáshellyel való elégedetlenség önmagában még nem jelent szorult helyzetet). Az egyéb fogalmi elemek hiányában nem valósul meg a bűncselekmény, ha a „sértett” maga a szorult helyzetét nem ismeri fel, úgyszintén az „uzsorás” magatartása sem tényállásszerű, ha pusztán ő egyedül ismeri fel a sértett szorult helyzetét. Ha az adós már kezdettől fogva nem hagyja magát kizsákmányolni, mert a későbbiekben a teljesítést uzsorás szerződésre hivatkozással kívánja megtagadni, a hitelező cselekménye büntetlenül marad.

2. A sértett tapasztalatlansága alatt az élettapasztalat és az üzleti ismeretek hiányán nyugvó olyan tulajdonság értendő, melynél fogva az adós az átlagemberekkel szemben hátrányban van.⁷⁷ Ehhez önmagában kevés, hogy a sértett a megkötendő ügylet joghatásait előre nem ismeri fel valamint az is, hogy a kérdéses területre vonatkozó speciális ismeretekkel nem rendelkezik. Ha az információhiány olyan mértékű, hogy ezáltal a sértett alapvető ismeretekkel nem rendelkezik olyan dolgokról, amelyek más emberek számára napi szinten ismertek, úgy ez esetben a fogalmi elem megállapítható (önmagában pl. a nyelvtudás hiánya csak akkor tekinthető ilyennek, ha az eleve hiányzó ismeretek téves interpretálása folytán hiányzik a sértett rálátása az adott területre.)⁷⁸

3. Az ítélőképesség hiánya akkor állapítható meg, ha az érintett intellektuális gyengesége miatt észérvek által nem vezérelhető vagy képtelen arra, hogy a jogügylet következményeit helyesen mérje fel.

4. Jelentős akaratgyengeségről van szó, ha a sértett ellenálló képessége annyira alacsony, hogy az gyakorlatilag megfelel a fenti három tulajdonság vagy állapot valamelyikének. Az akaratgyengeség az érintett személyiségében rejlik, az, hogy vele-

⁷⁶ Schönke–Schröder: Strafgesetzbuch 26. Auflage, Verlag C.H. Beck München 2001., 2309–2310. oldal.

⁷⁷ Neue Juristische Wochenschrift 83. szám, 2781. oldal.

⁷⁸ Schönke–Schröder: i.m. 2314-2315. oldal.

született vagy szerzett tulajdonságról van szó lényegtelen (játékszenvedélyből, kábítószert- vagy alkoholfüggőségből is eredhet).

5. A fogalmi meghatározásból következik, hogy nem feltétlenül az adósnak kell szorult helyzetben lennie, elég ha az érdekkörébe, szűkebb ismeretségi körébe tartozó személy helyzetének felhasználásával kötik meg az adóssal a jogügyletet.

6. Korábban a joggyakorlat a kizsákmányolás alatt a szorult helyzetben lévő személy tudatos kihasználását értette, melynek célja az aránytalan vagyoni előny elérése volt. Mára világossá vált, hogy a kizsákmányolás fogalma alatt egyfajta „minősített” kihasználás értendő, ami a külvilág számára különösen visszataszító és elutasítandó formában jelenik meg.⁷⁹ Az elérni szándékozott előny nem kell, hogy szembe-tűnően nagy legyen: elég, ha a szolgáltatás és ellenszolgáltatás között feltűnő az értékaránytalanság.⁸⁰

4. AZ ELKÖVETÉSI MAGATARTÁSOKRÓL

Az uzsorás jellegű kizsákmányolás a törvényben meghatározott valamely szolgáltatáshoz kell, hogy kapcsolódjék. Ezek közül legjelentősebb a lakásbérletre és a hitelnújtásra irányuló tevékenység.

1. A lakásbérlettel összefüggő uzsorás megállapodások körébe mind a tulajdonos és a főbérlet, mind pedig az albérlő által kötött szerződések beletartoznak. Ilyen kontraktus köthető szállodai szoba, üdülő, lakókocsi, lakószátor és lakóhajó vonatkozásában is. Ebből következik, hogy minden olyan helyiség ide értendő, amelyet lakhatási céllal bocsátanak valaki rendelkezésére (pl. mosókonyha is). Az ehhez kapcsolódó mellékkötelezettség gyakorlatilag a „rezi” körébe tartozó díjakat takarja (pl. villamos energia, vízszolgáltatás, gázfűtés stb.).

Az értékaránytalanságot a helyileg egyébként szokásos bérleti díjak figyelembe vételével kell vizsgálni. A bérleti díjat rendszerint az ingatlan piaci értékéhez kell igazítani, de annak nagyságát befolyásolják még a lakáshasználat és az igénybe vétel módja, valamint a bérlet speciális személyi körülményei is. Ha mindezek alapján a bérleti szerződés megkötése a bérbeadó részéről rizikósnak minősül, úgy lehetséges van magasabb bérleti díj kikötésére⁸¹ (pl. gyakran cserélődő albérlők, lakóközösségek, sok gyermekes családok esetében). A szerződés uzsorás jellegének megállapítására minden egyes bérleti jogviszony egyedi vizsgálatát követően kerülhet sor.

2. Hitelnújtás alatt elsősorban a pénzkölcsön adása valamint pénztartozás vagy adósság halasztása értendő. A hitel fogalmának meghatározásakor utalnunk kell a 265b. § alatt található hitelezési csalás tényállására, melynek (3) bekezdés 2. pontja szerint fenti definíció alá a következők vonhatók:

- valamennyi pénzkölcsön,
- a visszterhes vásárlás és a fizetési halasztás,
- váltók és csekkek diszkontálása,
- garancia, jótállás vagy kezesség átvállalása.

Az elkövetési magatartás pusztán a szokásosnál magasabb kamatláb alkalmazásával még nem tényállásszerű. A megállapodás a maga komplexitásában vizsgálendő, ahol az adós részéről elsősorban – a kamatokon kívül – a kölcsön nagyságát és futamidejét és a teljesítés biztosítékait kell figyelembe venni. A kölcsönadói oldalról a kamat nagyságát és a hitellel kapcsolatos költségeket, valamint a ráfordításokat kell elsődlegesen górcső alá venni. Általánosságban elmondható, ha a tényleges

⁷⁹ Sturm: Juristische Zeitschrift 1977., 84. szám.

⁸⁰ Schönke–Schröder: i.m. 2316. oldal.

⁸¹ Neue Juristische Wochenschrift 72. szám, 1245. oldal.

kamat mértéke meghaladja a 30%-ot, felmerülhet a megállapodás uzsorás jellegének kérdése.⁸² Mint már utaltunk rá, bizonyos esetekben az adós személyében vagy körülményeiben rejlő kockázati tényezők „felülírhatják” az általános szabályt és a megszokottól eltérő, magasabb kamatot lehet kikötni. Ha a tényleges kamat a piaci kamatot 100%-kal meghaladja, az uzsorás megállapodás megítélése egyértelmű.⁸³

3. Egyéb szolgáltatás alatt a fentiek kivételével minden más (nem csak gazdasági természetű) szolgáltatás értendő. A gyakorlatban a nem gazdasági természetű szolgáltatások esetében a feltűnő értékaránytalanság megítélése nehézségekbe ütközik, mivel ezeknek a piacon betöltött jelentősége nehezen ítéltető meg (pl. életmentő tevékenység). Leggyakrabban a dologbérlet, üzlet- vagy egyéb helyiségek bérbe adása vagy a termőföld haszonbérbe adása tarozik e fogalom alá.⁸⁴ A feltűnő értékaránytalanság megítélésénél e szolgáltatások piaci értékéből kell kiindulni.

4. A 291. §-ban meghatározott szolgáltatások uzsorás jellegű közvetítése is büntetendő függetlenül attól, hogy eredetileg maga a jogügylet feltűnő értékaránytalanság mellett kötött, avagy sem. Ha a közvetítői díj a helyileg szokásos mérték leg-
alább ötszöröse, a bűncselekmény megvalósul.⁸⁵

5. Az ilyen vagyoni előny ígérete azt jelenti, hogy a hitelező a maga vagy más személy részére olyan ellenszolgáltatás lehetőségét kínálja fel, ami a szolgáltatáshoz képest feltűnő értékaránytalanságban áll. Vagyoni előny nyújtásáról akkor beszélhetünk, amikor az ellenszolgáltatást elfogadják. A jogellenes vagyoni előny mértéke összeadódik, ha az elkövető a maga részére megszerzett és más részére ilyen ellenszolgáltatást fel is ajánlott.

6. A bűncselekmény szándékosan követhető el, az uzsorás tudatának át kell fognia a sértett meggyengült helyzetét és ennek ismeretében kell cselekednie. Az elkövető tudja, hogy a sértett az ő (ellen)szolgáltatására van utalva, vagy tudja, hogy a sértett a szükséges üzleti ismeretekkel nem rendelkezik. A hitelező folyamatában és előre látja közrehatásának következményeit és azok hatásait a konkrét üzleti folyamaton keresztül az adós körülményeire.

A bűncselekmény kísérlete nem büntetendő.

5. A BÜNCSELEKMÉNY ALANYA

A sértetti oldal jellemzőit korábban már részletesen bemutattuk, így ehelyütt az elkövetővé válás néhány ismervéről kell röviden szólnunk. A bűncselekményt az követi el, aki a maga vagy más személy részére uzsorás vagyoni előnyt (előnyöket) ígér vagy nyújt. Nem feltétel azonban, hogy az elérni kívánt vagyoni előnnyel szemben az elkövető szolgáltatása álljon, sőt az uzsorás üzletet más személy nevében is megkötheti. Akár jogi személy nevében eljárva is megállapítható a tettesség az egyéb feltételek fennállása esetén. Ha az uzsorás megállapodás megkötésében több személy működik közre, a sértett szempontjából irreleváns, hogy azok cselekményét egyenként felismeri-e, vagy egyáltalán észleli-e, hány elkövető van.

Az alanyi oldalon értékelendő a bűncselekmény célzata, ami olyan vagyoni előny megszerzésében manifesztálódik, amely az elkövető vagyoni helyzetének kedvezőbb alakulását jelenti. Feltétel azonban, hogy a vagyoni értéket képviselő szolgáltatás egyedileg meghatározható és az ellenszolgáltatással összehasonlítható legyen.

⁸² Neue Juristische Wochenschrift 77, 637.

⁸³ Harro Otto in Neue Juristische Wochenschrift 82, 2746.

⁸⁴ Schönke–Schröder: i.m. 2311. oldal.

⁸⁵ Bundesgerichtshof 76, 573. sz. határozata a hitelközvetítő tevékenységről.

A feltűnő értékaránytalanság minden esetben egyedileg vizsgálandó a hitelezői oldalon.⁸⁶ Utaltunk rá, hogy a hitelező extrém magas kockázatot vállal a hitel nyújtásával, így az, hogy feltűnően magas kamatot köt ki, önmagában még nem alapozza meg az uzsorás megállapodást. Csak az egyéb konjunktív törvényi feltételek mellett kerülhet sor a cselekmény büntetendővé nyilvánítására. A vizsgálat tárgyát a hitelezőnél vagy egy harmadik személynél jelentkező vagyoni előny mértéke és az annak fejében nyújtott ellenszolgáltatás képezi. Amennyiben a vagyoni előny többféle ellenszolgáltatásból tevődik össze, úgy azok kumulálódnak. Az értékaránytalanság akkor feltűnő, ha a hozzáértő szemével tekintve első látásra jól kivehető a szolgáltatás vagy ellenszolgáltatás eltúlzott mértéke.⁸⁷

6. A BÜNCSELEKMÉNY MINŐSÍTETT ESETEIRŐL

A 291. § (1) bekezdése a tárgyi elemek között nem értékeli az eredményt. A minősített esetek körében nevesített gazdasági vészhelyzetet előidéző személy cselekménye súlyosabban ítélandó meg, vele szemben hat hónaptól tíz évig terjedő szabadságvesztés kiszabásának van helye. Ha a fenti állapot már a szerződés megkötésével bekövetkezett, a minősített eset elkövetése miatt kell felelősségre vonni a hitelezőt. Gazdasági vészhelyzetről akkor beszélhetünk, ha a sértett a hátrányos feltételekkel megkötött megállapodás teljesítésével olyan mértékű nélkülözésre kényszerül, amely az alapvető életszükségletek kielégítését veszélyezteti. A mai jogértelmezés szerint e körbe tartoznak azok az anyagi és kulturális igények is, amelyek a lakosság nagyobb része számára egyébként rendelkezésre állnak. Pusztán a gazdasági szükségletek és a korábbi életszínvonal érezhető csökkenése nem értékelendő bűncselekményként.

Az üzletszerű elkövetést a törvény szintén szigorúbban rendeli büntetni. Üzletszerűen követi el a bűncselekményt, aki folytatólagos vagy ismételt bűnelkövetés útján kiegészítő (járulékos) jellegű bevételi forrás megszerzésére törekszik.

A harmadik minősített esetben az elkövető váltó megszerzése útján remél uzsorás vagyoni előnyt. A jogtalan ellenszolgáltatás (m)értéke gyakorlatilag a váltóban testesül meg, tehát az az összeg, amire a váltó ki van állítva, tartalmazza az aránytalan mértékű ellenszolgáltatást. Figyelemmel arra, hogy a váltó viszonylag könnyen forgalomba hozható, az azt jóhiszeműen szerző harmadik féllel szemben nem lehet eredményesen uzsorás megállapodásra hivatkozni.

Bár a német büntető törvény főszabályként a fenti három esetet nevesíti minősítő körülményként, a dogmatika szerint, egyéb körülmények is megalapozhatják a minősített eset megállapítását. Ide értendő pl. a rendkívül hosszú futamidő, vagy ha a sértett már eleve rossz helyzete a megállapodás megkötésével még kilátástalanabbá válik, de a kíméletlen, gátlástalan elkövetési mód is e körbe tartozik.

7. GONDOLATOK AZ ÚN. SZOCIÁLIS UZSORÁRÓL

A történeti bevezetőben érintőlegesen szóltunk az uzsora ezen speciális fajtájáról, amelyet a büntető törvény önmagában, mint jelenséget nem értékel, de élesen nem is tudja elhatárolni az egyéniesített uzsorától. Miről is van szó?

A szociális állam alapvető követelménye a szociális piacgazdaság biztosítása, a szabad verseny és a fogyasztók védelme. Ennek megfelelően a vonatkozó szabályokat a gazdasági törvény valamint a verseny korlátozását tiltó törvények tartal-

⁸⁶ Bundesgerichtshof 4359. sz. határozata.

⁸⁷ Neue Juristische Wochenschrift 85. szám, 873. oldal.

mazzák.⁸⁸ A szociális rétegek kizsákmányolása ellen e jogszabályok is számos rendelkezést hoztak. Nem az individuumra kivetített körülményeket kell vizsgálni, hanem meghatározott piaci helyzeteket kell értékelni, ahol a küszöb az egyéniesített uzsorához képest alacsonyabban van (a bűncselekmény esetében a szolgáltatás–ellenszolgáltatás között feltűnő az értékaránytalanság, a szociális uzsora esetében elég az aránytalanul magas szolgáltatás megléte, kizsákmányolás helyett pedig a kihasználás terminusát használják a törvények).

Összegzésként elmondható, hogy azon tudatosan irányított gazdasági folyamatok, amelyek a fogyasztókat hátrányosan érintik, mind-mind a szociális uzsora fogalomkörébe tartoznak (de büntetőjogilag – általánosságuk miatt – nem értékelhetők).

8. ZÁRÓ GONDOLATOK

A magyar szabályozáshoz hasonlóan az uzsora büntetendőségének követelménye a német büntetőjogban már a XIX. században felmerült. A két megoldás összehasonlításakor több kapcsolódási pontot, gyakorlatilag fogalmi azonosságot észlelhetünk, mint pl. a feltűnő értékaránytalanságot a szolgáltatás–ellenszolgáltatás esetében, a súlyos nélkülözést és az üzletszerűséget mint minősítő körülményt. Az eltérő jogi technikák összevetésekor szembevetővé válik a német szabályozás kifinomultsága, a piacgazdaság követelményeihez igazodó és a legapróbb részleteket is magában foglaló fogalommagyarázat. A szakirodalmat feldolgozó kutatónak az az érzése támad, hogy a német büntető törvény gyakorlatilag valamennyi „menekülési útvonalat” elvágja az uzsorás elől, miközben a szabályozást pontosan hozzáillesztették az aktuális társadalmi és piaci viszonyokhoz. A jogalkotó szociális érzékenységét a szociális uzsora kategóriájának kimunkálása szemlélteti.

Hazánkban az uzsora különböző formáit 1883-tól rendelték büntetni.⁸⁹ Jellemző, hogy ellentétben a német szabályozással az 1978. évi IV. tv. 300. §-a nemhogy semmiféle kifinomult rendelkezést nem tartalmazott, hanem előtte sohasem látott mértékűre zsugorodott. A vonatkozó rendelkezés mindössze az üzletszerű pénzkölcsönzést rendelte büntetni, 1993-tól pedig a magánszemélyek közötti uzsorás szerződéseket a büntetőjog eszközeivel nem „üldözték”, megfelelő jogi háttér hiányában nem is üldözhetők.⁹⁰ A jogszabály nem ismerte az aránytalan mértékű ellenszolgáltatás fogalmát. A szocialista irányítás gyakorlatilag tagadta az uzsora létét, azt a tőkés kizsákmányoló erők sajátosságaként kezelte. A 300. § hatályon kívül helyezését követően (és ezzel gyakorlatilag a rendszerváltástól kezdődően) 2009. március 01-ig az uzsorás tevékenység olyan önálló üzletággá nőtte ki magát, amely indokoltta a jelenség újbóli szabályozását. Jellemző, hogy a jogalkotó olyan konjunktív feltételrendszer megalkotásával akarta (akarja) visszaszorítani e jogellenes tevékenységet, amely a hasonló jellegű cselekmények tényállásszerűségének megállapíthatóságát akadályozza. Alátámasztja mindezt az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság Bűnügyi Főosztály Gazdaságvédelmi és Pénzhamisítás Elleni Osztályának 2010. májusában 4994/2010. ált. számon belső használatra készült értékelő jelentése is, amelynek szerzője a 300/A. § módosítására érdemleges szöveges javaslatot tett.

E cikket jegyző kutató tudomása szerint a jelentésben megfogalmazottak alapján a mai napig sem került sor a magyar szabályozás újragondolására.

⁸⁸ Arzt–Weber: i.m. 628. oldal.

⁸⁹ 1883. évi XXV. tc. 1. §-a az uzsoráról és káros hitelügyletekről.

⁹⁰ Kiss Szabolcs: Az uzsora szabályozása a német és a magyar büntetőjogban, Rendészeti Szemle 57. évf. 7–8. szám (2009), 150–162. oldal.

9. FORRÁS- ÉS IRODALOMJEGYZÉK

1. Arzt–Weber: Strafrecht Besonderer Teil, Verlag Ernst und Werner Gieseking, Bielefeld 2000.
2. Schönke–Schröder: Strafgesetzbuch 26. Auflage, Verlag C.H. Beck München 2001.
3. Kiss Szabolcs: Az uzsora szabályozása a német és a magyar büntetőjogban, Rendészeti Szemle 57. évf. 7–8. szám (Rendészeti és Igazságügyi Minisztérium, Budapest, 2009).
4. Strafgesetzbuch In der Fassung der Bekanntmachung vom 13.11.1998 (BGBl. I S. 3322) zuletzt geändert durch Gesetz vom 22.12.2010 (BGBl. I S. 2300) m.W.v. 01.01.2011.

Dr. Kovács Gyula⁹¹

***A házasság a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények
(Btk. XIV. fejezet) csoportosítása⁹²***

„A szemérem elleni bűncselekményekkel s az ezekre vonatkozó jogszabályok analizisével foglalkozó jogász helyzete erősen hasonlít ahhoz a természet-tudóséhoz, ki a bűzhödtt mocsarak faunájának vagy flórájának tanulmányozását s ezek törvényeinek felkutatását és ismertetését tűzi ki feladatául. Ott is, itt is szenny az, amiben dolgozik, s szinte állandóan le kell küzdenie az undor érzését, hogy vissza ne forduljon vizsgálódásainak területéről. Ám amint a tudományos bűvárkodás szenvedélye erőt ad a természet kutatójának oly dolgokkal való foglalkozáshoz, amelyeket más messze elkerül, éppúgy a jogászt is hasonló érzés sarkallja, midőn a szexuális bűncselekmények materiáját ragadja meg.”

Angyal Pál⁹³

A Büntető Törvénykönyvről szóló 1978. évi IV. törvény (a továbbiakban: Btk.) XIV. fejezete egymástól némileg elkülönülő négy olyan társadalmi viszony elleni támadást szabályoz, amelyek között egyféle kapcsolat áll fenn, azonban különböznek is egymástól. A jelzett összefüggés tagadhatatlan a házasság, a család és az ifjúság vonatkozásában, ellenben a nemi erkölcs csak lazábban kapcsolódik az előző háromhoz. E jogi tárgyak különbözőségére figyelemmel a fejezet két címre: a házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekmények (I. cím) és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények (II. cím) tagolódik.

1. A nemi erkölcs elleni bűncselekmények, valamint az erőszakos közöszlész problématicája

Ebben a fejezetben az nemi erkölcs elleni bűncselekményekről, valamint az erőszakos közöszlész problématicájáról szeretnék néhány szót szólni, a teljesség igénye nélkül.

1.1. A NEMI ERKÖLCS ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEKRŐL ÁLTALÁBAN

A nemi erkölcs társadalmi termék, része az általános morális felfogásnak. Ez az alapfelfogás, hagyományosan a férfi és a nő egymás közötti viszonyában a teljes egyenjogúságnak, a nemi élet maximális kényszermentességének álláspontján van. Az emberi viselkedés meghatározói között kétségtelenül kitüntetett szerepet játszanak az ösztönök, köztük a nemi ösztön is, de ettől függetlenül minden ép pszichikumú embernek rendelkeznie kell azzal a képességgel, hogy ösztön-megnyilvánulásait

⁹¹ A szerző szakíró, újságíró (a Magyar Újságírók Országos Szövetségének és a Tudományos Újságírók Klubjának tagja), a Rendőrtisztai Főiskola Kriminálisztikai Tanszékének oktatója, a Magyar Bűnöldözők Szakmai Egyesületének tudományos titkára.

⁹² Az anyag részét képezi, ha úgy tetszik, előtanulmánya egy későbbiek során kiadásra kerülő főiskolai jegyzetnek. Címe: *Az egyes nemi erkölcs elleni bűncselekmények nyomozása.*

⁹³ Dr. Angyal Pál: A szemérem elleni büntettek és vétségek, V. oldal (Attila-nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1937).

az értelem kontrollja alá helyezze. *E bűncselekmények tehát a szexuális ösztön olyan – többnyire erőszakos vagy rendellenes – kiélésében nyilvánulnak meg, amelyekkel szemben a társadalom védelme a büntetőjogi szankciók alkalmazását is parancsolóan megköveteli.*

A nemi erkölcs elleni bűncselekmények körében olyan tényállások is megtalálhatók, amelyek véghezvitele általában nem szexuális indíttatásból vezérelt, hanem anyagi haszonszerzés céljából történik. Ilyenek például a tiltott pornográf felvétellel visszaélés egyes alakzatai [Btk. 204. § (2)–(6) bekezdése], valamint az élődsi életvitel jellegzetes megnyilvánulási formáiként az üzletszerű kéjelgés elősegítése (Btk. 205. §), a kitartottság (Btk. 206. §) és a kerítés (Btk. 207. §). [E körben a Btk. eredeti szabályozása vétségként rendelte büntetni az üzletszerű kéjelgést (Btk. 204. §). Ezt a bűncselekményt azonban az 1993. évi XVII. törvény 103. § (1) bekezdése 1993. május 15-i hatállyal kiiktatta büntető kódexünkéből.]

A nemi erkölcs elleni bűncselekményeket egyes szerzők – a védett jogtárgy alapján – három csoportba sorolják.⁹⁴ Így megkülönböztethetők

a) a nemi élet szabadságát sértő bűncselekmények: ide tartozik az erőszakos közösülés (Btk. 197. §), a szemérem elleni erőszak (Btk. 198. §) és a kerítés minősített esete [Btk. 207. § (3) bekezdés b) pontja],

b) az ifjúság egészséges szexuális fejlődését sértő vagy veszélyeztető bűncselekmények: a megrontás (Btk. 201–202/A. §), a tiltott pornográf felvétellel visszaélés (Btk. 204. §), a kerítés minősített esete [Btk. 207. § (3) bekezdés a) pontja és a vérfertőzés (Btk. 203. §) sorolható e körbe, valamint

c) a nemi kapcsolatok társadalmi rendje elleni bűncselekmények: a vérfertőzés (Btk. 203. §), az üzletszerű kéjelgés elősegítése (Btk. 205. §), a kitartottság (Btk. 206. §), a kerítés (Btk. 207. §) és a szeméremcsúszás (Btk. 208. §). [A vérfertőzés b) és c) pontban történő feltüntetése e deliktum kettős jogi tárgyából ered. E bűncselekmény esetében a társadalmi viszonyokban kifejezésre jutó érdek vagy érték elsődlegesen a nemi kapcsolatok társadalmilag kialakult rendje; emellett a cselekmény elkövetése adott esetben veszélyezteti a rokonai kapcsolatok tisztaságát, az egészséges utódok megszületését is.]

1.2. AZ ERŐSZAKOS KÖZÖSÜLÉS PROBLEMATIKÁJA

Az Országgyűlés 1997. július 8-án elfogadta a Btk. módosításáról szóló 1997. évi LXXIII. törvényt, amely a benne foglalt változtatások mennyiségére tekintettel joggal nevezhető a Btk. novellájának.⁹⁵ E törvény, jelentős mértékben modifikálta a Btk. Általános Részét a büntetések és a büntetések kiszabásával kapcsolatosan, valamint új különös részi tényállásokat konstruált (pl. bünszervezet létrehozása, mint sui generis delictum⁹⁶), továbbá számos változtatást léptetett életbe.

A módosításokkal összefüggésben a legnagyobb visszhangot a közvéleményben az egyes nemi erkölcs elleni bűncselekmények újrakodifikálása váltotta ki. Ennek következtében pl. az erőszakos közösülés büntettét – a korábbi szabályozástól eltérően – mind házassági életközösségen kívül, mind azon belül, akár nő, vagy akár férfi sérelmére el lehet követni.

Ennek az írásnak nem célja, hogy bemutassa e deliktumot történeti fejlődésében, kriminológiai megközelítésben és dogmatikájában, hanem – különös tekintettel az

⁹⁴ Forrás: Horváth–Kereszty–Marázné–Merényi–Nagy–Vida: Fejezetek a magyar büntetőjog különös része köréből, 243. oldal (JATEPress Kiadó, Szeged, 1994).

⁹⁵ Az 1997. évi LXXIII. törvény ötvenhét szakaszban módosította a Btk.-t, illetve az 1979. évi 5. és az 1979. évi 11. törvényerejű rendeletet.

⁹⁶ Sajátos, különleges, egyedi (sajátképi) bűncselekmény.

inkriminált módosításra –, mindössze felhívja a figyelmet néhány, az új tényállás vonatkozásában felmerülő elméleti és gyakorlati problémára, mintegy megkérdőjelezve e bűncselekmény megváltoztatásának megalapozottságát.

Vizsgáljuk meg tehát, mi lehet az oka annak, hogy a módosított tényállás laikus és szakmai körökben egyaránt napjainkban is kitüntetett figyelmet érdemel? Miért, hogy hazánkban e magatartás szankcionálása a közvéleményt meglehetősen foglalkoztatja és megosztja?

A házastársak között elkövetett erőszakos közöszlés (vagy szemérem elleni erőszak) esetében a törvényalkotó egy olyan kérdést közelít meg a büntetőjog oldaláról, amely évezredek óta a privát szféra legintimebb részéhez tartozik. Egy esetleges büntetőeljárás olyan beavatkozást jelenthet egy család életébe, ami talán lényegesen fontosabb érdekeket sért, mint például a szexuális önrendelkezési jog, amelynek biztosítására kérdéses módosítást életre hívta a jogalkotó. Ez lehet az egyik ok.

A tényállás megváltoztatásának legfőbb célja az volt, hogy az eddig létező diszkriminációt megszüntesse. Ennek a módosítás maradéktalanul eleget tett, mivel a passzív alany körében mindössze két megkötés maradt: élő személy és a tettestől eltérő nemű legyen (szemérem elleni erőszak esetében ez utóbbi sem szükséges), a cselekmény pedig – mint említettem volt – házassági életközösségen kívül és belül egyaránt elkövethető. A miniszteri indokolás ehhez a következőket fűzi hozzá: *„a házastársak a házasságkötéssel nem mondanak le teljesen szexuális önrendelkezési jogukról, a házasságkötés ténye nem jogosítja fel egyik felet sem arra, hogy a szexuális érintkezést a másik fél akarata ellenére, a házastársnak lelki és sokszor fizikai gyötrelmet előidéző módon gyakorolja.”*⁹⁷ Ez viszont, valljuk be (én bevallom), pestiesen szólva: nem hangzik rosszul.

De (mert mindig akad egy de): a büntető anyagi jog területén általános tendenciaként érvényesül az a jellemző, hogy a törvényhozás csak valamely cselekmény tömegessé válása esetén reagál a negatív folyamatokra. Másképpen kifejezve: a jogalkotásban érvényesül az úgynevezett *„rabló-pandúr effektus”*,⁹⁸ vagyis az előbbi mindig egy lépéssel előbbre jár az utóbbinál. Ez esetben azonban a fenti irányzat megdőlni látszik, mivel az erőszakos közöszlések száma az össz-bűncselekményekhez képest nem számottevő, ezen belül a házasságon kívüli nemi erőszak – a kriminálstatistikai mutatók szerint – elhanyagolható, illetőleg többnyire latens marad. Kizártnak tartom tehát, hogy a törvénymódosításból kifolyólag az ilyen ügyek bírói szakban jelentős arányt képviseljenek. (Nézze el nekem a Tisztelt Olvasó, hogy számadatokkal itt és most nem terhelem!) Okkal-joggal merülhet fel a kérdés: vajon ténylegesen mi indukálhatta a jogalkotót arra, hogy e tényállást újrafogalmazza? Társadalmi szükségszerűség? Kétlem. (Egyébként is: milyen házassági életközösség az, ahol az erőszak egyáltalán felmerülhet?)

További probléma az is (tudjuk be ezt a másik oknak), hogy e magatartás büntetendővé nyilvánítása azzal a veszéllyel is járhat, hogy a megromlott házastársi viszonyban az egyik fél a másik terhére visszaél a törvény adta lehetőségekkel. Az új törvény ugyanis a házasságok felbontása esetében igen komoly eszközt ad a házastársak kezébe. Olyan eszközt, amellyel élve a lakáshasználati, gyermekelhelyezési perekben az ellenérdekű féllel szemben folyamatban levő büntető eljárásra hivatkozva a bíróság a nem kívánt partner lakáshasználati jogát megszüntetheti, vagy gyermeke láthatását, szülői-felügyeleti jogát megvonhatja, sőt, nemes

⁹⁷ Az 1997. évi LXXIII. törvény 22. §-hoz fűzött miniszteri indokolás.

⁹⁸ Az idézet Tóth Gábor: Egy ágyban az ellenséggel című munkájából származik (Collega. Szakmai folyóirat, joghallgatók számára, 5/1997. szám, 9. oldal).

egyszerűséggel, egy meg nem történt erőszakos közöszlés miatt tett feljelentés, ki-
tűnő módszer lehet a megunt házastárs félreállítására is.

Arra vonatkozóan korábban nem volt adat, hogy eleddig hány nőt (vagy férfit)
érintett a házasságon belüli nemi erőszak problémája, hiszen szankcionáltság hiá-
nyában ez rejtve maradt a hatóságok előtt. Azonban az tény, hogy elenyésző volt
azoknak az ügyeknek a száma, amelyekben a feleség feljelentéssel élt férje ellen
könnyű testi sértés elkövetése miatt (vagy fordítva), holott ez a lehetőség ez idáig is
rendelkezésre állt volna. Ebből én azt a következtetést vonom le, hogy azokban a
családokban, ahol az erőszak állandósult jelenség, a megváltoztatott tényállás vajmi
kevés védelmet nyújt.

Harmadik okként említést érdemel egy nem elhanyagolható nehézség is, ami az
új szabályozással kapcsolatosan felmerül. Ez pedig nem más, mint a bizonyítható-
ság kérdése. A javaslat parlamenti vitája során annak idején többen felvetették a
felszólalók közül, hogy azért sem célszerű a tényállást megváltoztatni, mivel e bűn-
cselekmény bizonyíthatósága – ebben a formában – szinte megoldhatatlan. Osztom
nézetüket.

A magyar büntetőeljárás magáévá teszi az in dubio pro reo elvét,⁹⁹ azaz a kétsé-
get kizáróan nem bizonyított tény nem értékelhető a terhelt terhére.¹⁰⁰ E bűncselek-
mény megítélésénél – mivel a legszorosabb férfi-nő kapcsolatról van szó – rendkí-
vüli körültekintéssel kell vizsgálni a sértetti közrehatás kérdését, illetőleg a sértett
szerepét. Házassági életközösségen belül roppant körülményes kimutatni a nemi
erőszak tényét. Szinte megoldhatatlan feladat elé állítja a bíróságot az is, hogy mi-
képpen ítélje meg konkrét ügyben az elkövetéshez szükséges erőszak mértékét.
Főszabályként az erőszakos közöszlés akkor állapítható meg, ha az elkövető akara-
tot megtörő, lenyűgöző erőszakot fejt ki a sértett irányába (vis absoluta), továbbá a
tényállásszerűséghez elengedhetetlen feltétel a sértett komoly ellenállása. Vajon mi-
lyen zsinórmérték alapján fog eldőlni, hogy az adott ügyben a házasság felek között –
szexuális szokásaikat is figyelembe véve – mikor akaratot megtörő az erőszak és
mikor komoly az ellenállás? Mivel az ilyen ügyekben többnyire egy állítás és egy
tagadás áll szemben egymással, nehéz lesz e kérdést dűlőre vinni. Vagy mi a hely-
zet például akkor, ha a férj, álmában „lepi meg” a feleségét? Ez esetben ugyanis
akaratnyilvánításra képtelen állapot felhasználásával elkövetett erőszakos közösz-
lésről (vagy szemérem elleni erőszakról) beszélünk. Továbbmegyek: mi történik, ha
a házastársak egy veszekedés kapcsán bántalmazzzák egymást (vagy csak a férj a
feleséget, ez a tipikus), majd mintegy békülésképpen közöszlnek, később a feleség
a férj ellen büntetőfeljelentést tesz? (Senkinek nem szeretnék tippeket adni.)

Az erőszakos közöszlés alapesete főszabály szerint csak magánindítványra bűn-
tethető,¹⁰¹ azonban amennyiben az arra jogosult azt – joghatályosan – előterjesztet-
te, a továbbiakban az ügy ura a nyomozó hatóság, illetve az ügyész. Ebből eredően
nem áll módjában a sértettnek, hogy az elkövetőnek, például a férjének megbocsás-
son. Pontosabban, hiába bocsát meg, mert ez legfeljebb a bírósági előtt lehet nyo-
matékos enyhítő körülmény, ugyanis a magánindítvány nem vonható vissza.¹⁰²
Egyetlen – nem kellően megfontolt – lépés tehát, és családok mehetnek tönkre. Ér-
demes azon is töprengeni, hogy a vajon jogalkotó milyen indítástól vezérelve he-
lyezte hatályon kívül a korábban meglévő speciális büntethetőséget megszüntető
okot, amely szerint, ha a tettes és a sértett az első fokú bíróság ítéletének meghozá-
tala előtt házasságot köt, a büntetés az alapesetben és a minősített esetek egy ré-

⁹⁹ Kétes esetben a vádlott javára (kell dönten).
¹⁰⁰ A büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény (a továbbiakban: Be.) 4. § (2) bekezdés.
¹⁰¹ Btk. 209. §.
¹⁰² Btk. 31. § (6) bekezdése.

szében korlátlanul enyhíthető volt.¹⁰³ E rendelkezés eltörlése ugyanis kizárta az érintett megbocsátásához fűződő és az elkövetőt érintő kedvezményt.

Megannyi felvetés, kérdés, amelyre a válaszokat a közelmúlt bírói gyakorlata a mai napig nem adta meg, és megítélésem szerint, ezek a válaszok a nem túl távoli jövő bírói gyakorlatától sem várhatók. De nem adom fel, és tovább kutakodom, mert felettébb bosszant, ha nem tudom, hogy a dolgok miképpen működnek, és legfőképpen a jelenségek miért történnek.

2. A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények csoportosítása

Ebben a fejezetben házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények – különböző elméleti és gyakorlati szempontok alapján történő – csoportosítására kerül sor.

2.1. A HÁZASSÁG, A CSALÁD ÉS AZ IFJÚSÁG ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK CSOPORTOSÍTÁSA

A házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekményeket az általános törvényi tényállás elemei alapján, az üldözhetőség és súly szerint, valamint a tényállások egymáshoz való viszonyát és egyéb szempontokat figyelembe véve csoportosítom.

A) Csoportosítás az általános törvényi tényállás elemei alapján

A közvetlen jogi tárgy szerint a házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekmények két csoportba különíthetők el.

Az első csoportba a kettős házasság vagy kettős bejegyzett élettársi kapcsolat létesítése [a továbbiakban együtt: kettős házasság (Btk. 192. §)], a családi állás megváltoztatása (Btk. 193. §) és a tartás elmulasztása tartozik (Btk. 196. §), a másodikba pedig a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása (Btk. 194. §) és a kiskorú veszélyeztetése (Btk. 195. §) sorolható. Az első csoportban szereplő deliktumok jogi tárgyhöz képest a másodikban említett bűncselekmények jogi tárgya speciális, lényegében többletismérveket tartalmaz. Itt ugyanis az elsődleges közvetlen jogi tárgy a kiskorú megfelelő testi, értelmi és erkölcsi fejlődése, míg az előző kategóriánál a monogám házasság intézménye, a családi állás és az ebből fakadó jogi helyzet, illetve a tartási kötelezettség teljesítése.

Az *elkövetési tárgy* (dolog és passzív alany) alapján ugyancsak két csoport állítható fel.

A kettős házasságnak és a tartás elmulasztásának az elkövetési tárgy nem tényállási eleme, ezzel szemben a családi állás megváltoztatásánál, a kiskorú elhelyezésének megváltoztatásánál és a kiskorú veszélyeztetésénél ez az elem szerepel.

Az *elkövetési magatartások* típusai szerint a Btk. XIV. fejezet I. címében nevesített bűncselekményeket háromféleképpen oszthatjuk meg.

Jellemzően tevással követhető el a kettős házasság, a családi állás megváltoztatása, a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása és a kiskorú veszélyeztetése bűntettének második alakzata, minősített esete, illetve a kiskorú veszélyeztetésének vétsége [Btk. 195. § (2)–(4) bekezdése]. Tevéssel és mulasztással egyaránt elkö-

¹⁰³ Ezt a kitélt a módosítást megelőzően a Btk. 197. § (3) bekezdése tartalmazta.

vethető a kiskorú veszélyeztetése büntettének első alakzata [Btk. 195. § (1) bekezdése], végül kizárólag mulasztással valósítható meg a tartás elmulasztása.

Az *eredmény* alapján két bűncselekménytípusról beszélhetünk.

Materiális (anyagi vagy eredmény) bűncselekmény a kiskorú veszélyeztetése büntettének első alakzata [Btk. 195. § (1) bekezdése], valamint a tartás elmulasztásának minősített esete [Btk. 196. § (3) bekezdése]. A többi tényállásnál a jogalkotó eredményt nem fogalmaz meg (ezek immateriális, más néven alaki vagy eredmény nélküli bűncselekmények).

A *sztuációs ismérveknek* négy bűncselekmény esetében tulajdonít jelentőséget a törvény. Ezek a kettős házasság [Btk. 192. § (1) és (2) bekezdésének első fordulata (az elkövetés ideje)], a családi állás megváltoztatása [Btk. 193. § (2) bekezdésének a) pontja és (3) bekezdése (az elkövetés módja)], a kiskorú veszélyeztetése [Btk. 194. § (1) és (4) bekezdése (az elkövetés módja, illetve az elkövetés ideje)] és a tartás elmulasztása [Btk. 196. § (az elkövetés módja)]. A kiskorú elhelyezésének megváltoztatásánál ez az elem nem szerepel.

A házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekmények *alany szerinti csoportosításánál* két kategóriát állíthatunk fel.

A kettős házasság [Btk. 192. § (1) és (2) bekezdésének második fordulata], a családi állás megváltoztatása [Btk. 193. § (1) bekezdése], a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása (Btk. 194. §) alanya bárki lehet, aki az általános alannya válás hármass feltételének megfelel. Ezzel szemben speciális alanyt követel meg a törvény a kettős házasság [Btk. 192. § (1) és (2) bekezdés első fordulata], a családi állás megváltoztatása [Btk. 193. § (2) és (3) bekezdése], a kiskorú veszélyeztetése (Btk. 195. §) és a tartás elmulasztása (Btk. 196. §) esetében.

A *bűnösség formáit* figyelembe véve megállapítható, hogy a Btk. XIV. fejezet I. címébe tartozó bűncselekményeket szándékosan lehet megvalósítani. Kivételt képez ez alól a családi állás megváltoztatása: ennél az alakzatnál a bűncselekményt a gyógy- vagy nevelőintézet alkalmazottja foglalkozása körében gondatlanságból is elkövetheti [Btk. 193. § (3) bekezdése].

Célzatot egyedül a kiskorú elhelyezésének megváltoztatásánál követel meg a jogalkotó (az elhelyezés tartós megváltoztatása céljából történik a kiskorú elvitele, rejtve vagy titokban tartása), ezért e deliktumot csak egyenes szándékkal lehet megvalósítani. Motívumot egyik bűncselekmény sem tartalmaz.

B) Csoportosítás az üldözhetőség szerint

A házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekmények közül mindegyik hivatalból üldözendő.

C) Csoportosítás súly szerint

A Btk. XIV. fejezet I. címébe sorolt bűncselekmények súly szerint két csoportba oszthatók.

Alapesetben a kettős házasság, a családi állás megváltoztatása, a kiskorú veszélyeztetése büntett, a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása és a tartás elmulasztása vétség.

D) Csoportosítás a tényállások egymáshoz való viszonya szerint

Az első csoportba azok a bűncselekmények vonhatók, amelyek – a törvényi tényállások alakzatait figyelembe véve – csak alapeseti tényállással (vagy tényállásokkal)

rendelkeznek. Ezek a kettős házasság és a kiskorú elhelyezésének megváltoztatása.

A második kategóriát azok a bűncselekmények képezik, amelyeknek minősített esete is van. Ide tartozik a családi állás megváltoztatása és a tartás elmulasztása. Megjegyzendő, hogy létezik olyan álláspont is, amely szerint a kiskorú veszélyeztetésének vannak minősített esetei [Btk. 195. § (2) és (3) bekezdése], illetőleg privilegizált esete [Btk. 195. § (4) bekezdése] is. Megítélésem szerint, önmagában a súlyosabb vagy enyhébb büntetési tétel – különösen más-más alany vonatkozásában és elkövetési magatartás megvalósulásakor – nem alapozza meg a minősített, illetve a privilegizált eset megállapíthatóságát.

E) Csoportosítás egyéb szempontok szerint

Értelmező rendelkezést fogalmaz meg a kiskorú veszélyeztetésénél a Btk. 195. § (5) bekezdése. A hivatkozott törvényhely szerint, a Btk. 195. § (1) bekezdése alkalmazásában a kiskorú gondozására, nevelésére vagy felügyeletére köteles személynek kell tekinteni a szülői felügyeletet gyakorló szülő, illetve gyám élettársát, továbbá a szülői felügyeleti jogától megfosztott szülőt, ha a kiskorúval közös háztartásban vagy egy lakásban él.

Sajátos büntethetőségi akadályt állít fel a törvényalkotó a tartás elmulasztásánál. A Btk. 196. § (4) bekezdése kimondja, hogy az (1) bekezdés alapján az elkövető nem büntethető, a (3) bekezdés esetén pedig büntetése korlátlanul enyhíthető, ha kötelezettségének az első fokú ítélet meghozataláig eleget tesz.

E büntethetőségi akadályhoz speciális büntető alaki jogi rendelkezés társul. A Be. 222. § (3) bekezdése – A vádemelés elhalasztása alcím alatt – kimondja, hogy az ügyész a vádemelést tartás elmulasztásának vétsége miatt egy évre elhalasztja, ha ettől az elmulasztott kötelezettség teljesítése várható. A Be. 226. § (2) bekezdése pedig úgy rendelkezik, hogy az eljárást a vádemelés elhalasztása tartamának eltelte előtt is meg kell szüntetni, ha a tartás elmulasztása vétségének gyanúsítottja a tartási kötelezettségét teljesítette.

2.2. A NEMI ERKÖLCS ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK CSOPORTOSÍTÁSA

A nemi erkölcs elleni bűncselekmények – a 2.1. fejezetben foglaltak szempontoknak megfelelően – az alábbiak szerint csoportosíthatók

A) Csoportosítás az általános törvényi tényállás elemei alapján

A bevezetőben említettem volt, hogy a nemi erkölcs elleni bűncselekmények, a *védett jogtárgy* alapján három csoportba sorolhatók. Ismétlésképpen, röviden, megkülönböztethetők tehát

a) a nemi élet szabadságát sértő bűncselekmények: ide tartozik az erőszakos közöszlész (Btk. 197. §), a szemérem elleni erőszak (Btk. 198. §) és a kerítés minősített esete [Btk. 207. § (3) bekezdés b) pontja],

b) az ifjúság egészséges szexuális fejlődését sértő vagy veszélyeztető bűncselekmények: a megrontás (Btk. 201–202/A. §), a tiltott pornográf felvétellel visszaélés (Btk. 204. §), a kerítés minősített esete [Btk. 207. § (3) bekezdés a) pontja és a vérfertőzés (Btk. 203. §) sorolható e körbe, valamint

c) a nemi kapcsolatok társadalmi rendje elleni bűncselekmények: a vérfertőzés (Btk. 203. §), az üzletszerű kéjteljesítés elősegítése (Btk. 205. §), a kitarthatóság (Btk. 206. §), a kerítés (Btk. 207. §) és a szeméremsértés (Btk. 208. §).

Az *elkövetési tárgy* (dolog és passzív alany) alapján ugyancsak három csoport állítható fel.

Az első csoportba tartozó deliktumok rendelkeznek passzív alannal. Ilyen az erőszakos közöszülés, a szemérem elleni erőszak, a megrontás és tiltott pornográf felvétellel visszaélés minősített esetei [Btk. 204. § (3)–(4) és (6) bekezdése] és a kerítés.

A második kategóriába a tiltott pornográf felvétellel visszaélés egyes alakzatai [Btk. 204. § (1)–(3) és (5) bekezdése] és az üzletszerű kéjtelgés elősegítése sorolható. Ez utóbbinál az elkövetési tárgy az épület vagy egyéb hely, noha e megállapítás a jogtudományok művelőinek körében vitatott.

A harmadik csoportot képezik azok a bűncselekmények, amelyeknek elkövetési tárgya nincs. Ezek a vérfertőzés, a kitartottság és a szeméremcsértés.

Az *elkövetési magatartások* formáit görccső alá véve megállapítható, hogy a Btk. XIV. fejezet II. címében szereplő bűncselekményeket jellemzően tevéssel lehet megvalósítani.

A nemi erkölcs elleni bűncselekmények *eredményt* nem tartalmaznak, tehát immateriális (alaki vagy eredmény nélküli) deliktumok.

A *szituációs ismérvek*nek az alapesetben három bűncselekménynél tulajdonít jelentőséget a jogalkotó. E deliktumok az erőszakos közöszülés (az elkövetés módja), a szemérem elleni erőszak (az elkövetés módja) és a szeméremcsértés (az elkövetés helye). A többi bűncselekménynél (megrontás, vérfertőzés, tiltott pornográf felvétellel visszaélés, üzletszerű kéjtelgés elősegítése, kitartottság, kerítés) alapesetben ilyen tényállási elem nincs.

A Btk. XIV. fejezet II. címébe foglalt bűncselekmények *alany szerinti megkülönböztetésénél* két csoportot állíthatunk fel.

Az első csoportba azok a tényállások tartoznak, amelyeknek alanya bárki lehet, aki az általános alannya válás feltételeinek megfelel. Ilyen a szemérem elleni erőszak, a rábírással más érdekében elkövetett megrontás büntette [Btk. 202. § (1) bekezdése], a tiltott pornográf felvétellel visszaélés, az üzletszerű kéjtelgés elősegítése, a kitartottság, a kerítés és a szeméremcsértés.

A második kategóriát azok a bűncselekmények képezik, amelyek elkövetője speciális. Ezek az erőszakos közöszülés, a megrontás büntette [Btk. 201. § (1) bekezdés második fordulata], az eredménytelen rábírással elkövetett megrontás büntette [Btk. 201. § (2) bekezdése], az eredménytelen rábírással más érdekében elkövetett megrontás büntette [Btk. 202. § (2) bekezdése] és a vérfertőzés. Megjegyezni kívánom, hogy bizonyos nézetek szerint az erőszakos közöszülést bárki elkövetheti, ugyanis itt a passzív alannak kell az elkövetőhöz képest más neműnek lennie.

A *nemi erkölcs elleni bűncselekményeket szándékosan lehet megvalósítani*. Ezen belül kizárólag egyenes szándékkal (*dolus directus*) követhető el az üzletszerű kéjtelgés elősegítésének büntette [Btk. 205. § (1) bekezdése], a kerítés és a szeméremcsértés. E deliktumok természetesen célzatot is tartalmaznak.

B) Csoportosítás az üldözhetőség szerint

Az e címben szereplő tényállások közül az *erőszakos közöszülés büntette* [Btk. 197. § (1) bekezdése], a *szemérem elleni erőszak büntette* [Btk. 198. § (1) bekezdése], a *megrontás büntette* [Btk. 201. § (1) bekezdése], *valamint az eredménytelen rábírással elkövetett megrontás büntette* [Btk. 201. § (2) bekezdése] *csak magánindítványra büntethető*, kivéve, ha azokkal összefüggően nem magánindítványra büntetendő

bűncselekményt is elkövetnek.¹⁰⁴ A többi – előzőekben fel nem sorolt – *deliktum hivatalból üldözendő*.

C) Csoportosítás súly szerint

A nemi erkölcs elleni bűncselekmények súly szerint két csoportba sorolhatók.

Alapesetben az erőszakos közöszlés, a szemérem elleni erőszak, a megrontás, a vérfertőzés, a tiltott pornográf felvétellel visszaélés, az üzletszerű kéjtelenség elősegítése, a kitartottság és a kerítés büntett, a szeméremsértés pedig vétség.

D) Csoportosítás a tényállások egymáshoz való viszonya szerint

Az *első csoportba* azok a bűncselekmények tartoznak, amelyek csak alapeseti tényállással rendelkeznek, úgymint a kitartottság és a szeméremsértés

A *második kategóriába* sorolhatók azok a deliktumok, amelyeknek minősített esete is van. Ezek az erőszakos közöszlés, a szemérem elleni erőszak, a megrontás, a tiltott pornográf felvétellel visszaélés és a kerítés.

A *harmadik csoportba* a vérfertőzés vonható, mivel e bűncselekménynek privilegizált esete is van.

E) Csoportosítás egyéb szempontok szerint

Speciális büntethetőséget kizáró okot fogalmaz meg a törvény a vérfertőzés esetében. A Btk. 203. § (2) bekezdése szerint nem büntethető a leszármazó, ha a cselekmény elkövetéskor tizennyolcadik életévét nem töltötte be.

Az értelmező rendelkezések körében a jogalkotó

a) a tiltott pornográf felvétellel visszaélés esetében meghatározza a felvétel, a pornográf felvétel és a pornográf jellegű műsor fogalmát,¹⁰⁵

b) az erőszakos közöszlés és a szemérem elleni erőszak alkalmazásában a tizenkettedik életévét be nem töltött személyt védekezésre képtelennek tekinti,¹⁰⁶ ille-
tőleg

c) definiálja az üzletszerű kéjtelenséget és a fajtalanságot.¹⁰⁷

¹⁰⁴ Btk. 209. §.

¹⁰⁵ Btk. 204. § (7) bekezdése.

¹⁰⁶ Btk. 210. §.

¹⁰⁷ Btk. 210/A. §.

3. Forrás-és irodalomjegyzék

1. Angyal Pál: A szemérem elleni bűntettek és vétségek (Attila-nyomda Részvénytársaság, Budapest, 1937).
2. Horváth–Kereszty–Marázné–Merényi–Nagy–Vida: Fejezetek a magyar büntetőjog különös része köréből (JATEPress Kiadó, Szeged, 1994).
3. Kovács Gyula: Az erőszakos közöszlész bizonyítási problémái az 1997. évi LXXIII. törvény módosítását követően. Belügyi Szemle 4–5/2000. szám, (Belügyminisztérium, Budapest, 2000).
4. Kovács Gyula: A házasság, a család, az ifjúság és a nemi erkölcs elleni bűncselekmények vázlata (Btk. XIV. fejezet). ORFK Tájékoztató, 4/2002. szám, (Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2002).
5. Tóth Gábor: Egy ágyban az ellenséggel (Collega – Szakmai folyóirat, joghallgatók számára, 5/1997. szám, Accursius Jogász Egylet, Budapest, 1977).

Minden kedves Olvasónknak

eredményekben gazdag,

békés és boldog

Új Esztendőt kíván 2012-re a

Magyar **BÚNÜLDÖZŐ**

Szerkesztősége,

és kiadója, a

